Ἐπιστημονικόν Βῆμα τοῦ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ - ΑΘΗΝΑΙ - ΑΡΙΘ. 5 - ΙΟΥΛΙΟΣ 1954

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Μὲ τὸ παρὸν τεῦχος κλείει ὁ Πρῶτος τόμος τοῦ περιοδικοῦ τῆς Διδασκαλικῆς Ὁμοσπονδίας «Ἐπιστημονικὸν Βῆμα τοῦ Διδασκάλου». Ἡ ἐμφάνισις τοῦ περιοδικοῦ τούτου ἀπετέλεσε τὸ πρῶτον βῆμα διὰ τὴν ὄχι μόνον τυπικὴν πραγματοποίησιν τῆς ἀποφάσεως τῆς ΚΕ' Γενικῆς Συνελεύσεως, ἀλλὰ καὶ τὴν βασικὴν ἀρχὴν διὰ τὴν πλήρωσιν ἑνὸς κενοῦ, τὸ ὁποῖον πρὸ πολλοῦ εἶχε γίνει αἰσθητὸν εἰς τὸν κλάδον καὶ τοῦ ὁποίου τὴν θεραπείαν διακαῶς ἐπεθύμει. Ἀπὸ μακροῦ ὁ Ἕλλην Δημοδιδάσκαλος ἠσθάνετο τὴν ἀνάγκην τῆς ἐπιστημονικῆς του ἐνημερώσεως ἐπὶ ζητημάτων σχετιζομένων πρὸς τὸ ἔργον τῆς Παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης, τόσον ἀπὸ θεωρητικῆς ἀπόψεως ὅσον καὶ ἀπὸ ἀπόψεως προσανατολισμοῦ καὶ πλείονος καταρτίσεώς του εἰς τὸν τομέα τῆς διδακτικῆς πράξεως.

Ἤδη κατόπιν τοῦ πρώτου τούτου βήματος, ὅπερ μέχρι τοῦδε ἐσημειώθη, δύναται εὐκόλως νὰ ἀχθῇ τὸ θετικὸν συμπέρασμα, ὅτι ὁ διδασκαλικὸς κόσμος τῆς Ἑλλάδος ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐπιστήμονας λειτουργοὺς ἀξίους νὰ ἀναγνωρισοῦν ὡς τοιοῦτοι καὶ παρὰ τῆς Πολιτείας καὶ παρὰ τῆς Κοινωνίας. Τραγοτάτη τούτου ἀπόδειξις ὄχι μόνον αἱ κατὰ ἑκατοντάδας δημοσιευθεῖσαι ἐπιστημονικαὶ ἐργασίαι τῶν Ἑλλήνων δημ)λων εἰς τὸν πρῶτον τόμον τοῦ περιοδικοῦ μας τούτου, ἀλλὰ καὶ ἡ σωρεία τῶν ἐπιστημονικῶν ἄρθρων παιδαγωγικῆς καὶ διδακτικῆς φύσεως, τὰ ὁποῖα ἀποσταλέντα παρὰ τῶν συναδέλφων εὑρίσκονται εἰς τὰ γραφεῖα τῆς Ὁμοσπονδίας, ἐπειδὴ δὲν ἔγινε κατορθωτὸν νὰ ἴδωσι καὶ ταῦτα τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος εἰς τὸν Πρῶτον τόμον τοῦ περιοδικοῦ τῆς Ὀργανώσεώς μας.

Βεβαίως δὲν εἶναι δυνατόν, οὔτε καὶ ὀρθὸν νὰ μὴ σημειωθῇ, ὅτι τὸ ἐν λόγῳ περιοδικὸν δὲν ἀπέβη εἰσέτι τοιοῦτον, ὡς τὸ ὠνειρεύθη ὁ Κλάδος. Ἐπιβεβλημένον τυγχάνει, ὅπως αὐτὸ καταστῇ τοιοῦτον, ὡς ἁρμόζει εἰς πραγματικὸν «Ἐπιστημονικὸν Βῆμα τοῦ Διδασκάλου» καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἐξωτερικῆς ἐμφανίσεως, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἐξελίξεως καὶ βελτιώσεως τοῦ περιεχομένου του.

Καὶ ὑπάρχουν διὰ τὴν ἐπὶ τὰ βελτίω ταχεῖαν αὐτοῦ ἐξέλιξιν ὅλαι αἱ βάσιμοι ἐλπίδες καὶ αἱ ἀπαραίτητοι προϋποθέσεις. Ἡ ἔφεσις τοῦ διδασκαλικοῦ κόσμου τῆς Ἑλλάδος πρὸς περαιτέρω πνευματικὰς κατακτήσεις, ἡ ἀγάπη αὐτοῦ πρὸς τὸ Ἑλληνόπουλον καὶ τὸ λαϊκὸν σχολεῖον καὶ ἡ ἐπιθυμία του, ὅπως ἴδῃ τὴν Παιδείαν τοῦ Ἔθνους γενικῶς ἀνυψουμένην θὰ δώσῃ τὴν δυνατότητα εἰς τὴν μέλλουσαν νὰ προέλθῃ ἐκ τῆς ΚΣΤ' Γενικῆς Συνελεύσεως τοῦ Κλάδου Διοικησιν τῆς Ὁμοσπονδίας, ἥτις θ' ἀσχοληθῇ καὶ μὲ τὸ ζήτημα τοῦτο, ὄχι μόνον τὰς σελίδας τοῦ περιοδικοῦ νὰ διπλασιάσῃ, ἵνα καθίσταται δυνατὴ ἡ δημοσίευσις ὅλων τῶν καλῶν ἐργασιῶν τῶν συναδέλφων μας καὶ τῆς ἐπὶ ἐνδιαφερόντων θεμάτων συνεργασίας, ἐκλεκτῶν παιδαγωγικῶν Ἑλλήνων καὶ ξένων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ καλλιτεχνικῆς πλευρᾶς νὰ παρουσιάσῃ τοῦτο ἄρτιον.

Η ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ

ΧΡΙΣΤΟΥ Μ. ΚΕΦΑΛΑ
Καθηγητοῦ τῶν Μαθηματικῶν τοῦ Πειραματικοῦ Σχολείου
τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΗΣ Α΄ ΤΑΞΕΩΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΡΙΘΜΗΣΙΝ

Ἡ εἰσαγωγὴ τῶν μαθητῶν τῆς Α΄ τάξεως τοῦ δημοτικοῦ σχολείου εἰς τὴν ἀρίθμησιν ἀποτελεῖ πρόβλημα διὰ τὴν διδακτικήν, τοῦ ὁποίου ἡ λύσις ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν ἐπικρατουσῶν ἑκάστοτε ἀντιλήψεων ἐπὶ τῆς φύσεως τοῦ ἀκεραίου ἀριθμοῦ, τῆς ψυχῆς τοῦ παιδιοῦ καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς διδασκαλίας τῆς Ἀριθμητικῆς ἀντιλήψεις, αἱ ὁποῖαι εὑρίσκονται εἰσέτι ἐν ἐξελίξει. Τὸ παρὸν ἄρθρον σκοπὸν ἔχει νὰ καταταπίσῃ ἁπλῶς τὸν διδάσκαλον, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπὶ τῶν τελευταίων πορισμάτων τῆς ἐπιστήμης ἐπὶ τοῦ ἀριθμοῦ, τῆς ψυχῆς τοῦ παιδιοῦ, τοῦ σκοποῦ τῆς διδασκαλίας τῆς Ἀριθμητικῆς καὶ τῆς Μεθοδικῆς τοῦ μαθήματος ἀφ' ἑτέρου ἐπὶ τῶν ἀντιλήψεών μας, ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, τὰς ὁποίας μᾶς ἔδωσεν ἡ μελέτη αὐτοῦ καὶ ἡ παρακολούθησις τῶν μαθητῶν τῆς Α΄ τάξεως δημοτικοῦ τοῦ Πειραματικοῦ Σχολείου Ἀθηνῶν.

Διὰ τῆς καταταπίσεως ταύτης, ἐπιθυμοῦμεν νὰ καταστήσωμεν τὸν διδάσκαλον ἱκανὸν νὰ δώσῃ λύσιν εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, ἡ ὁποία θὰ εἶναι ἡ ἁρμόζουσα εἰς τὸ σχολεῖον του καὶ τοὺς μαθητάς του, διότι πιστεύομεν ὅτι τὸ πρόβλημα ἔχει λύσιν διάφορον εἰς τοὺς διαφόρους τόπους καὶ τὰς διαφόρους ἐποχάς.

Α) Η ΓΕΝΕΣΙΣ ΤΟΥ ΑΦΗΡΗΜΕΝΟΥ ΑΡΙΘΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΑΡΙΘΜΗΣΕΩΣ

Πρακτικαὶ ἀνάγκαι τοῦ ἐμπορίου τῆς ἀστρονομίας, τῆς οἰκοδομικῆς καὶ ἄλλων φαίνεται ὅτι ὑπῆρξαν αἱ ἀφορμαὶ τοῦ ἀριθμητικοῦ λογισμοῦ. Ὡς ἐκ τούτου δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ ἔννοια τοῦ ἀφηρημένου ἀριθμοῦ ἕλκει τὴν καταγωγήν της ἐκ τῆς ἐμπειρίας.

Σήμερον ὅμως διὰ νὰ δυνηθῶμεν νὰ παραγάγωμεν τὸν φυσικὸν ἀριθμὸν ἐκ τοῦ συγκεκριμένου τοιούτου, πρέπει νὰ ἐκτελέσωμεν πλῆθος ἀφαιρέσεων, διότι πρέπει νὰ ἀπαλλάξωμεν αὐτὸν πάσης κατὰ ποιὸν ἰδιάτητος καὶ νὰ τὸν θεωρήσωμεν μόνον ἀπὸ ποσοτικῆς ἀπόψεως.

Μία ὅμως τοιαύτη παραγωγὴ τοῦ ἀφηρημένου ἀριθμοῦ ἐκ τοῦ συγκεκριμένου, ἀποκλείει τὴν παθανότητα νὰ ἀκολουθῇ αὕτη ἀνάλογον πορείαν πρὸς ἐκείνην τὴν ὁποίαν ἐν τῇ ἐξελίξει του ὁ ἄνθρωπος ἠκολούθησεν καὶ ἔφθασεν ἐκ τοῦ πρώτου εἰς τὸν δεύτερον. Ἡ μόνη ὀρθὴ παρατήρησις τῆς τοιαύτης κατασκευῆς εἶναι τὸ ὅτι ἡ ὕπαρξις ἐμπειρίας μόνον, δὲν δύναται νὰ ἑρμηνεύσῃ τὴν γένεσιν τῆς ἐννοίας τοῦ ἀριθμοῦ.

Ἡ ἐπιστήμη δὲν προσθέτει περὶ ἀριθμοῦ, ὅσα περὶ αὐτοῦ ἐπρόσθετε ὁ POINCARE, ὁ ὁποῖος, ἐπίστευεν ὅτι ὁ ἀκέραιος ἀριθμὸς εἶναι ἀποτέλεσμα ἐποπτείας, ἡ ὁποία προηγεῖται τῆς Λογικῆς.

Σήμερον ὁ ἀριθμὸς θεωρεῖται λογικὸν κατασκεύασμα καὶ συνεπῶς πιστεύεται, ὅτι οὗτος εἶναι γέννημα τῆς Λογικῆς καὶ ἀντικείμενον τῆς μελέτης της.

Ὁ ἀριθμὸς π.χ. 3 δὲν εἶναι χαρακτηριστικὴ ἰδιότης ἑνὸς ὡρισμένου συνόλου τριῶν συγκεκριμένων ἀντικειμένων, ἀλλὰ ἀνήκει εἰς τὴν γενικὴν ἔννοιαν, ἡ ὁποία προκύπτει, ἐὰν φαντασθῶμεν ὁμοῦ ὅλα τὰ δυνατὰ σύνολα ἐκ τριῶν πραγμάτων.

Ἡ σχολὴ Λογικῆς τῆς ὁποίας ἱδρυτὴς δύναται νὰ θεωρηθῇ ὁ RUSSEL, θεωρεῖ τὸν ἀριθμὸν προϊὸν λογικῆς καὶ ἀνάγει αὐτὸν εἰς τὴν γενικωτέραν ἔννοιαν τῆς τάξεως, ἡ ὁποία καὶ αὐτὴ εἶναι δημιούργημα τῆς λογικῆς. Ἡ σχολὴ αὕτη ἀντιθέτως πρὸς τὴν σχολὴν τῆς θεωρίας τῶν ἀποδείξεων τοῦ HILBERT πιστεύει ὅτι ὁ ἀριθμὸς δὲν ὁρίζεται ἀλλὰ κατασκευάζεται.

Διὰ τὴν τοιαύτην λογικὴν κατασκευὴν εἰργάσθησαν πολλοί· ἡ δὲ πλέον ἐπιτυχὴς θεωρεῖται ἡ τοῦ DEDEKIND, ἡ ὁποία στηρίζεται ἐπὶ τῆς μαθηματικῆς θεωρίας τῶν διατεταγμένων συνόλων.

Ὑπάρχει ὅμως καὶ τρίτη ἀντίληψις περὶ ἀριθμοῦ ἡ τῆς σχολῆς τῆς διαισθήσεως τῆς ὁποίας ἱδρυτὴς φέρεται ὁ BROUVER, ἡ ὁποία ἐκτὸς τοῦ λογικοῦ παράγοντος λαμβάνει σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν καὶ τὸν ψυχολογικὸν τοιοῦτον. Κατὰ τὴν σχολὴν ταύτην αἱ βασικαὶ ἔννοιαι, ὡς εἶναι ἡ τοῦ ἀριθμοῦ, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διέπωνται ἀπὸ λογικοὺς κανόνας τοὺς ὁποίους αὐτὸς οὗτος ὁ ἄνθρωπος ἐθέσπισεν· τὰς βασικὰς ἐννοίας τὰς θεωρεῖ ὡς ἐχούσας ὑποσυνείδητον περιεχόμενον, ὡς ζωντανὴν τράπεζαν τινὰ σκέψιν, ἡ ὁποία ἔχει νόημα αὐτὴ καθ' ἑαυτήν. Ἕνεκεν τούτου ὁ ἀριθμὸς δὲν θεωρεῖται δημιούργημα οὔτε τῆς Λογικῆς, οὔτε τῆς Φιλοσοφίας, ἀλλὰ πιστεύεται ὅτι εἶναι ἀποτέλεσμα διαισθήσεως. Ὁ BROUVER θεωρεῖ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀκεραίου ἀριθμοῦ ὡς τὴν βασικὴν ἔννοιαν τοῦ ὅλου μαθηματικοῦ οἰκοδομήματος καὶ παράγει αὐτὸν ὡς ἑξῆς: Λαμβάνει ὡς βάσιν τὴν ἔν-

νοιαν τῆς μονάδος, δηλαδὴ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἑνὸς ἀντικειμένου ἢ τοῦ ἑνὸς αἰσθήματος, τὸ ὁποῖον ἀπομονώνει τοῦ λοιποῦ κόσμου.

Κατόπιν δέχεται ὅτι δύναται νὰ διακρίνῃ μίαν τοιαύτην μονάδα ἀπὸ μίαν ἄλλην καὶ ὅτι δύναται νὰ σχηματίσῃ μίαν ἀπέραντον ἐπανάληψιν τῆς τοιαύτης διακρίσεως.

Φαίνεται ὅτι ἡ ἀντίληψις αὕτη περὶ ἀριθμοῦ εὑρίσκεται περισσότερον τῶν ἄλλων πλησίον τῆς πραγματικότητος.

Εἰς τὴν γνώμην μας αὐτὴν μᾶς ὁδηγοῦν, ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ γεγονὸς ὅτι αὕτη λαμβάνει ὑπ' ὄψιν της καὶ τὸν ψυχολογικὸν παράγοντα ἀφ' ἑτέρου τὸ ὅτι αὕτη ἁρμόζει εἰς ὅ,τι σήμερον γνωρίζομεν, σχετικῶς μὲ τὸ πῶς ὁ ἄνθρωπος προήχθη ἐκ τοῦ συγκεκριμένου ἀριθμοῦ εἰς τὸν ἀφηρημένον τοιοῦτον, γνῶσις ἡ ὁποία προῆλθεν ἐκ τῆς μελέτης τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ἐρεύνης. Π.χ. ὁ Ἀμερικανὸς TENANT (TENAN NUMBER CONCEPT N.W. 1896) ἠρώτησεν περὶ τοὺς 100 ἐρευνητὰς περὶ τῶν ἀριθμητικῶν γνώσεων τῶν ἀγρίων λαῶν καὶ κατέληξεν εἰς τὰ ἑξῆς συμπεράσματα σχετικῶς μὲ τὸ ζήτημα τοῦτο. 1) Οἱ λαοὶ οὗτοι δὲν ἔχουν ἀριθμοὺς ἀλλὰ ἀριθμητικὰς εἰκόνας· οὕτω τὸ ἓν σημαίνει ἐγώ, μόνος, ἀρχή, ὕπαρξις κλ. δηλαδὴ ἡ φύσις τοῦ ἑνὸς εἶναι συνειδητὴ καὶ ἔχει βάσιν τὸ γεγονός, ὅτι πρέπει νὰ ἀναγνωρισθῇ ἡ ὕπαρξις ἑνὸς φυσικοῦ ἢ ψυχικοῦ γεγονότος. 2) Μετὰ τὴν γένεσιν τοῦ ἑνὸς οἱ λοιποὶ ἀριθμοὶ προέρχονται ἐκ τῆς ἐπαναλήψεως αὐτοῦ.

Ὑπάρχουν βεβαίως καὶ πλείσται ὅσαι ἄλλαι γνῶμαι περὶ ἀριθμοῦ διαφόρων φιλοσόφων, ψυχολόγων καὶ παιδαγωγῶν, τὰς ὁποίας δὲν θεωροῦμεν σκόπιμον νὰ ἀναφέρωμεν. Ἡ μελέτη ὅλων τούτων τῶν ἀντιλήψεων περὶ ἀριθμοῦ, αἱ ὁποῖαι ἀνήκουν καὶ εἰς τὸ παρελθὸν καὶ εἰς τὸ παρὸν δίδουν τὰ ἑξῆς συμπεράσματα:

α) Τὸ διάστημα τῶν ἀπὸ τοῦ POINCAPE μέχρι τῆς διαισθήσεως τοῦ BROUVER ἀντιλήψεων περὶ ἀριθμοῦ δύναται νὰ ἐμφανίσῃ τὴν ὅλην ἐξέλιξιν τῶν ἀντιλήψεων τοῦ ἀνθρώπου περὶ τῆς γενέσεως τοῦ ἀριθμοῦ· εἰς τὸ διάστημα τοῦτο πρέπει νὰ θεωρήσωμεν ὡς χαρακτηριστικοὺς ἐνδιαμέσους σταθμοὺς τὴν λογικὴν κατασκευὴν τοῦ RUSSEL καὶ τὸν θεωρητικὸν ὁρισμὸν τοῦ HILBERT.

Πᾶσα ἄλλη ἀντίληψις περὶ ἀριθμοῦ ὁποιανδήποτε ἄλλην βάσιν καὶ ἂν ἔχῃ θὰ εὕρῃ σημεῖον τι τοῦ διαστήματος τούτου, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ἀντιστοιχῇ.

β) Παρὰ τὰς προσπαθείας ταύτας τοῦ ἀνθρώπου φαίνεται ὅτι οὗτος δὲν ἠδυνήθη εἰσέτι νὰ καθορίσῃ τὸν δρόμον, τὸν ὁποῖον ἠκολούθησεν ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ ἐξελίξει του, διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν σημερινὴν περὶ ἀριθμοῦ ἀντίληψιν.

Ἡ γνώμη μας ὡς πρὸ τὸ ζήτημα τοῦτο εἶναι ἡ ἑξῆς:

1) Ὁ ἀριθμὸς προῆλθεν ἐκ τῆς ἐμπειρίας· τὰ ἐμπειρικὰ ὅμως δεδόμενα μὲ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Ψυχολογικοῦ παράγοντος καὶ τὴν ἐπέμβασιν τῆς Λογικῆς ὑπέστησαν τοιαύτην κατεργασίαν, ὥστε σήμερον οὐδαμοῦ νὰ διακρίνονται αἱ ἀρχικαὶ αὐτῶν ἰδιότητες.

2) Τὰ σημερινὰ λογικὰ κατασκευάσματα τοῦ ἀριθμοῦ, τὰ ὁποῖα εἶναι ἱκανὰ νὰ βοηθήσουν τὴν σημερινὴν ἐπιστήμην δὲν ὁμοιάζουν μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀριθμοῦ, τὴν ὁποίαν ἐν τῇ ἐξελίξει του ἐδημιούργησεν ὁ ἄνθρωπος.

3) Ἡ ἔννοια τοῦ ἀριθμοῦ, ἡ ὁποία δύναται νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς σημερινὰς ἀνάγκας τῆς Ἀριθμητικῆς Ἐπιστήμης, δὲν εἶναι ἱκανὴ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς ἀνάγκας τῆς ἀγωγῆς καὶ νὰ χρησιμοποιηθῇ διὰ τὴν ἀριθμητικὴν μόρφωσιν τῶν τροφίμων της.

Πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν τῆς ἀγωγῆς πρέπει νὰ δημιουργήσωμεν μίαν ἔννοιαν περὶ ἀριθμοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν νὰ διακρίνεται ἔστω καὶ ἀμυδρῶς ἡ καταγωγή της ἐκ τῆς ἐμπειρίας καὶ ἡ ἐπίδρασις τοῦ ψυχολογικοῦ παράγοντος. Στοιχεῖα διὰ τὴν τοιαύτην δημιουργίαν θὰ μᾶς δώσουν ἡ μελέτη τῆς ἐξελίξεως τῶν διαφόρων λαῶν, οἱ ὁποῖοι ἀκόμη ζοῦν φυσικὴν ζωὴν καὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ παιδιοῦ, τὸ ὁποῖον ὑποχρεοῦται ταχέως μὲν ἀλλὰ ἀσφαλῶς νὰ διέλθῃ δι' ὅλων ἐκείνων τῶν σταδίων διὰ τῶν ὁποίων ἐξελισσομένη διῆλθεν ἡ ἀνθρωπότης.

Ὁ ἐν Γενεύῃ καθηγητὴς JEAN PIACET, τοῦ ὁποίου εἶναι γνωσταὶ αἱ ἐργασίαι ἐπὶ τῆς ψυχικῆς ἐξελίξεως τοῦ παιδιοῦ καὶ ἐπὶ τῆς γενέσεως τοῦ ἀριθμοῦ, ἔχων ὑπ' ὄψιν του τὰς περὶ ἀριθμοῦ ἀντιλήψεις τοῦ POINCARE ἀφ' ἑνός, καὶ τοῦ RUSSEL ἀφ' ἑτέρου, ἠκολούθησε μέσην ὁδὸν διὰ τὴν ἑρμηνείαν τῆς γενέσεως τοῦ ἀφηρημένου ἀριθμοῦ. Συμφωνεῖ μετὰ τοῦ RUSSEL ὡς πρὸς τὸ σημεῖον κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ ἀριθμὸς προϋποθέτει τὴν ὕπαρξιν Λογικῆς, ἀλλὰ δὲν δέχεται ὅτι οὗτος εἶναι καθαρὸν προϊὸν τῆς Λογικῆς μόνον. Πιστεύει ὅτι ὁ ἀριθμὸς προέρχεται ἀπὸ τὴν ἐπαγωγήν. Ἵνα ὅμως δυνηθῶμεν ἐκ τῆς ἐμπειρίας νὰ παραγάγωμεν τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀριθμοῦ πρέπει νὰ προϋπάρχῃ εἰς τὴν ψυχήν μας λογική τις ὀργάνωσις.

Κατόπιν τῶν ὅσων ἀνεφέραμεν, διακρίνεται ὀρθῶς ὅτι τὸ πρόβλημα τῆς ἐννοίας τοῦ ἀριθμοῦ εἶναι πρόβλημα τὸ ὁποῖον ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ψυχικῆς καταστάσεως τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς ὁμάδος, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκει οὗτο, ὡς καὶ τῆς λογικῆς ὀργανώσεως τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. Τὸ πρόβλημα τῆς πρώτης Ἀριθμήσεως δὲν εἶναι πρόβλημα, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ ἔχῃ γενικὴν λύσιν ἀνεξάρτητον τόπου καὶ χρόνου ἀλλὰ πρόβλημα, τὸ ὁποῖον ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ψυχοσυνθέσεως τοῦ παιδιοῦ καὶ τῆς προσχολικῆς αὐτοῦ παιδείας. Τὸ πρόβλημα τοῦτο ἔχει λύσιν ἰδιαιτέραν διὰ τὸ Ἑλληνικὸν δημοτικὸν σχολεῖον, τὸ ὁποῖον δέχεται μαθητὰς 6—7 ἐτῶν καὶ οἱ ὁποῖοι προηγουμένως δὲν ἔχουν ὑποστῆ οὐδεμίαν ἄλλην συστηματικὴν προπαίδευσιν, ὅπως γίνεται εἰς ἄλλας χώρας. Τὸ πρόβλημα τοῦτο διὰ τὴν Ἑλλάδα εἶναι κεχωρισμένως πρόβλημα μεγάλων πόλεων καὶ πρόβλημα χωρίων.

Οἱ μαθηταὶ τῶν μεγαλοπόλεων καὶ διάφορο-

ρον ψυχοσύνθεσιν ἔχουν τῶν ἄλλων καὶ ἔρχονται εἰς τὸ σχολεῖον μετὰ ἀπὸ μίαν κατ' οἶκον ἀριθμητικὴν προπαίδευσιν, μὲ συνείδησιν πλήρη ἀριθμητικῶν παραστάσεων καὶ μνήμην ἱκανὴν νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν φυσικὴν σειρὰν μεγάλου ἀριθμοῦ ἀκεραίων ἀριθμῶν. Ὅλοι σχεδὸν οἱ μαθηταὶ τῆς Α΄ τάξεως τοῦ δημοτικοῦ σχολείου τοῦ Πειραματικοῦ σχολείου, τοὺς ὁποίους ἐξητάσαμεν κατὰ διαφόρους ἐποχάς, εἶχον ἐν τῇ συνειδήσει των ἀρκετὰς ἀριθμητικὰς παραστάσεις καὶ ὄχι ὀλίγοι ἐγνώριζον νὰ ἀριθμοῦν γραπτῶς καὶ προφορικῶς οὐλάχιστον μέχρι τοῦ 20.

Καὶ μερικῶς ὅμως ἐξεταζομένη ἡ ἀρίθμησις ἀπαιτεῖ πάντοτε λογικὴν ὀργάνωσιν τῆς ψυχῆς. Τὸ δεκαδικὸν σύστημα μὲ τὰ Ἀραβικά του σύμβολα εἶναι προϊὸν ἀνωτέρας ἐξελίξεως καὶ οἱ λαοὶ κάμουν χρῆσιν αὐτοῦ, ὅταν φθάνουν εἰς ἀνωτέραν βαθμίδα πολιτισμοῦ.

Τὰ διάφορα ἀριθμητικὰ συστήματα τῶν διαφόρων λαῶν, οἱ ὁποῖαι εὑρίσκονται εἰς πρωτόγονον κατάστασιν, ὅπως λέγομεν, εἶναι συστήματα μὲ μικρὸν ἀριθμὸν ἀριθμητικῶν εἰκόνων. Ὅσον αὐξάνει ὁ πολιτισμὸς διαφόρων λαῶν τόσον ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀριθμητικῶν εἰκόνων αὐξάνει, διότι αὐξάνουν καὶ αἱ ἀνάγκαι αὐτοῦ. Εἰς τοὺς πλέον καθυστερημένους λαοὺς ἐπικρατεῖ τὸ δυαδικὸν σύστημα, δηλαδὴ τὸ σύστημα, ὅπου ἡ δυὰς εἶναι μονὰς ἀνωτέρας τάξεως· εἰς τὸ σύστημα τοῦτο ὑπάρχει, ἕν, δύο, δύο καὶ ἕν κ.ο.κ. Ἐπακολουθεῖ τὸ τετραδικὸν σύστημα, τὸ ὁποῖον σπανίως ἐπικρατεῖ καὶ ἕπεται τὸ πενταδικόν, διὰ τὸ ὁποῖον ὑπάρχουν δεδομένα νὰ πιστεύωμεν ὅτι τοῦτο ὑπῆρξεν τὸ σύστημα τῶν προϊστορικῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης. Τὸ δεκαδικὸν καὶ εἰκοσαδικὸν εἶναι συστήματα λαῶν, οἱ ὁποῖοι ἔζησαν φυσικὴν ζωὴν καὶ ἔχουν ἀφορμὴν τοὺς δέκα δακτύλους τῶν δύο χειρῶν καὶ τοὺς εἴκοσι δακτύλους τῶν χειρῶν καὶ ποδῶν ὁμοῦ.

Ἡ μελέτη τῆς ἱστορίας τῆς ἐξελίξεως τῶν διαφόρων λαῶν ἀπεκάλυψεν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ πρώτῃ Ἀριθμητικῇ αὐτοῦ προσπαθείᾳ ἐχρησιμοποίησε τοὺς δακτύλους τῆς χειρός.

Ἀνάλογον πορείαν παρουσιάζει καὶ ἡ ἀριθμητικὴ προσπάθεια τοῦ παιδιοῦ. Ἡ δεσποινὶς DESCOEUDRES εὗρεν, ὅτι τὸ μικρὸ παιδὶ ἀποκτᾷ τὴν παράστασιν ἑκάστου ἀκεραίου ἀριθμοῦ περίπου κατ' ἔτος, ἤτοι εἰς ἡλικίαν τῶν δύο ἐτῶν ἀποκτᾶται ἡ παράστασις τοῦ ἀριθμοῦ δύο, εἰς ἡλικίαν τῶν τριῶν ἐτῶν ὁ ἀριθμὸς 3 κ.ο.κ. μέχρι τῆς ἡλικίας τῶν ἑπτὰ ἐτῶν.

Ἡ θυγάτηρ μου Μαρία μὲ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ τρίτου ἔτους ἔχει τὴν παράστασιν τῶν ἀριθμῶν 1, 2, 3, 4 καὶ 5, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ οὔτε ἀρίθμησιν, οὔτε τὰς λέξεις τῶν ἀριθμῶν. Ὅταν θέλῃ νὰ μετρήσῃ, κάνει ἀντιστοιχίαν ἑκάστου ἀντικειμένου μὲ ἕκαστον δάκτυλον τῆς αὐτῆς χειρός, οὕτως ἐὰν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μετρήσεως εἶναι ὁ ἀριθμὸς 4, δεικνύει τοὺς τέσσαρες δακτύλους τῆς μιᾶς χειρὸς προφέρουσα πότε τρία, πότε τέσσαρα χωρὶς τὸ ὄνομα τοῦ ἀριθμοῦ νὰ ἀντιστοιχῇ πάντοτε εἰς τὸν εὑρεθέντα ἀριθμόν, ἐνῷ οἱ ἐπιδεικνυόμενοι δάκτυλοι δεικνύουν ἀκριβῶς τὸ ὑπ' αὐτῆς μετρηθὲν πλῆθος.

Φαίνεται λοιπὸν ὅτι τὸ μικρὸ παιδί, ὅπως καὶ οἱ διάφοροι λαοί, οἱ ὁποῖοι ἵστανται εἰς τὴν κατωτάτην βαθμίδα πολιτισμοῦ ἔχουν ὄχι ἔννοιαν τοῦ ἀριθμοῦ, ἀλλὰ παράστασιν τοῦ πλήθους, ἡ ὁποία συνήθως εἶναι ἡ δάκτυλοι τῶν χειρῶν ἢ γραμμαί. Τὸ παιδὶ τῶν 6 ἐτῶν εἶναι ὥριμον διὰ νὰ δεχθῇ σύστημα δεκαδικόν. Δὲν εἶναι ὅμως ὥριμον δι' ἕνα δεκαδικὸν σύστημα μὲ δέκα σύμβολα, ὅπου ὁ ἀριθμὸς τὸν ὁποῖον ἀντιπροσωπεύει ἕκαστον σύμβολον ἐξαρτᾶται καὶ ἐκ τῆς θέσεως αὐτοῦ ἐν τῷ ἀριθμῷ. Ἐπίσης δὲν ἔχει γίνει συνείδησις εἰς αὐτὸ ἡ ἀνάγκη γενικοῦ συμβολισμοῦ τοῦ ἀριθμοῦ, κοινοῦ δι' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους.

Ὥστε τὸ πρόβλημα τῆς πρώτης ἀριθμήσεως δὲν εἶναι μόνον πρόβλημα προσφορᾶς τῆς ἐννοίας τοῦ ἀριθμοῦ καὶ πρόβλημα διδασκαλίας τοῦ κρατοῦντος δεκαδικοῦ συστήματος μὲ τὴν Ἀραβικὴν γραφὴν τῶν ἀριθμῶν. Ἐὰν ἐδιδάσκετο ἡ λατινικὴ γραφή, ἡ λύσις τοῦ προβλήματος τούτου θὰ ἦτο διάφορος ἀπὸ τὴν ἀπαιτουμένην σήμερον λύσιν. Διάφορος ἐπίσης θὰ ἦτο λύσις τοῦ προβλήματος τούτου, ἐὰν ἐδιδάσκετο τὸ αὐτὸ σύστημα δηλαδὴ τὸ δεκαδικὸν μὲ δέκα σύμβολα, ἐὰν τὰ σύμβολα ταῦτα εἶχον κοινόν τι μετὰ τῶν ἀριθμητικῶν παραστάσεων, αἱ ὁποῖαι συνήθως ὑπάρχουν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ παιδιοῦ.

Β ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΟΥ ΤΗΣ Α΄. ΤΑΞΕΩΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Ὁ Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ Ἐπόπτης τοῦ Πειραματικοῦ Σχολείου Κος Σπυρίδων Καλλιάφας διδάσκει τὰ ἑξῆς περὶ τῆς ψυχολογίας τοῦ παιδιοῦ τῆς ἡλικίας τῶν 6 ἐτῶν τῶν Ἑλλήνων μαθητῶν.

1) Ὑπάρχει εἰς αὐτὸ πλήρης κατάκτησις τοῦ περιβάλλοντος.

2) Αἱ ἀντιλήψεις αὐτοῦ περιλαμβάνουν πρόσωπα καὶ ἀντικείμενα χωρὶς νὰ ἐπεκτείνωνται αὗται καὶ ἐπὶ πράξεων. 3) Δὲν εἶναι ἱκανὸν νὰ διακρίνῃ ἰδιότητας τῶν σωμάτων. 4) Παρατηρεῖται στροφὴ αὐτοῦ ἐκ τῶν ἔσω πρὸς τὰ ἔξω, ἐκ τοῦ ἐγὼ πρὸς τὰ ἀντικείμενα. 5) Ὁ βιωτικὸς αὐτοῦ χῶρος ἐκτείνεται ἔξω τοῦ οἴκου του· τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ μὲ τὴν ἐποπτείαν. 6) Ἡ μνήμη αὐτοῦ συγκρατεῖ πεντασυλλάβους λέξεις. Δὲν ἀπομνημονεύει εἰκόνας ἀλλὰ πράγματα. 7) Ὁμιλοῦν ἐκ φαντασίας, ἀλλὰ ὄχι ψευδῶς. 8) Ἡ διανόησις αὐτοῦ γίνεται διὰ παραστάσεων καὶ οὐχὶ δι' ἐννοιῶν. 9) Ἡ ἔννοια τοῦ ἀριθμοῦ δὲν ὑπάρχει. 10) Οἱ συλλογισμοὶ αὐτοῦ εἶναι κατ' ἀναλογίαν καὶ αἱ κρίσεις του οὐχὶ ἀξιόλογοι καὶ πολλάκις εἶναι ἁπλῆ ἠχὼ τῆς κρίσεως τῶν ἐνηλίκων.

Αἱ ἔρευναι τοῦ LAIC καὶ PREIFFER ἐπὶ τῶν μαθητῶν τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου κατέληξαν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι οἱ περισσότεροι τῶν μαθητῶν εἶναι τύποι ὀπτικοί.

Αἱ ἔρευναι τοῦ JEAN PIACET ἀπέδωσαν ὅτι:

1) Τὸ παιδὶ μέχρι τῆς ἡλικίας τῶν 6 ἐτῶν δὲν ἔχει ἱκανότητας διὰ νὰ συγκρίνῃ ποσὰ καὶ νὰ εὕρῃ τὸ μεγαλύτερον ἢ μικρότερον δοθέντων συνεχῶν ἢ ἀσυνεχῶν ποσῶν. Τὰ μικρότερα παιδιὰ μέχρι τῆς ἡλικίας τῶν 5 ἐτῶν ἀντιλαμβάνονται τὰς ποσότητας ἐκ τοῦ καταλαμβανομένου χώρου, ἐφ' ὅσον τοῦτο ὑποπίπτει εἰς τὴν ὀπτικὴν αὐτῶν ἀντίληψιν.

2) Τὸ παιδὶ σκέπτεται μὲ τὸ ὅλον. Δύναται νὰ σκέπτεται ἐπίσης καὶ μὲ τὰ μέρη ἀλλὰ ἐν συγκρίσει μὲ τὸ ὅλον, χωρὶς νὰ δύναται νὰ σκέπτεται ταὐτοχρόνως καὶ μὲ τὸ ὅλον καὶ μὲ τὸ μέρος, διότι ὅταν ἀποχωρήσῃ διὰ τῆς σκέψεως ἓν μέρος δὲν μένει πλέον παρὰ τὸ ἄλλο μέρος. Ἐνῷ τὸ νὰ συγκρίνῃ τὸ ὅλον πρὸς τὸ μέρος σημαίνει ὅτι διατηρεῖ τὸ ὅλον, καθ' ὃν χρόνον καὶ τὸ διαχωρίζει καὶ οὕτω σκέπτεται τὸ μέρος ὡς ὅλον μεῖον τὸ ἕτερον μέρος. Τοῦτο περίπου πιστεύει καὶ ἡ μορφολογικὴ ψυχολογία.

Γ) Ο ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΗΣ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗΣ

Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ Ἀριθμητικὴ ὑπάρχει ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἡ διδασκαλία αὐτῆς εἰς τὰ σχολεῖα ἀρχίζει μετὰ τὸν 7ον αἰῶνα.

Ὁ αἰὼν οὗτος δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ὁ αἰὼν κατὰ τὸν ὁποῖον ἀρχεται ἡ συστηματικὴ διδασκαλία τῆς Ἀριθμητικῆς ἰδίως εἰς τὰ κατώτερα σχολεῖα. Ὑπῆρξαν τότε πολλοὶ μεθοδικοί, οἱ ὁποῖοι ἠσχολήθησαν μὲ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἀριθμητικῆς, ὅπως ὁ Κομένιος, TRAPP, BUSSE καὶ ἄλλοι.

Ἐκεῖνος ὅμως, ὁ ὁποῖος συνετέλεσεν περισσότερον ὅλων εἰς τὸ νὰ λάβῃ ἡ διδασκαλία τῆς Ἀριθμητικῆς συγκεκριμένην μορφήν, εἶναι ὁ Πεσταλότσι. Οὗτος ἐθεώρησεν τὴν Ἀριθμητικὴν ὡς τὸ μάθημα, τὸ ὁποῖον καλύτερον παντὸς ἄλλου ἐκπληροῖ τὸν σκοπὸν τῆς ἀγωγῆς καὶ μάλιστα ἐξέλαβεν αὐτὸ ὡς τὴν πανάκειαν τῆς μορφώσεως. Ἡ ὅλη προσπάθεια τοῦ Πεσταλότσι διὰ τὴν Ἀριθμητικὴν δὲν ἐπέτυχεν· τὸ ἔργον του ὅμως ὠφέλησε τὰ μέγιστα τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἀριθμητικῆς, διότι ἐθεμελίωσεν τὴν ἰδέαν ὅτι ἡ Ἀριθμητικὴ εἶναι ἄριστον μέσον ἀγωγῆς καὶ ἔγινε ἀφορμή, ὥστε ἀργότερον πολλοὶ καὶ μεγάλοι παιδαγωγοὶ νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ τὸν σκοπὸν καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἀριθμητικῆς. Ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατόν του οἱ μαθηταί του διχάζονται καὶ δημιουργοῦνται δύο ἀντίθετοι ἀπόψεις περὶ τῆς σημασίας τῆς Ἀριθμητικῆς εἰς τὸ ὅλον ἔργον τῆς Ἀγωγῆς. Καὶ οἱ δύο αὐταὶ ἀπόψεις συμπίπτουν μὲν ὡς πρὸς τὴν σημασίαν τῆς διδασκαλίας τῆς Ἀριθμητικῆς διὰ τὴν ὅλην ἀγωγὴν ἀλλὰ οἱ μὲν πιστεύουν, ὡς καὶ ὁ διδάσκαλός των, εἰς τὴν δυνατότητα αὐτῆς νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐξέλιξιν πάσης ἀνθρωπίνης δεξιότητος, οἱ δὲ θέλουν αὐτὴν νὰ περιορίσῃ τὸ ἔργον της εἰς τὸ νὰ προπαρασκευάσῃ τὸν ἄνθρωπον διὰ τὸν πρακτικὸν αὐτοῦ βίον. Ὁ ἀγὼν διὰ ἐπικράτησιν μιᾶς τῶν δύο αὐτῶν ἀπόψεων διήρκησεν μέχρι τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος.

Παρὰ ὅμως τὰς προσπαθείας ταύτας τοῦ Πεσταλότσι, θεμελιωτὴς τῆς ἰδέας ὅπως χρησιμοποιηθῇ ἡ ἀριθμητικὴ ὡς μέσον διὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὁ HERRART. Ἐπειδὴ ὅμως κατ' αὐτὸν σκοπὸς τῆς Ἀγωγῆς εἶναι ἡ ἠθικὴ μόρφωσις τοῦ χαρακτῆρος ἐχρησιμοποίει τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἀριθμητικῆς διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὸν σκοπὸν τοῦτον. Αἱ ὑπερβολαί, τὰς ὁποίας ἔκαμον οἱ ὀπαδοί του πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην ἔδωσαν λαβὴν εἰς τοὺς ἀντιφρονοῦντας διὰ τὴν κατατρόπωσιν τῆς ἰδέας ταύτης.

Αἱ σημεριναὶ ἐπιστημονικαὶ ἀπαιτήσεις θέτουν σκοπὸν τῆς διδασκαλίας τῆς Ἀριθμητικῆς τὸν σκοπὸν παντὸς ἐν τῷ σχολείῳ διδασκομένου μαθήματος. Οὕτω ὁ σκοπὸς αὐτῆς εἶναι, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑλικὸς (πλουτισμὸς ἀριθμητικῶν γνώσεων), ἀφ' ἑτέρου εἰδολογικὸς (ἄσκησις τῶν πνευματικῶν δεξιοτήτων).

Πρέπει ἡ διδασκαλία τῆς Ἀριθμητικῆς νὰ ἐπιδιώκῃ τὴν πρόσκτησιν πολλῶν γνώσεων καὶ δεξιοτήτων, τὴν ἔγερσιν διαφέροντος διὰ διαρκῆ ἀσχολίαν μὲ τὸ μάθημα τοῦτο, τὴν ἀρτίαν καὶ ἠθικὴν βούλησιν, τὴν ἐξέλιξιν πασῶν τῶν πνευματικῶν δυνάμεων ὡς καὶ τὴν διάκρισιν τῆς ἰδιοφυΐας (Ν. Ἐξαρχόπουλος Γενικὴ Διδακτικὴ τόμος α΄ σελ. 36).

Ἕκαστον τῶν μερικῶν τούτων σκοπῶν πρέπει ἀνεξαρτήτως τῶν ἄλλων νὰ εἶναι ἱκανὸς νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ γενικοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς, δηλαδὴ νὰ τελειοποιῇ τὴν προσωπικότητα τοῦ τροφίμου καὶ νὰ καθιστᾷ αὐτὸν ἱκανόν, νὰ ζήσῃ καὶ νὰ προαγάγῃ τὴν πολιτιστικὴν ἐργασίαν τῆς κοινωνίας τῆς ὁποίας εἶναι μέλος, (Ν. Ἐξαρχόπουλος. Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Παιδαγωγικήν).

Ἡ κ. Καθηγητὴς τῆς παιδαγωγικῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ Ἐπόπτης τοῦ Πειραματικοῦ Σχολείου, ὁρίζει ὡς ἑξῆς τὸν σκοπὸν τῆς διδασκαλίας τῆς Ἀριθμητικῆς εἰς τὰ σχολεῖα στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως. «Ἡ διδασκαλία τῆς ἀριθμητικῆς σκοπὸν ἔχει τὴν ὑπὸ τῶν μαθητῶν κατανόησιν τῶν ἀριθμῶν καὶ τοῦ τρόπου κατὰ τὸν ὁποῖον σχηματίζονται οὗτοι, τὴν ἀσφαλῆ κτῆσιν τῶν ἀναγκαίων εἰς τὴν ζωὴν γνώσεων καὶ δεξιοτήτων, ὥστε οἱ μαθηταὶ νὰ λύουν εὐχερῶς τὰ ἑκάστοτε παρουσιαζόμενα προβλήματα τοῦ πρακτικοῦ αὐτοῦ βίου.

Ἡ διδασκαλία τῆς ἀριθμητικῆς πρὸς τούτοις ἀναπτύσσει τὴν ἱκανότητα τοῦ διανοεῖσθαι κατ' αὐστηρὰν λογικὴν ἀκολουθίαν, ἱκανότης ἡ ὁποία ἐμμέσως ἐπιδρᾷ εὐεργετικῶς καὶ εἰς τὴν διάπλασιν τοῦ χαρακτῆρος, ἐπειδὴ ἐθίζει εἰς τὸ πράττειν αὐστηρῶς καθ' ὡρισμένας ἀρχάς. Διὰ ταῦτα μὲ ἰδιαιτέραν ἐπιμέλειαν πρέπει αὐτενεργούντων τῶν μαθητῶν, νὰ σχηματίζωνται οἱ ἀριθμοί, ἡ σειρὰ καὶ ἡ διάρθρωσις αὐτῶν καὶ νὰ ἐξευρίσκεται ἡ διέπουσα αὐτοὺς ἔννομος τάξις». (Βλέπε Σπ. Καλλιάφα τὸ πρόγραμμα τοῦ δημοτικοῦ Σχολείου).

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἐν Ἑλλάδι οἱ πλεῖστοι τῶν διδασκάλων τῆς Ἀριθμητικῆς εἰς τὰ παντὸς τύπου σχολεῖα ἐπιδιώκουν τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ὑλικοῦ σκοποῦ τῆς διδασκαλίας καὶ ἐπιτυγχά-

νουν τοῦτο ἐν μέρει. Εἰς τοῦτο συντελεῖ ἡ παντελὴς πρὸς τοῦτο μόρφωσις τοῦ διδασκάλου καὶ ἡ ἄγνοια αὐτοῦ περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς διδασκαλίας τῆς Ἀριθμητικῆς εἰς τὰ σχολεῖα.

Λέγομεν δὲ ὅτι καὶ ὁ ὑλικὸς σκοπὸς πληροῦται ἐν μέρει, διότι καὶ τούτου ἡ ἐκπλήρωσις δὲν συντελεῖται μόνον διὰ τῆς προσκτήσεως γνώσεων· πρέπει αἱ παρεχόμεναι γνώσεις νὰ εἶναι πλήρεις καὶ νὰ ἀφομοιώνονται τελείως ὑπὸ τοῦ τροφίμου τοῦ σχολείου, ὥστε οὗτος ὄχι μόνον νὰ ἔχῃ τὴν ἑτοιμότητα νὰ χρησιμοποιῇ αὐτὰς ἀμέσως καὶ εὐστόχως ὁσάκις τοῦ παρουσιάζεται ἀνάγκη καὶ νὰ δύναται δι' αὐτῶν νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς ἀνάγκας καὶ ὑποχρεώσεις πρὸς τὴν κοινωνίαν ἀλλὰ καὶ νὰ συντελοῦν αὗται εἰς τὴν λοιπὴν αὐτοῦ μόρφωσιν.

Τοῦτο ἡ διδασκαλία τῆς ἀριθμητικῆς τὸ κατυγχάνει, ἐὰν ἀποβλέπῃ. (Παράβαλλε Κ. Γεωργούλη. Μαθήματα Γενικῆς Διδακτικῆς). α) Εἰς τὴν ἀποσαφήνισιν καὶ ἑρμηνείαν τῆς παρεχομένης καὶ ὑπαρχούσης γνώσεως καὶ τὴν ἀπαλοιφὴν τυχὸν ὑπαρχούσης πλάνης. β) Εἰς τὴν ἐπαύξησιν καὶ ὁλοκλήρωσιν τῆς παρεχομένης γνώσεως.

Ἡ ἐπαύξησις διὰ τὴν ὁποίαν οἱ Ἑρβατιανοὶ διέθετον ἴδιον στάδιον διδασκαλίας. Εἶναι σπουδαία καὶ παραγωγικὴ ἐνέργεια τῆς ὅλης διδασκαλίας. Ἡ ἐργασία αὐτὴ ἔπεται τῆς ἀποσαφηνίσεως καὶ ἐπιτυγχάνεται, ἐφ' ὅσον ἔχει διεγερθῇ τὸ διαφέρον τοῦ παιδιοῦ ἔχει δηλ. δημιουργηθῇ εὐνοϊκὴ διάθεσις τοῦ τροφίμου ἔναντι τῆς προσφερομένης νέας γνώσεως καὶ οὕτω ἐπιτυγχάνεται πλήρης ἀφομοίωσις. γ) Εἰς τὴν ταξινόμησιν τῶν γνώσεων δηλαδὴ εἰς τὴν τοποθέτησιν αὐτῶν μέσα εἰς ἕνα γενικὸν σχέδιον γνώσεων, τὸ ὁποῖον ἀκολουθοῦμεν καὶ εἰς τὰ λοιπὰ μαθήματα (σύστημα ἐνιαίας διδασκαλίας, σύστημα Ντεκρολὺ καὶ ἄλλα).

Ἐκτὸς τούτου πρέπει ἡ προσφορὰ ἑκάστης ἀριθμητικῆς γνώσεως νὰ ἀκολουθῇ τὴν ὁδὸν τῆς φυσικῆς μαθήσεως, τὴν οἰκονομίαν καὶ τεχνικὴν τοῦ μανθάνειν, ἡ ὁποία ἀποβλέπει εἰς τὴν πρόσκτησιν τῶν γνώσεων ἐν βραχυτάτῳ χρόνῳ διὰ τῶν ἁπλουστάτων μέσων, διὰ τῆς καταβολῆς τῆς ἐλαχίστης προσπαθείας ὑπὸ τῶν μαθητῶν καὶ μὲ τὰ καλύτερα ἀποτελέσματα.

Ὁ εἰδολογικὸς σκοπὸς τῆς διδασκαλίας εἶναι κυρίως ἡ καλλιέργεια τοῦ νοεῖν καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῶν διαφερόντων τοῦ παιδιοῦ, ἡ ἄσκησις τῆς προσοχῆς, ὁ ἐθισμὸς πρὸς παρατήρησιν καὶ ἡ ἱκανότης νὰ κινῇ τὴν βούλησιν, τὸ συναίσθημα καὶ ἄλλα πρὸς τίνα ἐργασίαν αὐτοῦ.

Δ) Η ΑΞΙΑ ΤΗΣ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΑΥΤΗΣ. Ἡ παιδαγωγικὴ ἀξία τῆς Ἀριθμητικῆς εἶναι μεγίστη. Ἡ γνῶσις τῆς Ἀριθμητικῆς εἶναι σήμερον ἀπαραίτητος εἰς τὴν καθημερινὴν καὶ ἐπαγγελματικὴν ζωὴν παντὸς ἀτόμου. Ἐκτὸς αὐτοῦ ἡ ἀριθμητικὴ γνῶσις ἀποτελεῖ τὴν βάσιν πάσης μαθηματικῆς γνώσεως καὶ τὴν προπαίδειαν εἰς τὸ μαθηματικῶς σκέπτεσθαι. Ἡ διδασκαλία τῆς Ἀριθμητικῆς εἰς τὸ λεγόμενον δημοτικὸν σχολεῖον ἔχει μεγίστην σημασίαν διὰ τὴν ὅλην μαθηματικὴν μόρφωσιν τοῦ Ἕλληνος μαθητοῦ. Τὸ βίωμα τῆς Ἀριθμητικῆς τὸ ὁποῖον ἐπέτυχεν τὸ παιδὶ εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον θὰ ρυθμίζῃ καὶ θὰ ἐπηρεάζῃ πάντοτε τὴν ὅλην μαθηματικὴν μόρφωσιν αὐτοῦ. Τὰ αὐτὰ ἔχομεν νὰ εἴπωμεν καὶ διὰ τὴν ἀνάπτυξιν ὅλων ἐκείνων τῶν δεξιοτήτων, αἱ ὁποῖαι ἀναπτύσσονται διὰ τῶν μαθηματικῶν· τυχοῦσα ἀδράνεια ἢ κακὴ ἐξάσκησις γενομένη εἰς τοιαύτην ἡλικίαν καὶ διαρκοῦσα ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον εἶναι ἀδύνατον νὰ θεραπευθῇ ὑπὸ τῆς ἀγωγῆς τῆς παρεχομένης ὑπὸ τῆς μέσης παιδείας. Τυχοῦσαι ψυχικαὶ ἀνωμαλίαι προερχόμεναι ἐκ κακῆς διδασκαλίας τῆς ἀριθμητικῆς, ἕνεκεν τῆς ἡλικίας τῶν μαθητῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς δημοτικῆς λεγομένης ἐκπαιδεύσεως, πράκειται ἀπὸ τοῦ βάθους τῆς ψυχῆς νὰ τορπαλίζουν πᾶσαν προσπάθειαν τῆς ὅλης ἀγωγῆς. Πρὸς τούτοις, ὅπως καὶ ἄλλοτε ἀνεπτύξαμεν, ἡ ἀγωγὴ τοῦ παιδιοῦ διὰ τὴν ὁποίαν ἐντεταλμένη εἶναι ἡ μέση παιδεία ἀδυνατεῖ πολλάκις νὰ μεταβάλῃ ἐσφαλμένας ἀντιλήψεις τοῦ παιδιοῦ, περὶ τοῦ μαθήματος τῶν μαθηματικῶν, τὰς ὁποίας τοῦτο ἀπέκτησεν εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον, νὰ ἀλλάξῃ τὴν συναισθηματικὴν αὐτοῦ στάσιν ἔναντι τῶν μαθηματικῶν καὶ νὰ διορθώσῃ ἐσφαλμένην μέθοδον αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ τρόπου τοῦ ἐργάζεσθαι μαθηματικῶς.

Κατόπιν τούτων εἶναι φανερὰ ἡ ἀξία τῆς διδασκαλίας τῆς Ἀριθμητικῆς εἰς τὸ λεγόμενον Δημοτικὸν Σχολεῖον καὶ σημασία τῆς πρώτης Ἀριθμήσεως διὰ τὴν ὅλην μαθηματικὴν μόρφωσιν τοῦ παιδιοῦ, ἡ ὁποία ἔχει σπουδαιοτάτην σημασίαν διὰ τὴν κανονικὴν καὶ πνευματικὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου.

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗΝ ΑΡΙΘΜΗΣΙΝ

Σκοπὸς τῆς διδασκαλίας τῆς πρώτης ἀριθμήσεως εἶναι: 1) Νὰ εἰσαγάγῃ τὸν μαθητὴν εἰς τὴν Ἀρίθμησιν. 2) Νὰ διδάξῃ τὴν κρατοῦσαν Ἀραβικὴν γραφὴν ὡς καὶ τὴν ὀνομασίαν τῶν συμβόλων αὐτῆς. 3) Νὰ εἰσαγάγῃ τοὺς μαθητὰς εἰς τὸν μηχανισμὸν τοῦ δεκαδικοῦ συστήματος καὶ νὰ καταστήσῃ φανερὰν τὴν εὐκολίαν, τὴν ὁποίαν παρέχει τὸ δεκαδικὸν σύστημα, τὸ ὁποῖον διὰ δέκα συμβόλων κατωρθώνει νὰ παριστᾷ πάντα ἀριθμόν.

Εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀριθμοῦ εἶναι ἀδύνατον νὰ μυήσωμεν τὸν μαθητὴν τῆς Α'. τάξεως, διότι οὗτος δὲν ἔχει ψυχοσύνθεσιν δυναμένην νὰ σχηματίσῃ ἔννοιας. Βεβαίως ὁ μαθητὴς τῶν πόλεων πολλάκις ἔρχεται εἰς τὸ σχολεῖον μὲ ἀρκετὰς ἀριθμητικὰς παραστάσεις καὶ μὲ γνῶσιν πολλάκις μέρους τῆς φυσικῆς σειρᾶς τῶν ἀριθμῶν. Ὁ ἀριθμὸς ὅμως δὲν ὑπάρχει εἰς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον ὡς συγκεκριμένον ἀντικείμενον ἀντιληπτὸν κατ' αἴσθησιν καὶ διὰ τοῦτο δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ὑπάρχει εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ παιδιοῦ ἡ παράστασις τοῦ ἀριθμοῦ ὑπὸ τὴν ψυχολογικὴν σημασίαν τῆς λέξεως· ἡ ὑπάρχουσα παράστασις εἶναι παράστασις ἀν-

τιστοιχοῦσα εἰς δύο ὅμοια ἀντικείμενα π.χ. δύο δάκτυλοι, δύο γραμμαὶ καὶ ἄλλα, σπανίως δὲ τὸ σύμβολον 2, τὸ ὁποῖον ἔχει ἀντικαταστήσει τὴν προϋπάρξασαν παράστασιν τῶν δύο ὁμοίων ἀντικειμένων.

Τὰς ὑπαρχούσας λοιπὸν παραστάσεις ταύτας τῶν δύο ἀντικειμένων πρέπει νὰ προσπαθήσωμεν νὰ ἐπεξεργασθῇ τὸ παιδὶ δι' αὐτενεργοῦ ἐργασίας, ὥστε αὗται ἀπὸ παραστάσεις ἀντικειμένων νὰ γίνουν παραστάσεις πλήθους.

Ὁ μαθητής μας ὅμως δὲν εἶναι ὥριμος ἀκόμη διὰ μίαν τοιαύτην λογικὴν κατεργασίαν· πρέπει λοιπὸν νὰ καταστήσωμεν τὸ παιδὶ ἱκανὸν διὰ μίαν τοιαύτην δομὴν τῆς παραστάσεως τοῦ ἀριθμοῦ· πρέπει εἰς τὸ παιδὶ νὰ προσφέρωμεν τὸ ἀναγκαῖον ὑλικὸν πρὸς τοῦτο καὶ τὴν ἀπαιτουμένην πεῖραν διὰ μίαν τοιαύτην πνευματικὴν ἐργασίαν.

Πολλοὶ διδάσκαλοι θὰ θεωρήσουν τοῦτο ἀπώλειαν χρόνου, διότι νομίζουν ὅτι σκοπὸς τῆς ἀριθμητικῆς διδασκαλίας εἶναι νὰ μάθουν τὰ παιδιὰ νὰ ἀπομνημονεύουν καὶ νὰ γράφουν ἀριθμούς· ὁ μελετητὴς ὅμως τοῦ σκοποῦ τῆς διδασκαλίας τῆς Ἀριθμητικῆς ἀπὸ ὅσα λίαν συντόμως ἀναφέραμεν θὰ πεισθῇ ὅτι ἡ προσπάθεια αὕτη τοῦ διδασκάλου τῆς Ἀριθμητικῆς πρέπει νὰ εἶναι ἡ τελευταία. Τὸ νὰ καταστῇ ὁ μαθητὴς ἱκανὸς διὰ νὰ σχηματίζῃ τὴν παράστασιν τοῦ ἀριθμοῦ ὡς παράστασιν πλήθους εἶναι ἐκπλήρωσις καὶ τοῦ εἰδολογικοῦ καὶ τοῦ ὑλικοῦ σκοποῦ τῆς διδασκαλίας τῆς Ἀριθμητικῆς. Τὸ ἀπαιτούμενον ὑλικὸν καὶ τὴν ἀναγκαίαν πεῖραν θὰ τὴν εὕρῃ ὁ μαθητής, ἐὰν ἐξασκηθῇ συστηματικῶς εἰς ἀνάλογον ἐργασίαν τὴν ὁποίαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον θὰ τὴν ἐξυψώσῃ καὶ θὰ καταστήσῃ αὐτὴν ἐσωτερικὴν ἐργασίαν· διαθέτει δὲ τὰς πρὸς τοῦτο ἀπαιτουμένας ψυχικὰς ἰδιότητας.

Ὁ μαθητὴς θὰ ἐργασθῇ συστηματικῶς εἰς τὴν σύγκρισιν κατ' ἀρχὰς καὶ κατόπιν εἰς τὴν καταμέτρησιν ὑλικῶν ἀντικειμένων τοῦ γύρω κόσμου μόνος καὶ ὁμαδικῶς καὶ κατόπιν θὰ προχωρήσῃ, εἰς τὴν μέτρησιν μήκους, ἐπιφανείας, χώρου καὶ χρόνου. Θὰ ἀφαιθῇ μόνος νὰ διέλθῃ δι' ὅλων τῶν δυσκολιῶν τὰς ὁποίας παρέχει μία σύγκρισις ἢ μία μέτρησις, ὅπως εἶναι ἡ διατύπωσις καὶ ὁ συμβολισμὸς τοῦ ἀποτελέσματος τῆς τοιαύτης συγκρίσεως ἢ μετρήσεως.

Τοῦτο ἂς μὴ νομισθῇ ἀπαίτησις προβαλλομένη ὑφ' ἡμῶν· εἶναι ἀπαίτησις πάντων τῶν ἀσχολουμένων περὶ τὴν πρώτην διδασκαλίαν τῆς Ἀριθμητικῆς ἀπὸ ὁπουανδήποτε βάσιν καὶ ἐὰν γίνεται ἡ ἐκκίνησις πρὸς μελέτην τοῦ Ἀριθμοῦ, εἴτε πιστεύσωμεν ὅτι ὁ ἀριθμὸς εἶναι προϊὸν Λογικῆς εἴτε προϊὸν ἐμπειρίας. Ἀμφότεραι αἱ ἀπόψεις ἀπαιτοῦν προεργασίαν, ὥστε ὁ μαθητὴς νὰ καταστῇ ἱκανὸς διὰ λογικὴν ἐπεξεργασίαν.

Ἂς δεχθῶμεν πρὸς στιγμὴν ὅτι ὁ ἀριθμὸς εἶναι προϊὸν ἐπαφῆς, ὑπαστάσης λογικὴν ἐπεξεργασίαν καὶ ὄχι προϊὸν Λογικῆς ἡ ἔννοια πλήθους, ὅπως λέγομεν. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην φαίνεται σκόπιμον νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἡ ζητουμένη λογικὴ συμβολὴ εἶναι τὸ νὰ θεωρηθῇ ὁ ἀριθμὸς σύστημα τάξεως, σύστημα τὸ ὁποῖον καθορίζει εἰς μίαν διάταξιν τὸ προηγούμενον καὶ τὸ ἑπόμενον, σύστημα τὸ ὁποῖον καθορίζει ἐπακριβῶς τὴν τάξιν διαδοχῆς. Διὰ νὰ φθάσωμεν ὅμως εἰς τὴν τάξιν πρέπει προηγουμένως νὰ διέλθωμεν ἀπὸ τὴν ὁμοιομορφίαν καὶ κατόπιν νὰ γίνουν διαδοχικαὶ ἀφαιρέσεις ἐπὶ τῶν στοιχείων μιᾶς διατάξεως, νὰ ἀφαιρεθοῦν ὅλαι ἐκεῖναι αἱ ἰδιότητες αἱ ὁποῖαι κάνουν νὰ διακρίνεται τὸ μὲν στοιχεῖον ἀπὸ τὸ δὲ ὥστε νὰ φαίνωνται ὅλα αὐτὰ ἐντελῶς ὅμοια καὶ δυνατὰ νὰ ἀντικαταστήσουν τὸ ἓν τὸ ἄλλο χωρὶς ἡ τάξις τῆς διατάξεως νὰ διαταραχθῇ.

Ὁ JEAN PIACET, ἐν τῇ προσπαθείᾳ του νὰ θεμελιώσῃ μίαν διδασκαλίαν τῆς πρώτης Ἀριθμήσεως ἐπὶ τῆς ἀντιλήψεως ὅτι ὁ ἀριθμὸς εἶναι ἐπαφή, ὑποστᾶσα λογικὴν ἐπεξεργασίαν συνιστᾷ προπαρασκευὴν τοῦ παιδιοῦ ὥστε νὰ γίνῃ τοῦτο ἱκανὸν διὰ μίαν τοιαύτην ἐπεξεργασίαν· πρὸς τοῦτο μάλιστα ὑποδεικνύει διάφορα μέτρα.

Τὰ ὑπὸ τοῦ J. PIACET ὑποδεικνυόμενα μέτρα εἶναι ὅμοια σχεδὸν μὲ τὰ ὑποδεικνυόμενα ὑπὸ ἄλλων ἀντίθετα φρονούντων περὶ τῆς φύσεως τοῦ ἀριθμοῦ.

Οὕτω πάντες θεωροῦν ὡς πρώτην προσπάθειαν τῆς διδασκαλίας τῆς Ἀριθμητικῆς τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ παιδιοῦ εἰς τὴν σύγκρισιν τῶν ποσῶν. Ὁ J. PIACET ἀρχίζει ἀπὸ τὸ μῆκος καὶ πρὶν φθάσει εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ μέτρου ζητεῖ νὰ προαχθῇ πρῶτον ἡ ἀπτικὴ ἱκανότης τοῦ παιδιοῦ, ὥστε νὰ διακρίνῃ τὸ μεγαλύτερον ἀπὸ τὸ μικρότερον καὶ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ σημεῖον νὰ διατάξῃ στοιχεῖα ὁμοιόμορφα π.χ. ράβδους ὁμοιομόρφους κατὰ τάξιν μεγέθους. Εἰς ὅλα αὐτὰ τὸ παιδὶ θὰ φθάσῃ μόνον του δι' αὐτενεργοῦ ἐργασίας· θὰ ἀφήσωμεν τὸ παιδὶ μόνον του νὰ χρησιμοποιήσῃ φυσικὰ μέτρα μετρήσεως τὴν παλάμην του, τοὺς δακτύλους του καὶ μόνον του κατόπιν νὰ ζητήσῃ τὴν σταθερότητα αὐτῶν ὥστε μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Σχολείου νὰ κατανοήσῃ τὴν ἀξίαν τῆς παλάμης καὶ τοῦ δακτύλου τοῦ μέτρου.

Ἄλλη προπαρασκευὴ διὰ τὸ παιδὶ εἶναι κατὰ τὸν PIACET νὰ καταστῇ αὐτὸ ἱκανὸν νὰ διακρίνῃ τὰ μέρη τοῦ ὅλου καὶ νὰ διακρίνῃ ταῦτα ἰδιαιτέρως καὶ ἀνεξαρτήτως τοῦ ὅλου. Εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς προσπαθείας ἀντικειμενικὸς σκοπὸς εἶναι νὰ ἐξοικειωθῇ τὸ παιδὶ μὲ τὰς ἐννοίας, σύγκρισις, μέτρησις, ἀρίθμησις καὶ νὰ εἰσαχθῇ, εἰς τὸ ἐργάζεσθαι πνευματικῶς.

Ὁ Ἀμερικανὸς HERDERT STPITGER τοῦ Πανεπιστημίου τῆς IOWA, ὁ ὁποῖος ἐκπροσωπεῖ τὴν γνώμην μεγάλης ὁμάδος Ἀμερικανῶν εἰδικῶν, ἐν τῇ προσπαθείᾳ του νὰ θεμελιώσῃ τὴν διδασκαλίαν τῆς πρώτης ἀριθμήσεως ἐπὶ τῆς ἀντιλήψεως ὅτι ἀριθμὸς εἶναι λογικὸν κατασκεύασμα, νομίζει ὅτι πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ μαθητοῦ εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀριθμοῦ πρέπει προηγουμένως νὰ ἐθισθῇ οὕτω: 1) Εἰς τὸ νὰ ταυτίζῃ ποσότητας μὲ τὸ

ὄνομα τοῦ παριστῶντος αὐτὰς ἀριθμοῦ. 2) Εἰς τὸ νὰ παριστᾶ διὰ τοῦ αὐτοῦ ἀριθμοῦ διαφόρους ποσότητας· π.χ. ἔχω τόσα μολύβια ὅσα τετράδια ἔχει ὁ Πέτρος. 3) Εἰς τὸ νὰ τακτοποιῇ δύο ἢ περισσοτέρας ποσότητας εἰς μίαν ὁμάδα καὶ 4) Εἰς τὸ νὰ ἀριθμῇ διότι τοῦτο τὸν διευκολύνει.

Τὰ ἀνωτέρω θεωρεῖ ἀπαραίτητα διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τῆς διδασκαλίας τῆς 'Αριθμητικῆς ἡ ὁποία πρέπει νὰ θεμελιώσῃ τὴν ὅλην ἀρίθμησιν ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ ἀριθμοῦ.

Καὶ ὁ καθηγητὴς καὶ 'Επόπτης τοῦ Πειραματικοῦ σχολείου 'Αθηνῶν ἐν τῷ προγράμματι τῶν μαθημάτων τοῦ δημοτικοῦ Σχολείου ἀναφέρει τὸ ἑξῆς: «Κατὰ τὸ πρῶτον δίμηνον εἰς τὴν πρώτην τάξιν σκόπιμον εἶναι νὰ μὴ διδάσκεται συστηματικῶς ἡ ἀρίθμησις, ἀλλὰ ἐν στενωτάτῃ συναφείᾳ πρὸς τὴν ὅλην (ἐναίαν) διδασκαλίαν νὰ ἀσκοῦνται οἱ μαθηταὶ περὶ τὴν κατανόησιν τῶν ἀριθμῶν διὰ συγκεκριμένων πραγμάτων.

Μετὰ ταῦτα ἐρχόμεθα εἰς τὸ δεύτερον ζήτημα δηλαδὴ εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς 'Αραβικῆς γραφῆς τῶν ἀριθμῶν. "Οπως προείπομεν, ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ διδάξωμεν τὴν Λατινικὴν γραφὴν τῶν ἀριθμῶν θὰ εἴχομεν νὰ ἀντιμετωπίσωμεν ὀλίγας μόνον δυσκολίας. Δὲν γνωρίζω κατὰ πόσον εἶναι σκόπιμον ἐξ ἀφορμῆς τῆς ὑπαρχούσης Ρωμαϊκῆς γραφῆς τῶν ἀριθμῶν εἰς τὰ ὡρολόγια καὶ ἀλλαχοῦ νὰ διδαχθῇ κατ' ἀρχὰς καὶ εἰς μικρὸν ἀριθμὸν ἡ Ρωμαϊκὴ γραφή. Νομίζομεν ὅμως ὅτι, ἐὰν ὁ κόσμος ἤθελεν φθάσει εἰς τὸ ὑψηλὸν ἐκεῖνο σημεῖον τοῦ πολιτισμοῦ ὅπου ἡ ἀγωγὴ θὰ θεωρῆται βασικὸς παράγων τῆς ὅλης ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρώπου, θὰ ἔπρεπε τότε νὰ σκεφθῇ καὶ διὰ τὴν ἀλλαγὴν ἀριθμητικῶν συμβόλων, ὥστε ταῦτα νὰ καθιστοῦν εὐκολωτέραν τὴν πρώτην ἀρίθμησιν τοῦ παιδιοῦ ἐφ' ὅσον αὕτη ἔχει τοιαύτην σπουδαιότητα ἐφ' ὅλης τῆς μαθηματικῆς μορφώσεως ἡ ὁποία σήμερον θεωρεῖται ὁ σπουδαιότερος παράγων τῆς ὅλης ἐξελίξεως τοῦ παιδιοῦ.

Εὐκόλως θὰ ἠδύνατό τις νὰ εὕρῃ νέα σύμβολα, τὰ ὁποῖα θὰ ἀνταποκρίνωνται κάπως πρὸς τὸ πλῆθος τῶν μονάδων τὸ ὁποῖον συμβολίζουν, καὶ ἰδίως ἑκάστη μονὰς νὰ ἀντιπροσωπεύεται δι' ἑνὸς εὐθυγράμμου τμήματος, ὅπως συμβαίνει μὲ τὰς ἀριθμητικὰς παραστάσεις τοῦ παιδιοῦ. Οὕτω θὰ ἠδυνάμεθα νὰ συμβολίσωμεν τὸ ἓν διὰ τοῦ ! τὰ δύο διὰ τοῦ >, τὸ τρία διὰ τοῦ Y, τὸ τέσσαρα διὰ τοῦ 4, τὸ πέντε διὰ τοῦ ⊃, τὸ ἕξ διὰ τοῦ Ь, τὸ ἑπτὰ διὰ τοῦ 5 κ.ο.κ.

Πάντως καὶ διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν συμβόλων ἀπαιτεῖται προεργασία τῶν μαθητῶν. Κατὰ τὴν προαναφερομένην προεργασίαν διὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν μαθητῶν εἰς τὴν ἀριθμητικὴν καὶ ἰδίως κατὰ τὴν μέτρησιν ἀφίνομεν τὸ παιδὶ νὰ σημειώσῃ ὅπως αὐτὸ θέλει τὸ ἀποτέλεσμα ἑκάστης μετρήσεως. Ἡμεῖς φροντίζομεν ὅπως εἰς ἀτομικὴν ἢ ὁμαδικὴν ἐργασίαν καταστήσωμεν ἀνάγκην ὅτι ὁ τοιοῦτος συμβολισμός, ὁ ὁποῖος κατ' ἀρχὰς ὑπερνικᾷ ἀδυναμίαν τῆς μνήμης μας, πρέπει νὰ γίνῃ μέσον συνεννοήσεως ἀτόμων συνεργαζομένων εἰς ἔργον τι.

Τῆς προεργασίας αὐτῆς ἕπεται ἡ προσπάθειά μας, ὅπως ἕκαστον σύμβολον ταυτισθῇ ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ μὲ τὴν ὑπάρχουσαν παράστασιν τοῦ ἀντιστοίχου ἀριθμοῦ. Μεγάλη προσοχὴ πρέπει νὰ δοθῇ εἰς τὴν ἀπομνημόνευσιν τοῦ ὀνόματος τοῦ συμβόλου, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ταυτισθῇ μὲ τὸ ὄνομα τοῦ παριστανομένου ὑπ' αὐτοῦ ἀριθμοῦ. Οὕτω τὸ ὄνομα ἓν πρέπει νὰ συνηθίσῃ τὸ παιδὶ νὰ τὸ ταυτίζῃ μὲ τὴν ἀφηρημένην ἔννοιαν τῆς μονάδος. Θὰ ἴδῃ πολλάκις τὸ ἓν καὶ θὰ τὸ ἀπαγγείλῃ ἐπὶ διαφόρων ἀντικειμένων τοῦ περιβάλλοντός του καὶ κατόπιν θὰ τὸ σημειώσῃ. Τὸ αὐτὸ θὰ ἐπαναληφθῇ καὶ διὰ τὰ λοιπὰ σύμβολα τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν πρέπει νὰ διδάσκωνται ἐπ' εὐκαιρίᾳ καὶ ὄχι μὲ τὴν φυσικὴν σειράν των. 'Εκ τῶν ὑστέρων θὰ προσπαθήσωμεν νὰ ὑπάγωμεν αὐτοὺς εἰς τὴν φυσικὴν σειράν. Βεβαίως ἡ τοιαύτη διδασκαλία θὰ γίνῃ καθ' ὁμάδας π.χ. θὰ διδάξω πρῶτον τοὺς μονοψηφίους ἀριθμούς κατόπιν τοὺς 10—20 κ.λ.π. 'Η διαδοχὴ τῶν ἀριθμῶν εἶναι ἰδιαιτέρα ἐργασία, εἶναι πνευματικὴ ἐνέργεια εἰς τὴν ὁποίαν θὰ ἐξασκηθῇ ὁ μαθητὴς ἰδιαιτέρως διὰ τῆς κρίσεως καὶ οὐχὶ διὰ τῆς μνήμης. Εἶναι ἐργασία ἡ ὁποία ἐξασκεῖ τὸν μαθητὴν εἰς τὴν ἱκανότητα τοῦ διακρίνειν τὸν ἑπόμενον καὶ τὸν προηγούμενον. Συνιστᾶται ἡ ἀρίθμησις τῶν μαθητῶν τῆς τάξεως ὥστε ὁ μαθητὴς νὰ κατανοήσῃ τὴν φυσικὴν σειρὰν τῶν ἀριθμῶν, ἡ ὁποία εἶναι γενίκευσις τῆς ἁπλῆς διακρίσεως τοῦ προηγουμένου καὶ ἑπομένου.

Μετὰ τὴν ἐπίτευξιν τῶν ἀνωτέρω θὰ ἐπιδιώξῃ ὁ διδάσκαλος νὰ ἀντιληφθῇ τὸ παιδὶ τὴν ἀνάγκην συμβολισμοῦ τῶν ἀριθμῶν διὰ μικροῦ ἀριθμοῦ συμβόλων. 'Η μέτρησις π.χ. ἑνὸς μεγάλου πλήθους ἀντικειμένων διδάσκει εἰς τὸ παιδί, πολλά, ὅπως τὸ ὅτι εἶναι ἀνάγκη 1) Νὰ ὑπάρχῃ σύντομος συμβολισμὸς τῶν μεγάλων ἀριθμῶν. 2) Νὰ ὑπάρχῃ μικρὸς ἀριθμὸς συμβόλων. 3) Νὰ μετροῦμεν συντομώτερον ἀπὸ ἓν καὶ ἕν.

"Αν μία τάξις μετρᾷ τὰς ἡμέρας, αἱ ὁποῖαι παρέρχονται ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐνάρξεως τῶν μαθημάτων, σημειώνει αὐτὰς διὰ εὐθυγράμμων τμημάτων καὶ ἀναγιγνώσκει τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν διὰ ἐπιδείξεως ἀντιστοίχων διακτύλων τῶν χειρῶν τῶν μαθητῶν, πολὺ σύντομως θὰ πεισθῇ αὕτη ὅτι εἶναι ἀνάγκη εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ ὑπάρχῃ καὶ ὁ συμβολισμὸς τοῦ ἀριθμοῦ καὶ ἡ ἀρίθμησις.

"Οταν ὁ μαθητὴς γνωρίσῃ τὸ ὄνομα τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τὰ σύμβολα μέχρι τοῦ 9, προχωροῦμεν εἰς τὴν εἰσαγωγὴν αὐτοῦ εἰς τὸ δεκαδικὸν σύστημα μὲ τὰ δέκα σύμβολα. Καὶ κατ' ἀρχὰς εἰσάγεται τὸ σύμβολον μηδέν. Διὰ τὰ μαθηματικὰ ἡ ἔννοια τοῦ μηδενὸς εἶνα ἔννοια δυναμικὴ ὅπως λέγομεν· τὸ μηδὲν εἶναι ἀριθμός. Εἰς μίαν ὅμως τοιαύτην ἔννοιαν τοῦ μηδενὸς εἶναι ἀδύνατον νὰ εἰσαχθῇ ὁ μαθητὴς τῆς πρώτης τάξεως· ἡ στατικὴ ἔννοια τοῦ

Κ. ΜΑΝΤΑ, Ἐπιθεωρητοῦ Δ. ΓΑΛΑΖΙΟΥ, Διευθυντοῦ προτύπου Ἄρτης

ΕΚΛΟΓΗ, ΔΙΑΤΑΞΙΣ, ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΗΣ ΜΟΡΦΩΤΙΚΗΣ ΥΛΗΣ ΕΙΣ ΤΟ ΜΟΝΟΤΑΞΙΟΝ ΠΡΟΤΥΠΟΝ ΑΡΤΗΣ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ τεύχους Ἀπριλίου)

ΜΕΘΟΔΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Ἡ μεθοδικὴ ὀργάνωσις τῆς διδακτικῆς ἐργασίας ἐστηρίχθη ἐπὶ τῶν διδαγμάτων τῆς συγχρόνου σχολικῆς καὶ μορφωτικῆς μεταρρυθμιστικῆς κινήσεως. Ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν ἅπαντες οἱ ἀντικειμενικοὶ καὶ ὑποκειμενικοὶ παράγοντες, βάσει τῶν ὁποίων ἡ μὲν διδακτικὴ ἐνέργεια καθίστατο καρποφόρος καὶ μορφωτική, ἡ δὲ παιδικὴ μάθησις καὶ φυσικὴ κατάστασις μαθητῶν ἐτέλοιν ἐν συμμετρίᾳ ἔτι δὲ αἱ ψυχικαὶ δυνάμεις αὐτῶν ἐκαλλιεργοῦντο πολυμερῶς καὶ σκοπίμως.

ΑΙ ΒΑΣΙΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΑΙ ΑΡΧΑΙ

Ἡ διδ)λία ἐστηρίχθη ἐπὶ τῶν κάτωθι βασικῶν ἀξιωμάτων:

1) Τῆς αὐτενεργείας. Ἐτηρήθησαν αἱ μεθοδικαὶ ἀπαιτήσεις διὰ τὴν αὐτόβουλον, αὐτενεργὸν καὶ δημιουργικὴν συμπεπραγμένην ἐργασίαν (κοινήν - ὁμαδικήν - ἀτομικήν), τοιαύτην τῶν μαθητῶν κατὰ τὴν κυρίαν καὶ σιωκαθ' ὅλας τὰς φάσεις αὐτῆς ὡς καὶ τὴν λοιπὴν σχολικὴν ζωὴν εἰς ὅλας της τὰς ἐκδηλώσεις.

2) Τῆς ἐποπτείας. Διὰ τῆς πατριδογνωστικῆς διδασκαλίας τῶν συστηματικῶν παρατηρήσεων, τῆς ποικίλης ἀπεικονίσεως, τῶν ποικίλων μετρήσεων καὶ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν τεχνικῶν ἐποπτικῶν μέσων οἱ μαθηταὶ ἀπέκτησαν πραγματικὰς γνώσεις, τηρηθεισῶν τῶν ἀπαιτήσεων, ὅπως:

α) Πᾶσα πραγματικὴ γνῶσις εἶναι ἑκάστοτε σύμμετρος πρὸς τὴν πνευματικὴν ἱκανότητα τῶν μαθητῶν ἑκάστης ἐξελικτικῆς βαθμίδος.

β) Κατὰ τὴν πρόσκτησιν τῶν κατ' αἴσθησιν ἐποπτειῶν νὰ χρησιμοποιῶνται ἅπασαι αἱ αἰσθήσεις.

γ) Νὰ ἐπιδιώκεται ἡ ἄσκησις τῶν αἰσθήσεων διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν μαθητῶν εἰς τὴν τέχνην τοῦ παρατηρεῖν.

δ) Ἐπὶ ἀφηρημένης ὕλης, ἡ διδ)λία νὰ στηρίζηται ἐπὶ συγκεκριμένων γεγονότων καὶ ἀφθόνων ἐπιζήσεων τῶν μαθητῶν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ σχολείου ὡς καὶ ἐπὶ τῆς αὐτενεργείας καὶ συνεργασίας αὐτῶν.

3) Τῆς ἐργασίας. Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ σπουδαιοτάτου αὐτοῦ ἀξιώματος ἐπεξετάθη εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς διδακτικῆς καὶ σχολικῆς ζωῆς καὶ εἰς ὅλας τὰς βαθμίδας τῆς μορφωτικῆς ἐργασίας ἐν στενωτάτῃ συσχε-

---

μηδενὸς εἶναι περισσότερον ἀφομοιώσιμος, κατ' αὐτὴν τὸ μηδὲν εἶναι ἡ παράστασις τῆς μὴ ὑπάρξεως εἶναι τὸ σύμβολον διὰ τοῦ ὁποίου σημειοῦται ὅ,τι δὲν ὑπάρχει τι.

Κατόπιν τούτου προχωρεῖ ἡ ἀρίθμησις διὰ τῶν δακτύλων καὶ πέραν τοῦ δέκα οἱ δάκτυλοι τῶν δύο χειρῶν ἀντικαθίστανται καὶ ἡ μέτρησις συνεχίζεται διὰ τῶν δακτύλων ἄλλου μαθητοῦ καὶ οὕτω ἔχομεν ἕνα μαθητὴν καὶ ἕνα δάκτυλον, ἕνα μαθητὴν καὶ δύο δακτύλους κ. ο. κ.

Ἐὰν χρησιμοποιοῦμεν ὀδοντογλυφίδας δένομεν αὐτὰς ἀνὰ δέκα καὶ χρησιμοποιοῦμεν κατόπιν διὰ τὸν συμβολισμὸν τῆς δεκάδος αὐτῆς ἴδιον ξυλαράκι ἔντονα χρωματισμένον. Ἡ ἐργασία συνεχίζεται καὶ ἡ ἀρίθμησις γίνεται ἓν ξυλαράκι ἐρυθρὸν καὶ μία ὀδοντογλυφὶς κ.ο.κ.

Τὰ αὐτὰ ἐπαναλαμβάνονται μὲ διάφορα ἄλλα ἀντικείμενα. Ἐπακολουθεῖ ἡ εἰσαγωγὴ τῶν μαθητῶν εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς θέσεως. Ὑπάρχουν μαθηταὶ οἱ ὁποῖοι γνωρίζουν ἤδη νὰ γράφουν ἀριθμοὺς μεγαλυτέρους τοῦ 10 διὰ ἀραβικῶν συμβόλων. Μία τοιαύτη εὐκαιρία χρησιμοποιεῖται καταλλήλως ὑπὸ τοῦ διδασκάλου διὰ νὰ διακρίνῃ ἡ τάξις ὅτι τὸ αὐτὸ ψηφίον ἔχει διάφορον ἀξίαν ἐὰν κατέχῃ τὴν πρώτην ἢ τὴν δευτέραν θέσιν κ.ο.κ.

Τὰ ἀναφερόμενα παραδείγματα εἰς τὴν παροῦσαν ἐργασίαν δὲν ἔχουν σκοπὸν ὑποδείξεως ἀλλὰ ἁπλοῦ παραδείγματος πρὸς ὑπόδειξιν τῆς δυνατότητος ἐφαρμογῆς τῶν προτεινομένων. Ἐτονίσθη καὶ ἐν ἀρχῇ, ὅτι σκοπὸς τῆς παρούσης ἐργασίας δὲν εἶναι οὔτε ἡ διδασκαλία, οὔτε ἡ ὑπόδειξις ἀλλὰ ἁπλῶς ἡ κατατόπισις τοῦ διδασκάλου, ὥστε οὗτος νὰ καταστῇ ἱκανότερος εἰς τὸ νὰ δυνηθῇ νὰ ἐπιτύχῃ πλήρως τὸν σκοπὸν τῆς διδασκαλίας τῆς ἀριθμητικῆς. Ἡ δημιουργία εὐκαιριῶν, ἡ κατάλληλος ἐκμετάλλευσις τούτων, αἱ προτεινόμεναι μέθοδοι καὶ τόσα ἄλλα ἀνήκουν εἰς τὴν ὑψηλὴν τέχνην τοῦ διδάσκοντος Παντοῦ καὶ πάντοτε ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι ἡ παιδαγωγία εἶναι καὶ θὰ μείνῃ ἐξ ἴσου ἐπιστήμη καὶ τέχνη· ἡ ἐπιστημονικὴ μόρφωσις παντὸς διδάσκοντος εἶναι ἀπαραίτητος ἀλλὰ τίποτε δὲν δύναται νὰ πληρώσῃ τὴν ἔμπνευσιν αὐτοῦ ἡ ὁποία ἀπαιτεῖ ἐλευθερίαν καὶ εὐρὺ πεδίον δράσεως. Ἡ ἐλευθερία τοῦ διδάσκοντος, ἡ ὑγρμία τῆς ψυχῆς του καὶ τὸ ἀπερίσπαστον αὐτῆς εἶναι ἀπαραίτητα ἐφόδια διὰ τὴν ἐπιτυχίαν παντὸς συστήματος διδασκαλίας.

τίσει, ἀφ' ἑνὸς μὲν πρὸς τὸ ἀξίωμα τῆς ἐλευθέρας πνευματικῆς ἐνεργείας καὶ ἀφ' ἑτέρου πρὸς τὴν ψυχολογικὴν ἀπαίτησιν, ὅπως ἡ ἐργασία εἶναι ἑκάστοτε ἀνάλογος πρὸς τὸ ἰδιαίτερον δίκαιον ἑκάστης ἐξελικτικῆς βαθμίδος.

Ὑπὸ τὰς ἀνωτέρω προϋποθέσεις ἡ ἐργασία ἔφερεν τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς φυσικότητος, τῆς οἰκονομίας, τῆς παραγωγικότητος καὶ τῆς σκοπιμότητος.

Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

4) Τῆς συγκεντρώσεως. Ἡ διδακτικὴ πορεία περιελάμβανε ποικιλίαν μορφῶν ἐργασίας, αἵτινες ἐνοῦμεναι κατὰ τὰ βασικά των γνωρίσματα εἰς μικρὰς καὶ μεγάλας ὁμάδας ἀπήρτιζον τὸ σύστημα μιᾶς γενικῆς μορφῆς, ὡς γενικῆς κατευθύνσεως τῆς σχολικῆς ἐργασίας.

Ἡ γενικὴ αὕτη μορφὴ δὲν ἐφαρμόζετο ὁμοιόμορφος καὶ ἀμετάβλητος εἰς ὅλας τὰς σχολικὰς βαθμίδας καὶ ἐφ' ὅλων τῶν προβλημάτων τῆς ἐργασίας. Ἡ ποικιλία ἐξ ἄλλου τῶν μορφῶν, τὴν ὁποίαν ἐνεφάνιζεν ἡ διδακτικὴ πορεία εἰς τὴν πρακτικὴν σχολικὴν ἐργασίαν καθωρίζετο βασικῶς, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑπὸ τῶν ψυχικῶν παραγόντων τοῦ μαθητοῦ, θεωρουμένου ὡς κυρίου φορέως τῆς ἐργασίας καὶ ἀφ' ἑτέρου, ὑπὸ τῆς ἰδιοσυστασίας τῆς διδασκομένης ὕλης.

Ἕτεροι ἐπίσης παράγοντες, δευτερευούσης σημασίας, ὡς ὁ τόπος καὶ χρόνος τῆς διεξαγωγῆς τῆς ἐργασίας καὶ ἡ μορφή, τὴν ὁποίαν αὕτη προσελάμβανε, ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν συμμετεχόντων μαθητῶν, καθώριζον πολλάκις τὸν ἰδιαίτερον χαρακτῆρα τῆς διδακτικῆς πορείας.

Ὁ ρόλος τοῦ διδασκάλου συνίστατο πάντοτε εἰς μίαν διαρκῆ ἐνίσχυσιν καὶ ἐξέλιξιν τῆς παραγωγικῆς καὶ τῆς δημιουργικῆς ἱκανότητος τοῦ μαθητοῦ καθ' ὅλας τὰς βαθμίδας τῆς ἐργασίας.

Ὁ βαθμὸς τῆς μεσιτείας τοῦ διδασκάλου μεταξὺ μαθητῶν καὶ μορφωτικοῦ ἀγαθοῦ καθωρίζετο γενικώτερον ὑπὸ τῆς ἡλικίας τῶν μαθητῶν καὶ τῆς τεχνικῆς ἱκανότητος αὐτῶν περὶ τὸ αὐτοτελῶς ἐργάζεσθαι. Οὕτω, ἡ ὅλη μορφωτικὴ ἐργασία προσέλαβε τὴν ἀκόλουθον γενικὴν μορφήν.

1η ΒΑΘΜΙΣ. Ὁ σκοπὸς τῆς ἐργασίας.

Ὁ σκοπὸς τῆς ἐργασίας ἐτίθετο εἴτε ὑπὸ τῶν μαθητῶν, εἴτε ὑπὸ τοῦ διδασκάλου εἴτε ἐν κοινῇ συνεργασίᾳ ἀμφοτέρων τῶν παραγόντων τούτων. Κατὰ τὴν βαθμίδα ταύτην ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς ἐλατήρια τῆς ἐργασίας, ἀφ' ἑνὸς μὲν αἱ ποικίλαι ἐσωτερικαὶ ἀνάγκαι τῶν μαθητῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸ παιδικὸν ἐνδιαφέρον, ἐκδηλούμενον, ἀναλόγως τῆς ἡλικίας, ὑπὸ διαφόρους μορφὰς (φυσιολογικῶν - κοινωνικῶν - ἀντικειμενικῶν). Ἐξ ἄλλου ὁ πολλαπλασιασμὸς καὶ ἡ ἐπέκτασις τῶν παιδικῶν διαφερόντων κατ' ἰδίους ψυχολογικοὺς νόμους (διακλαδώσεως - συνειρμικῆς μεταφορᾶς - μεταβολῆς) ἐδημιούργει νέα διαφέροντα, καθιστάμενα διαρκῆ τῆς ἐργασίας ἐλατήρια. Ἐπὶ πλέον ἐκ τῆς συστηματικῆς διδασκαλίας προέκυπτον πλεῖστα ὅσα ἐλατήρια ἐργασίας, ἐξ ἀφορμῆς ἀπαριῶν, ἐρωτήσεων καὶ προβλημάτων, ἀνακυπτόντων κατὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τῆς ὕλης.

Οὕτω παρείχετο εἰς τοὺς μαθητὰς πληθώρα ἐλατηρίων πρὸς αὐτενέργειαν κατὰ τὴν βαθμίδα τοῦ καθορισμοῦ τῆς ἐργασίας, τόσον διὰ τῆς εὐκαιριακῆς, ὅσον καὶ διὰ τῆς συστηματικῆς διδασκαλίας.

Παρὰ τὴν πληθώραν ὅμως τῶν ἐλατηρίων πρὸς αὐτενέργειαν, καθίστατο πολλάκις ἀναγκαία ἡ παρέμβασις τοῦ διδασκάλου, περιοριζομένου ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει μόνον εἰς τὴν διόρθωσιν τῆς γλωσσικῆς διατυπώσεως τοῦ σκοποῦ ἢ τὴν τροποποίησιν ἑνὸς αὐθορμήτου θέματος ἢ τὴν ἀναβολὴν τῆς συζητήσεως αὐτοῦ εἰς καταλληλοτέραν ὥραν ἢ καὶ τὴν ἀπόρριψιν ἀκόμη αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον ἦτο ἀνώτερον τῶν δυνάμεων τῶν μαθητῶν.

Ἐκ πείρας διαπιστώσαμεν, ὅτι ὁ αὐτοκαθαρισμὸς τοῦ θέματος τῆς ἐργασίας ὑπὸ μόνων τῶν μαθητῶν καθίσταται δυσχερής, ἐφ' ὅσον οὗτοι δὲν ἐπέζησαν προηγουμένως πολλῶν γεγονότων καὶ συμβάντων ἢ δὲν προέβησαν εἰς τὰς ἀναγκαίας παρατηρήσεις ἢ στεροῦνται κριτικῆς δυνάμεως ἢ δὲν ἠσκήθησαν ἐπαρκῶς εἰς τὸν τρόπον τῆς τοποθετήσεως τῶν διαφόρων προβλημάτων.

Εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις, ὅπου ἡ ἐργασία εἰδικεύεται καὶ τὰ παιδικὰ διαφέροντα ἐπεκτείνονται καὶ πολλαπλασιάζονται δύνανται οἱ μαθηταὶ εἰς τὰ πλαίσια ἑνὸς γενικωτέρου θέματος, ὁριζομένου ὑπὸ τοῦ διδασκάλου ἢ ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῆς τάξεως, νὰ προβαίνουν εἰς αὐθορμήτους ἐκλογὰς μερικωτάτων ζητημάτων, συμφώνως πρὸς τὴν ἀτομικότητά των.

Ὁ διδάσκαλος ἐν πάσῃ περιπτώσει ὀφείλει νὰ ἐθίζῃ τοὺς μαθητὰς εἰς αὐτενέργειαν κατὰ τὴν βαθμίδα τοῦ καθορισμοῦ τοῦ σκοποῦ τῆς ἐργασίας καὶ νὰ εὐνοῇ καὶ ἐνθαρρύνῃ πᾶσαν ἀναφαινομένην τάσιν αὐτῶν πρὸς ἐλεύθερον αὐτοκαθορισμὸν τῶν σκοπῶν τῆς ἐργασίας.

2α ΒΑΘΜΙΣ. Κατάστρωσις σχεδίου ἐργασίας.

Μετὰ τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ἐπιθυμίας τῶν μαθητῶν πρὸς ἐργασίαν ἐπὶ σαφοῦς καὶ συγκεκριμένου θέματος ἐξευρίσκοντο οἱ τρόποι καὶ τὰ μέσα τῆς ἐργασίας. Τὸ σχέδιον ἐργασίας, ἀναλόγως τῆς φύσεως τῆς διδασκομένης ὕλης προσελάμβανε ποικίλας μορφάς. Οἱ μαθηταὶ καθοδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ διδασκάλου ἐγένοντο σὺν τῷ χρόνῳ κάτοχοι θεμελιωδῶν σχεδίων ἐργασίας ἐπὶ θεμάτων πραγματικῶν, ἱστορικῶν, ἑορταστικῶν κ.λ.π.

Ὁ βαθμὸς τῆς συμμετοχῆς τοῦ διδασκάλου κατὰ τὴν βαθμίδα ταύτην ἦτο ἀνάλογος πρὸς τὴν ἡλικίαν τῶν μαθητῶν καὶ τὴν τεχνικὴν πεῖραν αὐτῶν. Ἡ βαθμιαία δὲ καὶ σταθερὰ ἐξοικείωσις των εἰς τὴν τέχνην καὶ τὰ μέσα τῆς ἐρεύνης, εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν φυσικὴν ἀντίδρασιν τῶν μαθητῶν, πρὸς σχετικὴν αὐτοέρευναν καὶ αὐτοάσκησιν.

Ἡ τεχνικὴ ἐξάσκησις τῶν μαθητῶν εἰς τὴν κατάστρωσιν τοῦ σχεδίου εἶναι σπουδαιοτάτης

σημασίας διὰ τὸ μονοτάξιον σχολεῖον, ἐν τῷ ὁποίῳ καθίσταται ἀναγκαῖος ὁ καταμερισμὸς τῆς ἐργασίας εἰς ὁμάδας καὶ ἄτομα. Διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ὀρθῶν τρόπων ἐργασίας καὶ τῆς εὐχεροῦς καὶ σκοπίμου χρησιμοποιήσεως τῶν καταλλήλων μέσων, ἐν ἀντιστοιχείᾳ καὶ πρὸς τὴν διανοητικὴν βαθμίδα τῶν μαθητῶν καὶ τὰ ἰδιαίτερα προστάγματα τῆς μορφωτικῆς ὕλης, ἡ σιωπηρὰ ἐργασία καθίστατο ἀνωτέρα, παραγωγικωτέρα, πλέον μορφωτική.

Περαιτέρω ἡ ἐργασία προσελάμβανε τὰς βασικὰς μορφὰς τῆς ἐντυπώσεως τῆς ἐπεξεργασίας καὶ ἀποτυπώσεως, αἵτινες ἀντιστοιχοῦν εἰς τὰς βασικὰς ἐκείνας λειτουργίας, διὰ τῶν ὁποίων ἐπιτυγχάνεται ἡ φυσικὴ μόρφωσις τοῦ παιδὸς καὶ γενικώτερον ἡ ἐξέλιξις πάσης πνευματικῆς ζωῆς.

3η ΒΑΘΜΙΣ. Ἡ ἐντύπωσις τῆς μορφωτικῆς ὕλης.

Διὰ τὴν ἐντύπωσιν τῆς μορφωτικῆς ὕλης ἐχρησιμοποιοῦντο αἱ κάτωθι μορφαὶ ἐργασίας:

1. Ἐργασία ἐπὶ τῆς ἀμέσου πραγματικότητος. (Παρατήρησις ἄμεσος πραγμάτων εἰς τὴν φυσικήν των θέσιν).

2. Ἐργασία ἐπὶ τῆς ἀμέσου πραγματικότητος. (Ὑποδειγμάτων, εἰκόνων, χαρτῶν κ.ἄ.).

3. Ἐργασία γλωσσική. (Ἐλεύθερος διάλογος μαθητῶν, ἀφήγησις διδ)λου, ἀφήγησις μαθητοῦ, ἀνάγνωσις λογοτεχνικῶν κειμένων, ἱστορικῶν καὶ θρησκευτικῶν πηγῶν, ἀναγνωστικῶν καὶ ἄλλων μορφωτικῶν περιγραφῶν, ἀποκομμάτων ἐφημερίδων, λεξικῶν καὶ ἄλλων βοηθητικῶν βιβλίων).

Κατὰ τὴν βαθμίδα ταύτην οἱ μαθηταί, ἀναλόγως τῆς ἡλικίας των, εἰσήγοντο βαθμιαίως καὶ συστηματικῶς εἰς τὴν τέχνην τοῦ ἐλευθέρως παρατηρεῖν. Κατὰ τὴν ἀναλυτικὴν κυρίως, λειτουργίαν τῆς παρατηρήσεως ἠσκοῦντο οὗτοι εἰς τὴν κατανόησιν καὶ τὸν ὀρθὸν χαρακτηρισμὸν τῶν χρωμάτων τῶν ἤχων, τῶν βασικῶν σχέσεων τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου καὶ τῶν διαφόρων σχημάτων καὶ μορφῶν. Κατὰ τὴν συνθετικὴν ἐξ ἄλλου ἐργασίαν τῆς παρατηρήσεως, ἀναλόγως τῶν περιγραφικῶν τύπων, εἰς οὓς ἀνῆκον οἱ μαθηταί, ἐκαλλιεργεῖτο ἡ περιγραφικὴ ἱκανότης αὐτῶν εἴτε ἀναπλαστικῶς εἴτε παραγωγικῶς, τηρουμένης πάντοτε τῆς ἀπαιτήσεως πρὸς ὀρθὴν σύνδεσιν λέξεων καὶ πραγμάτων.

Ἀναλόγως δὲ τοῦ εἰδικοῦ ἑκάστοτε χαρακτῆρος τῆς διδασκαλίας καὶ τῶν ἰδιαιτέρων ἀπόψεων, καθ' ἃς παρετηροῦντο τ' ἀντικείμενα, ἡ παρατήρησις προσελάμβανε ποικίλας μορφὰς (συνολικὴ παρατήρησις - μερικὴ - διαρκὴς-καθ' ὑπόδειξιν - ἐλευθέρα - περιγραφικὴ - ἐπιβεβαιωτικὴ - ἐφευρετικὴ - καθ' ὑπόδειξιν - τακτικὴ - ἀτομική).

Ἠσκοῦντο ὡσαύτως οἱ μαθηταὶ εἰς τὸν ἐλεύθερον διδακτικὸν διάλογον καὶ τὴν ὀρθὴν προφορικὴν ἔκφρασιν ὑπὸ μορφὴν διηγήσεως, περιγραφῆς, ἀναγνώσεως βιβλίων, βοηθούμενοι πρὸς τοῦτο ὑπὸ τῶν ὑποδειγματικῶν διηγήσεων ἢ περιγραφῶν τοῦ διδασκάλου, τῶν εὐφυεστέρων μαθητῶν καὶ τοῦ λογοτέχνου.

Κατὰ τὴν βαθμίδα ταύτην, ἀναλόγως πρὸς τὴν μορφωτικὴν ὕλην καὶ τὴν ἑκάστοτε ἐφαρμοζομένην μορφὴν ἐργασίας ἐχρησιμοποιοῦντο σκοπίμως ἅπαντα τὰ βοηθητικὰ διδακτικὰ μέσα, τὰ ὑποβοηθοῦντα τὸν σκοπὸν τῆς παρατηρήσεως, ἤτοι ἐπισκέψεις, περίπατοι, ἐκδρομαί, περιποίησις ζώων καὶ φυτῶν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ σχολείου, συλλογαί, ποικίλα τεχνητὰ μέσα, πηγαὶ κ.λ.π.

Τέλος, διὰ τοῦ ὀρθοῦ καὶ σκοπίμου καταμερισμοῦ τῆς ἐργασίας, ἡ ἀνωτέρω φάσις παρεῖχεν πλείστας δυνατότητας, ὑποβοηθούσας τὴν αὐτενεργὸν ἐνασχόλησιν τῶν μαθητῶν (ἀτομικὴν - ὁμαδικὴν - κοινὴν) καὶ τὴν αὐτοάσκησιν αὐτῶν περὶ τὴν τεχνικὴν τῆς ἐργασίας.

4η ΒΑΘΜΙΣ. Ἡ ἐπεξεργασία τῆς ὕλης.

Κατὰ τὴν ἐντύπωσιν τῆς ὕλης, ὡς ἀνωτέρω ἐξετέθη, ἐλάμβανε χώραν ποικίλη ἐπεξεργασία, μορφωτικῶς ἀνυψωτικὴ καὶ ἀνάλογος πρὸς τὴν διανοητικὴν κατάστασιν τῶν μαθητῶν καὶ τὴν φύσιν τῆς μορφωτικῆς ὕλης, ἤτοι:

Ἀνάλυσις πραγματικῶν καὶ ἄλλων στοιχείων, διασαφήσεις ποικίλου περιεχομένου, συμπληρώσεις ἀνάλογοι πρὸς τὴν ἡλικίαν, τὴν προηγηθεῖσαν ἐμπειρίαν καὶ τὴν τεχνικὴν πεῖραν περὶ τὴν ἀναζήτησιν καὶ χρησιμοποίησιν ἱστορικῶν, θρησκευτικῶν καὶ ἄλλης φύσεως πηγῶν, κριτικὴ ἐπὶ προσώπων, πράξεων, φαινομένων, σχέσεων, ἀνάπτυξις καὶ σχηματισμὸς ἐννοιῶν, νόμων καὶ κανόνων, ποικίλαι συγκρίσεις, λογικὴ διάταξις τῆς ὕλης, αὐτοκριτικὴ τοῦ μαθητοῦ ἐπὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐργασίας.

5η ΒΑΘΜΙΣ. Ἐκδήλωσις ἢ χρησιμοποίησις τῆς ἐργασίας.

1. Ἐκδήλωσις τῆς ἐργασίας.

α) Γλωσσικὴ ἐκδήλωσις. Προφορική, γραπτή, δραματική, μουσική.

β) Ἐκδήλωσις τῆς ἐργασίας διὰ τῆς μορφῆς καὶ τοῦ χρώματος. Ἰχνογραφική, Χειροτεχνική.

γ) Ἐκδήλωσις τῆς ἐργασίας διὰ τοῦ τόνου καὶ τῆς κινήσεως. Μουσική - Γυμναστικὴ ἀπεικόνισις.

2. Ἐργασία ἀσκήσεως καὶ ἐφαρμογῆς τῆς μορφωτικῆς ὕλης.

α) Ἐργασία πρὸς διατήρησιν τῆς ἐντυπωθείσης ὕλης.

β) Ἄσκησις πρὸς ἀπόκτησιν δεξιοτήτων.

γ) Ποικίλαι ἐφαρμογαὶ τῆς ἐργασίας.

Αἱ προμνημονευθεῖσαι μορφαὶ ἐργασίας ἐφηρμόζοντο ἀναλόγως:

α) Τῆς κυριαρχούσης ἐν ἑκάστῃ βαθμίδι ἰδιοσυστασίας τῆς παιδικῆς ψυχῆς (εἰσδεκτικότης - τάσις πρὸς βαθυτέραν ἑρμηνείαν τοῦ κόσμου - τάσις πρὸς αὐτοδιαμόρφωσιν).

Τῆς φύσεως τῆς διδασκομένης ὕλης, ἥτις ἀπήτει, ἄλλοτε συστηματικὴν παρατήρησιν, ἄλλοτε βαθυτέραν διείσδυσιν, ἄλλοτε ποικίλην ἐξεικόνισιν καὶ κατασκευήν. Διάφοροι μορφαὶ ἐργασίας, ὡς δραματικαί, χειροτεχνικαί, ἰχνογραφικαὶ ὡς καὶ λοιπαὶ ἀναπαραστάσεις τῆς μορφωτικῆς ὕλης ἐλάμβανον χώραν κατὰ τὰς ὥρας τῶν ἐλευθέρων ἀπογευμάτων.

Ἐκ τῆς πείρας διεπιστώθη ὅτι κατὰ τὸ στάδιον τῆς βαθυτέρας ἐπεξεργασίας τοῦ μορφωτικοῦ ὑλικοῦ, οἱ μαθηταί, ἂν καὶ ἠσκημένοι ἐπαρκῶς εἰς τὴν αὐτοέρευναν, συνήντων σοβαρὰς δυσχερείας καὶ ὑπέκειντο εἰς σοβαρὰν κόπωσιν ἐν τῇ προσπαθείᾳ των, ὅπως ἀναζητοῦν ἑκάστοτε ἐπικουρικὸν ὑλικὸν τῆς διδασκαλίας διαφόρων ἐνοτήτων, ἐκ συλλογῶν καὶ ποικίλων ἄλλων πηγῶν. Ἡ ἐργασία αὕτη καθίσταται κατὰ τὴν γνώμην μας εὐχερεστέρα, ἀκοπωτέρα καὶ πλέον εὐάρεστος, ἐφ' ὅσον, αἱ πάσης φύσεως πηγαὶ καὶ συλλογαὶ εἶναι συστηματικῶς ταξινομημέναι ὑπὸ τῶν μαθητῶν καὶ τοῦ διδασκάλου, ἐν κοινῇ συνεργασίᾳ, εἰσάγονται δὲ οὕτοι συστηματικῶς εἰς τὸν τρόπον τῆς χρησιμοποιήσεως αὐτῶν, ἐπαρκῶς καθοδηγούμενοι, ὑποβοηθούμενοι καὶ παρακολουθούμενοι. Διὰ τὸ μονοτάξιον ἔχομεν τὴν γνώμην, ὅτι ὁ Διδ)λος ὀφείλει νὰ κατονομάζῃ συγκεκριμένως ἑκάστοτε τὰς πηγὰς ταύτας, ὑποδεικνύων συγχρόνως καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐξευρέσεώς των.

ΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑΙ ΜΟΡΦΑΙ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Ἡ σχολικὴ ἐργασία, ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν συμμετεχόντων μαθητῶν προσελάμβανεν τὰς κάτωθι μορφάς :

1. Ἐργασία ὁλοκλήρου τῆς τάξεως.
2. Ἐργασία ὁμάδων, συγκροτουμένων ἐλευθέρως ὑπὸ τῶν μαθητῶν καὶ ἀναλόγως πρὸς τὰς δεξιότητας αὐτῶν, σχηματισμὸς ὁμάδων διὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τῆς ὕλης τῶν μαθητῶν, σχηματισμὸς ὁμάδων διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἐργασιῶν ἔξω τῆς κυρίως διδακτικῆς ἐνεργείας.
3. Ἐργασία ἀτομικὴ εἰς τὰ πλαίσια τῆς συνεργαζομένης τάξεως ἢ ὁμάδος, ἐργασία κατ' οἶκον.

Αἱ ἀνωτέρω μορφαὶ ἐργασίας, σκοπίμως πάντοτε ἐναλλασσόμεναι, ἦσαν ἐξόχως συντελεστικαὶ ἀπὸ ἀπόψεως τῆς ὑγιεινῆς τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τεχνικῆς ἐξελίξεως τῶν μαθητῶν περὶ τὸ ἀτομικῶς καὶ ὁμαδικῶς ἐργάζεσθαι. Εὐνόητον τυγχάνει, ὅτι, ἐκ τῶν ποικίλων συνδυασμῶν τῶν ὡς ἄνω μορφῶν, οἱ μαθηταὶ προάγονται σπουδαίως πρὸς αὐτοτέλειαν διὰ δημιουργικῶν ἐκφάνσεων, καθ' ὅλα τὰ στάδια τῆς μορφωτικῆς ἐργασίας, ἰδίᾳ δὲ καλλιεργεῖται εἰς ὕψιστον βαθμὸν ἡ ἀτομικότης καὶ ἡ κοινωνικότης αὐτῶν ἐν σκοπιμωτάτῃ συμμετρίᾳ.

Κατὰ τὴν κοινὴν ἐργασίαν τῆς τάξεως, κατόπιν στενῆς συνεργασίας διδ)λου καὶ μαθητῶν, τίθεται ὁ σκοπὸς τῆς ἐργασίας, ἐξευρίσκονται καὶ ἐκλέγονται τὰ χρήσιμα μέσα, γίνεται ἡ κατανομὴ τῆς ἐργασίας εἰς ὁμάδας ἢ ἄτομα πρὸς περαιτέρω αὐτοτελῆ ἐπεξεργασίαν, λαμβάνουν χώραν ἐπισκέψεις, παρέχονται αἱ χρήσιμοι ὑποδείξεις καὶ πάσης φύσεως ἐπικουρίαι.

Κατὰ τὴν ὁμαδικὴν ἢ ἀτομικὴν ἐργασίαν οἱ μαθηταὶ ὡς αὐτοτελεῖς ὁμάδες ἢ ἄτομα ἐργάζονται, ὅπως φέρουν εἰς πέρας τὸ ἀνατεθὲν ἔργον. Ἐπακολουθεῖ κοινὴ ἐργασία τῆς τάξεως ἢ τοῦ συνδιδασκομένου τμήματος, καθ' ἣν ἀνακοινοῦνται τ' ἀποτελέσματα τῶν ἐργασιῶν, γίνεται ἐλευθέρα συζήτησις, συνδέονται, συμπληροῦνται καὶ κρίνονται ταῦτα, γίνονται ποικίλαι ἐφαρμογαὶ καὶ ἐξεικονίσεις.

ΑΙ ΣΙΩΠΗΡΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ

Ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους τῆς λειτουργίας τοῦ σχολείου κατεβλήθη μεγίστη προσπάθεια, ὅπως, διὰ τῆς σκοπιμωτέρας ὀργανώσεως τῶν σιωπηρῶν ἐργασιῶν, ἀποβῇ ὁ δι' αὐτὰς διατιθέμενος χρόνος πηγὴ δημιουργικῆς καὶ αὐτοτελοῦς μορφώσεως τῶν μαθητῶν. Ἐν τῇ ἐκθέσει τῆς λειτουργίας τοῦ σχολείου κατὰ τὸ ἔτος 1951—52 διελάβαμεν ἐν ἐκτάσει περὶ τοῦ τρόπου τῆς ὀργανώσεως τῶν σιωπηρῶν ἐργασιῶν. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ λήξαντος σχολικοῦ ἔτους ἐπετύχομεν ἀξιολογώτερα ἀποτελέσματα εἰς τὸν τομέα τῆς παραγωγικῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ σιωπηροῦ χρόνου, βάσει τῶν προαναφερθέντων παιδαγωγικῶν ἀξιωμάτων τῆς αὐτενεργείας καὶ τῆς ἐργασίας.

Ὁ ἐθισμὸς τῶν μαθητῶν εἰς τὴν δι' αὐτοερεύνης καὶ αὐτομαθήσεως αὐτοαγωγὴν ἐνισχύθη σημαντικώτατα διὰ τῆς συστηματικῆς αὐτῶν εἰς τὴν τεχνικὴν τῆς ἐργασίας, τόσον κατὰ τὴν διδακτικήν, ὅσον καὶ κατὰ τὴν λοιπὴν σχολικὴν ζωήν.

Οὕτω οἱ μαθηταὶ εἰσήχθησαν εἰς τὴν τέχνην τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ βιβλίου, τῆς ἐφημερίδος, τοῦ λεξικοῦ, τῆς ἀπομνημονεύσεως ποιημάτων, τοῦ ὀρθῶς διαλέγεσθαι καὶ διηγεῖσθαι, τῆς ἐκτελέσεως ποικίλων μετρήσεων καὶ ἐκτιμήσεων ἀποστάσεων, τοῦ χαρακτηρισμοῦ τῆς ἐξαγωγῆς κανόνων καὶ νόμων, τῆς ποικίλης ἀπεικονίσεως κλπ. Προσέτι οἱ μαθηταὶ ἀπέκτησαν ἱκανὴν πνευματικὴν εὐστροφίαν, μεγαλυτέραν αὐτοπειθαρχίαν καὶ αὐτοπεποίθησιν, ἀγάπην πρὸς τὴν ἐργασίαν καὶ δημιουργικωτέραν ἔφεσιν.

Ὁ τρόπος τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἀρχῆς, τῆς ὑπὸ τῶν μαθητῶν δηλαδὴ οἰκειοποιήσεως τῆς μεθόδου ἐργασίας ἐρυθμίζετο, ἀναλόγως τῆς ἡλικίας αὐτῶν καὶ τῆς φύσεως τῆς διδασκομένης ὕλης.

Οἱ μαθηταί, κατὰ τὰς ἀρχὰς ἰδίᾳ τοῦ σχολικοῦ ἔτους, παρηκολούθουν τὸν διδάσκαλον, ἐργαζόμενον ὑποδειγματικῶς ἐνώπιον τῆς τάξεως. Ἐπηκολούθει ἀνάλυσις τοῦ τρόπου τῆς ἐργασίας καὶ καθωρίζετο ἡ τηρηθεῖσα πορεία. Παρείχετο περαιτέρω ἐλευθερία ἐφαρμογῆς τοῦ σχεδίου τῆς ἐργασίας ὑπὸ μόνων τῶν μαθητῶν. Ἡ παρέμβασις τοῦ διδ)λου ἐμειοῦτο ἀναλόγως τῆς τεχνικῆς προόδου τῶν μαθητῶν εἰς τὸ αὐτετελῶς ἐργάζεσθαι.

Πολλάκις κατεγράφετο ἓν σχέδιον ἐργασίας ἐφ' ὡρισμένης ὕλης, ἄλλοτε συνεπληροῦτο τοῦτο καὶ ἐνίοτε οἱ μαθηταὶ παρεκινοῦντο

εἰς τὴν χρησιμοποίησιν ἐλευθερωτέρου σχεδίου (ἰδίᾳ τῶν ἀνωτέρων τάξεων). Ἐν συμπεράσματι οἱ μαθηταὶ κατέστησαν ἐπαρκῶς ἱκανοὶ πρὸς αὐτοτελῆ ἐφαρμογὴν πλείστων θεμελιωδῶν σχεδίων ἐργασίας.

Οὕτω ἐν γενικαῖς γραμμαῖς αἱ σιωπηραὶ ἐργασίαι ὠργανώθησαν ὡς κάτωθι. Μετὰ τὸν καθορισμὸν τοῦ σκοποῦ τῆς ἐργασίας, τῶν μέσων αὐτῆς καὶ τὸν σκόπιμον καταμερισμὸν αὐτῆς εἰς ὁμάδας καὶ μεμονωμένα ἄτομα ἐπικολούθει ἡ σιωπηρὰ ἐνασχόλησις αὐτῶν δι' ἰδίων δυνάμεων, καταγραφομένου εἰς εἰδικὸν τετράδιον ἐργασιῶν τοῦ προϊόντος τῆς ἐργασίας. Ἀναλόγως τῆς φύσεως τῆς διδασκομένης ὕλης, τῆς ἡλικίας τῶν μαθητῶν καὶ τῆς τεχνικῆς των ἀσκήσεως εἰς τὸ ἐλευθέρως ἐργάζεσθαι προέβαινον οὗτοι εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν προεκτεθεισῶν μορφῶν ἐργασίας. Αἱ ἀνωτέρω ἐργασίαι ἦσαν ὑποχρεωτικαὶ δι' ὅλους τοὺς μαθητάς, ἐλεγχόμεναι ὑπὸ τοῦ διδ)λου ἢ τῶν βοηθῶν του μαθητῶν.

Τ' ἀποτελέσματα τῶν ἀνωτέρω ἐργασιῶν ἀνεκοινοῦντο ἐνώπιον τῆς τάξεως, ἐκρίνοντο, συνεδέοντο, ἐταξινομοῦντο κλπ.

Περαιτέρω ἡ τάξις εἴτε καθ' ὁμάδας εἴτε κατ' ἄτομον προέβαινε εἰς τὴν περαιτέρω ἄσκησιν καὶ ἐφαρμογὴν διὰ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς χειρός. Αἱ σιωπηραὶ αὗται ἐργασίαι ἦσαν μᾶλλον ἀντικείμενον ἐλευθέρας ἐκλογῆς τῶν μαθητῶν, πάντοτε ὅμως, εἰς τὰ πλαίσια τοῦ κυρίου θέματος τῆς ἐργασίας.

Εὐρύτατον ἔδαφος ὡσαύτως παρείχετο διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἐργασιῶν τῆς ἐλευθέρας ἐκλογῆς τῶν μαθητῶν, συμφώνως πάντοτε πρὸς τὴν ἰδιοφυΐαν ἑκάστου καὶ τὰς ἰδιαιτέρας ἀνάγκας καὶ ἰδιορρυθμίας του.

Αὗται ἦσαν κατὰ κανόνα ἀτομικοῦ χαρακτῆρος ἀνεφέροντο δὲ εἰς ὅλα τὰ μαθήματα, ἰδίᾳ ὅμως εἰς τὴν ἰχνογραφικὴν καὶ χειροτεχνικὴν ἐξεικόνισιν τῆς ὕλης, τὴν ἐλευθέραν ἀνάγνωσιν ἐκ τῆς βιβλιοθήκης, τὰς ποικίλας ἀναπαραστάσεις.

Διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν, αἵτινες ἔφερον τὸν χαρακτῆρα τῆς ἐλευθερίας, τῆς αὐτοβουλίας, τῆς αὐθορμησίας καὶ τῆς παραγωγικότητος διετίθεντο κυρίως τὰ ἀπογεύματα τῆς Τετάρτης καὶ Πέμπτης καθ' ἑβδομάδα.

Διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν σιωπηρῶν ἐργασιῶν ἐτηρήθησαν αἱ κάτωθι εἰδικώτεραι ἀπαιτήσεις:

1) Κατὰ τὸ πλεῖστον ἐξετελοῦντο αὗται ἐν τῷ σχολείῳ, ἀνατιθεμένων κατ' οἶκον, ἐργασιῶν ἐλευθέρων.

2) Ἐξετελοῦντο αὗται μὲ πᾶσαν δυνατὴν ἡσυχίαν ἐν τῷ σχολείῳ, ἐφιζωμένων τῶν μαθητῶν εἰς τὴν αὐτοπειθαρχίαν καὶ τὸν σεβασμὸν τῆς ἡσυχίας τοῦ ἐργαζομένου.

3) Πολλάκις εἰς τμῆμα τοῦ διαδρόμου ἢ καὶ ἐντὸς τῆς αἰθούσης ἐλάμβανον χώραν ἐργασίαι ἐργαστηριακῆς μορφῆς, ἰδίᾳ κατὰ τὰ ἐλεύθερα ἀπογεύματα.

4) Ἐπλουτίσαμεν τὴν μαθητικὴν βιβλιοθήκην δι' ἱκανοῦ ἀριθμοῦ βιβλίων καταλλήλων, ἐγένετο δὲ προμήθεια ποικίλου καὶ ἀρκετοῦ χειροτεχνικοῦ ὑλικοῦ.

5) Προητοιμάζαμεν καθ' ἡμέραν τὸ πρόγραμμα τῶν σιωπηρῶν ἐργασιῶν κατ' ἀντιστοιχίαν πρὸς τὸ ἡμερήσιον τοιοῦτον τῆς κυρίως διδ)λίας.

6) Αἱ σιωπηραὶ ἐργασίαι ἠλέγχοντο διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν συναφῶν μέσων τῆς αὐτοδιορθώσεως καὶ τοῦ ἀμοιβαίου ἐλέγχου μεταξὺ τῶν μαθητῶν. Οὐδεμία ἀπολύτως ἐργασία παρείχετο ἀνεξέλεγκτος.

Τοῦτο κατενοήθη καλῶς ὑπὸ τῶν μαθητῶν. Ἐχρησιμοποιοῦντο καὶ οἱ εὐφυέστεροι μαθηταὶ τῶν ἀνωτέρων τάξεων διὰ τὴν παροχὴν ἐπικουριῶν ἢ τὸν ἔλεγχον ἐργασιῶν τῶν μαθητῶν τῶν κατωτέρων.

7) Ὁ καταμερισμὸς τῆς ἐργασίας ἀπὸ ἀπόψεως εἴδους, ποσοῦ καὶ χρόνου ἐγένετο μετὰ πάσης προσοχῆς καὶ κατὰ τρόπον, ἀποκλείοντα τὴν παροχὴν εὐκαιριῶν εἰς τοὺς φυγοπόνους πρὸς ἀργοσχολίαν καὶ ἀπραγματοσύνην.

8) Οἱ μαθηταὶ ἦσαν ἐλεύθεροι νὰ μετακινῶνται ἐλευθέρως ἀλλ' ἀθορύβως, ὁσάκις ἡ ἀνάγκη πρὸς σκόπιμον τινα ἐνέργειαν ἐπέβαλε τοῦτο.

9) Καθιερώθη τὸ σύστημα τῆς ἐλευθέρας ἀκροάσεως, ὁσάκις αὕτη ἀνταπεκρίνετο εἰς ἐσωτερικὴν ἀνάγκην τῶν μαθητῶν.

10) Εὐρίσκετο εἰς τὴν διάθεσιν τῶν μαθητῶν ποικίλον ἐπικουρικὸν ὑλικὸν ἐξ εἰκόνων, κόρτ-ποστάλ, πινάκων ζωγραφικῆς, ἀποκομμάτων ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν, ταξειδιωτικῶν ἐντυπώσεων καὶ ποικίλης φύσεως περιγραφῶν κλπ.

Συμπεράσματα. Οἱ μαθηταὶ κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος λειτουργίας τοῦ σχολείου ἀπέβησαν πλέον αὐτενεργοί, δημιουργικώτεροι, ἐπινοητικώτεροι, περισσότερον αὐτοπειθαρχοῦντες, κοινωνικώτεροι καὶ ἱκανώτεροι πρὸς αὐτομάθησιν, αὐτοαγωγὴν καὶ συνεργατικότητα.

ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΖΩΗΣ

Τὸ σχολεῖον ὡς πρὸς τὴν καθόλου ὀργάνωσιν καὶ λειτουργίαν του δὲν ἀπεμονώθη ἀπὸ τὴν περιξ αὐτοῦ ἐκτυλισσομένην κοινωνικὴν ζωήν. Ἐντὸς καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ ἐδημιουργήθησαν καταστάσεις πραγματικῆς σχολικῆς κοινωνικῆς ζωῆς πολυμόρφου, πλουσίας καὶ στενῶς συνδεδεμένης πρὸς τὴν περιξ κοινωνικὴν ζωήν. Οὕτω ὁ μαθητής, ζῶν καὶ κινούμενος εἰς τὰ πλαίσια μιᾶς τοιαύτης σχολικῆς ζωῆς ὄυναται ν' ἀποβῇ δημιουργικὸς φορεὺς καὶ διαμορφωτὴς τῶν ἀξιῶν τῆς ζωῆς τοῦ περιβάλλοντός του.

Η ΕΚΤΑΣΙΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΝ ΤΗΣ ΕΣΩΣΧΟΛΙΚΗΣ ΖΩΗΣ

Ἡ ἐσωσχολικὴ ζωὴ ὠργανώθη βάσει τῶν παιδικῶν διαφερόντων καὶ τῶν ἐκδηλώσεων τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τοῦ στενωτέρου καὶ τοῦ εὐρυτέρου περιβάλλοντος τοῦ σχολείου κατὰ τρόπον φυσικὸν καὶ ἀβίαστον ὡς κάτωθι:

1. Αὐτενεργὸς συμμετοχὴ τῶν μαθητῶν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἡμερησίου προγράμματος ἐργασίας καὶ τῶν ἰδιαιτέρων ἀσχολιῶν αὐτῶν. Ἀλληλέγγυος καὶ ὑπεύθυνος φροντὶς διὰ τὸν εὔτρεπισμὸν τοῦ διδακτηρίου καὶ τῶν ἰδίων,

τὴν τακτοποίησιν, διαχείρισιν τοῦ ποικίλου σχολικοῦ ὑλικοῦ ὡς καὶ τὴν τήρησιν εὐταξίας, κοσμιότητος καὶ τῶν βασικῶν ὑγιεινῶν κανόνων ἐντὸς αὐτοῦ.

Διαμόρφωσις φαιδρᾶς σχολικῆς ἀτμοσφαίρας δι' ἀσμάτων, παιγνίων καὶ λοιπῶν μέσων.

2. Γυμναστική, παιδιαὶ καὶ ἐπιδείξεις. Τὸ παίγνιον ἀπετέλεσεν τὸ ὄρτυμα τῆς καθημερινῆς σχολικῆς ζωῆς. Ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Β' σχολείου ἐτελέσθη μετ' ἐξαιρετικῆς ἐπιτυχίας ἡ ἐτησία γυμναστικὴ ἐπίδειξις τῶν μαθητῶν.

3. Ἑορταί. Ἡ ἑορτὴ συνεδέθη στενώτατα πρὸς τὴν ἐθνικὴν καὶ Θρησκευτικὴν ἰδίως ζωὴν τοῦ σχολείου, τὰς ἑορταστικὰς ἐκδηλώσεις τοῦ περιβάλλοντος καὶ μὲ τὴν προγραμματικὴν ὕλην τῶν μαθημάτων. Οἱ μαθηταὶ μετεῖχον τῶν ἑορτῶν ὡς ὑπεύθυνα καὶ δημιουργικὰ μέλη.

Ἐξετελέσθησαν αἱ ἑξῆς ἑορταί: α) Ἁπλῆ καὶ γνησία παιδικὴ ἑορτὴ ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τοῦ σχολικοῦ ἔτους καὶ εἰδικώτερον διὰ τὴν ὑποδοχὴν τῶν νέων μαθητῶν. β) Ἡ ἐθνικὴ ἑορτὴ τῆς 28ης Ὀκτωβρίου μὲ πλουσιώτατον πρόγραμμα, χρῆσιν ἀρθόνων ἐθνικῶν συμβόλων, καὶ ἐνδυμασιῶν, ζωντανῶν εἰκόνων, ἐθνικῶν ἀσμάτων καὶ ἐθνικῶν χορῶν. γ) Ἑορτὴ τῆς σημαίας (27 Ὀκτωβρίου), δ) Χριστουγεννιάτικη ἑορτή, ε) Ἑορτὴ μητέρας, στ) Ἑορτὴ 25 Μαρτίου, ζ) Συμμετοχὴ εἰς ἑορτασμὸν ἑβδομάδος διδασκάλου, η) Ἑορτὴ ἐπὶ τῇ λήξει τῶν μαθημάτων.

Ἄλλαι δημόσιαι ἐμφανίσεις. Παρελάσεις, προσκύνησις καὶ κατάθεσις στεφάνων εἰς ἥρωα πόλεως.

4) Ἐκδρομαὶ - ἐπισκέψεις. Ἐπισκέψεις καὶ περίπατοι πατριδογνωστικοῦ περιεχομένου ἐντὸς καὶ πέριξ τῆς πόλεως.

5. Μαθητικὴ βιβλιοθήκη. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ λήξαντος σχολικοῦ ἔτους ἡ μαθητικὴ βιβλιοθήκη ἐπλουτίσθη σημαντικώτατα. Οἱ μαθηταὶ ἀπέδησαν ἱκανώτεροι ἀπὸ ἀπόψεως ἐπωφελοῦς καὶ σκοπίμου χρησιμοποιήσεως τοῦ βιβλίου δι' αὐτοερεύνης καὶ αὐτοαναγνώσεως.

6. Χειροτεχνικαὶ Ἐργασίαι. Οἱ μαθηταὶ ἠσχολήθησαν μὲ χορτοκοπτικήν, χαρτοκολλητικήν, χαρτοκεντητικήν, πηλοπλαστικήν, κεντητικὴν (θήλεα), ἰχνογραφίαν πρὸς ἀπεικόνισιν τοῦ ἐσωτερικοῦ τῶν κάσμου, τῶν ἀντικειμένων, σκηνῶν καὶ εἰκόνων, ἐκ τοῦ περιβάλλοντος καὶ τῆς σχολικῆς ζωῆς εἰς τὰς ποικίλας των ἐκφάνσεις.

7. Αὐτοδιοίκησις. Ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν ἀναγκῶν καὶ τῶν προβλημάτων, ἅτινα προέκυπτον ἐκ τῆς συμβιώσεως παρέσχον εἰς τοὺς μαθητὰς πλείστας εὐκαιρίας πρὸς συζητήσεις καὶ θέσπισιν κανόνων ζωῆς καὶ συμπεριφορᾶς, σεβαστῶν ὑπὸ πάντων τῶν μελῶν τῆς σχολικῆς κοινωνίας. Οἱ κανόνες οὗτοι, ἐφαρμοζόμενοι ἐν τῇ πρακτικῇ καθημερινῇ σχολικῇ ζωῇ κατέστησαν μόνιμα καὶ ρυθμιστικὰ ἀξιώματα παιδικοῦ κοινωνικοῦ βίου. Ἅπαντες οἱ μαθηταὶ ἐπεφορτίσθησαν διαδοχικῶς μὲ εὐθύνας διευθύνσεως καὶ ἐκτελέσεως, ἔχοντες ὡς ἀπώτερον σκοπὸν τὴν ἁρμονικὴν συμβίωσιν καὶ τὴν πρόοδον τῆς σχολικῆς κοινότητος.

8. Συγκέντρωσις γονέων. Ἔλαβον χώραν τέσσαρες συγκεντρώσεις γονέων καθ' ἃς ἀνεπτύχθησαν θέματα, ἀναγόμενα εἰς τὰς σχέσεις σχολείου καὶ οἰκογενείας.

9. Ἕτερα στοιχεῖα τῆς ἐσωσχολικῆς ζωῆς ἦσαν τὸ σχολικὸν μουσεῖον, ἡ σχολικὴ ἀλληλογραφία, τὰ ἀπογεύματα παραμυθιῶν καὶ ψυχαγωγίας, ἡ ἐλευθέρα διδακτικὴ ὥρα, ὁ κινηματογράφος τῆς πόλεως.

ΕΞΩΣΧΟΛΙΚΗ ΖΩΗ

1. Συμμετοχὴ σχολείου εἰς ἔρανον ὑπὲρ τῆς λειτουργίας τῶν μαθητικῶν συσσιτίων τῶν ὀρεινῶν σχολείων.

2. Συμμετοχὴ σχολείου εἰς ἐνίσχυσιν τυφλῶν.

3. Ἐπισκέψεις εἰς ἀσθενοῦντας καὶ ἑορτάζοντας μαθητάς.

4. Ἐπίσκεψις ἀσθενῶν λαϊκοῦ νοσοκομείου πόλεως.

Συμπέρασμα. Οἱ μαθηταὶ κατέστησαν πλέον αὐτενεργά, συνειδητὰ καὶ ὑπεύθυνα μέλη τῆς σχολικῆς των κοινότητος.

Ἐκαλλιεργήθη ἔτι μᾶλλον τὸ πνεῦμα τῆς ἀλληλεγγύης, τῆς φιλανθρώπου διαθέσεως καὶ τῆς συνεργατικότητος. Θέτουν σκοπούς, ἐξευρίσκουν τὰ μέσα καὶ ἐκτελοῦν ἀποφάσεις εἰς πλείστας ἐκδηλώσεις τῆς σχολικῆς ζωῆς καὶ ἄνευ τοῦ διδασκάλου. Ἀκαλλιεργήθη ἡ κριτικὴ των ἱκανότης καὶ ἐπέδειξαν ἀξιόλογον τάκτ κατὰ τὰς συνεδριάσεις τῆς σχολικῆς των κοινότητος. Κατέστησαν ἀντικειμενικώτεροι καὶ πλέον ἀνεπηρέαστοι κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν καλυτέρων, ὡς ἀρχηγῶν τῆς κοινότητός των.

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΠΡΟΤΥΠΟΥ

Τὸ Πρότυπον ἐτέλει ὑπὸ τὴν συνεχῆ ἐποπτείαν καὶ παρακολούθησιν τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Α' Ἐκπαιδευτικῆς Περιφερείας. Τὸ ἀδιάλειπτον ἐνδιαφέρον αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ σχολείου συνετέλεσεν τὰ μέγιστα εἰς τὴν ὀρθὴν τοποθέτησιν καὶ ἀντιμετώπισιν ὅλων τῶν συναφῶν πρὸς τὴν ὑλικὴν ὀργάνωσιν καὶ τὴν καθόλου λειτουργίαν του προβλημάτων, ἰδίᾳ δ' ἐκείνων. ἅτινα προσδιώριζον τὸν ὑποδειγματικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα. Καθ' ἑβδομάδα σχεδὸν ἐπεσκέπτετο τὸ πρότυπον, ἐνδιαφερόμενος ζωηρότατα διὰ τὴν ἐν γένει λειτουργίαν αὐτοῦ ὡς καὶ διὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἀντιμετώπισιν προβλημάτων, σχετιζομένων πρὸς τὴν ὑλικὴν ὀργάνωσιν, τὴν διδακτικὴν καὶ τὴν λοιπὴν ζωήν.

ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΙΣ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΤΟΥ ΠΡΟΤΥΠΟΥ ΥΠΟ ΤΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ

Τὰς ἐργασίας τοῦ προτύπου παρηκολούθησαν οἱ διδάσκαλοι ἀμφοτέρων τῶν ἐκπαιδευτικῶν περιφερειῶν Ἄρτης, καθ' ὁμάδας καὶ ἐπὶ τρεῖς συνεχεῖς ἡμέρας ἑκάστη ἀπὸ τοῦ Δεκεμβρίου 1952 μέχρι 10 Μαΐου 1953. Οὕτω

παρηκολούθησαν 56 διδάσκαλοι τῆς Α΄ Περιφερείας ὡς κάτωθι :

3—4—5 Δ)βρίου	9	Διδ.
10—11—12 Δ)βρίου	8	»
2—3—4 Μαρτίου	13	»
9—10—11 Μαρτίου	12	»
13—14—15 Ἀπριλίου	14	»
Σύνολον	56	

Μετὰ τὴν τριήμερον παρακολούθησιν ἐπηκολούθει συγκέντρωσις τῶν διδασκάλων διευθυνομένη ὑπὸ τοῦ κ. Ἐπιθεωρητοῦ τῆς Α΄ Περιφερείας καθ' ἣν ἐλάμβανον χώραν συζητήσεις, σχετικαὶ μὲ τὴν ὀργάνωσιν τοῦ σχολείου, τὴν διδακτικὴν πορείαν τῶν μαθημάτων τοῦ τριημέρου, τὴν ὀργάνωσιν τῶν σιωπηρῶν ἐργασιῶν καὶ τῶν ἐλευθέρων ἀπογευμάτων (σχολικὴ ζωή). Συνήγοντο χρήσιμα πορίσματα ἐπὶ ζητημάτων τῆς σχολικῆς πράξεως τοῦ Προτύπου καὶ ἀνεζητοῦντο οἱ τρόποι ἐφαρμογῆς αὐτῶν καὶ εἰς ἄλλα σχολεῖα τῆς περιφερείας. Ἐπὶ πλέον κατὰ τὴν τελευταίαν συγκέντρωσιν ὁ κ. Ἐπιθεωρητὴς Α΄ Περιφερείας ἀνέπτυξε τὸν τρόπον ἀντιμετωπίσεως τῶν βασιωτέρων προβλημάτων τοῦ Μονοταξίου σχολείου, βάσει τῶν πορισμάτων τῆς συγχρόνου Παιδαγωγικῆς Ἐπιστήμης.

Ἔλαβον ὡσαύτως χώραν ὑποδειγματικαὶ διδασκαλίαι τοῦ κ. Ἐπιθεωρητοῦ ἐπὶ τῶν κάτωθι μαθημάτων ἐνώπιον τῶν παρακολουθούντων συναδέλφων.

Ἀνάγνωσις	Ε — ΣΤη
»	Γ — Δη
Ποίημα	Ε — ΣΤη
»	Γ — Δη
Ἐκθέσεις	Ε — ΣΤη
»	Γ — Δη
Θρησκευτικὰ	Γ — Δη
Γραμματική	Γ — Δη

Τὸν Διευθυντὴν τοῦ σχολείου παρηκολούθησαν εἰς ὅλα τὰ μαθήματα καὶ εἰς ὅλην τὴν ζωὴν καὶ ὀργάνωσιν τοῦ σχολείου.

Ἐπίσης ἐδίδαξαν καὶ τινες τῶν παρακολουθούντων διδ)λων.

Ἐκ τῆς Β΄ τέλος Περιφερείας παρηκολούθησαν τριάκοντα ἐννέα 39 διδάσκαλοι ὡς κάτωθι :

20—21—22 Ἀπριλίου	15	διδάσκαλοι
27—28—29 »	12	»
4—5—6 »	12	»
Σύνολον	39	»

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

1. Κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος λειτουργίας του τὸ σχολεῖον ἐλειτούργησεν ὑπὸ εὐνοϊκὰς συνθήκας, ἀπὸ ἀπόψεως ὑλικοῦ ἐφοδιασμοῦ, χάρις κυρίως εἰς τὴν γενναιόφρονα βοήθειαν τῶν γονέων, εἰς τὴν συνείδησιν τῶν ὁποίων ἔχει ἐδραιωθῆ ἡ βαθυτάτη ἐκτίμησις τόσον πρὸς τὸ Πρότυπον ὅσον καὶ πρὸς τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ.

2. Διὰ τῆς καθόλου ἐσωτερικῆς ὀργανώσεως τοῦ προτύπου ἤτοι τοῦ ἰδιαιτέρου προγραμματικοῦ προσανατολισμοῦ, τῶν μεθόδων διδασκαλίας τοῦ τρόπου ὀργανώσεως τῶν σιωπηλῶν ἐργασιῶν τῆς εἰσαγωγῆς τῶν μαθητῶν εἰς τὴν τέχνην τοῦ αὐτοτελῶς ἐργάζεσθαι τῆς ὀργανώσεως τῆς σχολικῆς ζωῆς εἰς ὅλας της τὰς ἐκδηλώσεις καὶ τέλος διὰ τοῦ κρατοῦντος ἐν αὐτῷ σχολικοῦ πνεύματος, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἤσκησεν τοῦτο ἀξιόλογον ἐπαμορφωτικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν συναδέλφων τῆς περιφερείας καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐπέσυρεν τὴν γενικὴν ἐκτίμησιν ὁλοκλήρου τῆς κοινωνίας τῆς πόλεως.

3. Διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς Ἐνιαίας διδασκαλίας εἰς τὸ κατώτερον τμῆμα οἱ μαθηταὶ ἠσκήθησαν ἀξιολόγως εἰς τὴν παρατήρησιν, τὴν γλωσσικὴν ἔκφρασιν καὶ τὴν ποικίλην ἐξεικόνισιν.

Ἡ ὅλη μάθησις καὶ ζωὴ προσέλαβεν τὸν φυσικὸν καὶ ἁβίαστον χαρακτῆρα ἐντὸς ἀτμοσφαίρας γνησίας παιδικότητος.

4. Τ' ἀποτελέσματα ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ὁλικῆς μεθόδου, δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ἄνευ ὑπερβολῆς ὡς ἀνώτερα πάσης προσδοκίας. Δι' ἡμᾶς τοὐλάχιστον δὲν ὑφίσταται ζήτημα ἐπιφυλάξεων, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ πρακτικὴν ἀξίαν τῆς μεθόδου ταύτης.

5. Γενικῶς οἱ μαθηταὶ κατέστησαν ἱκανώτεροι ἀπὸ ἀπόψεως αὐτενεργοῦ συμμετοχῆς αὐτῶν εἰς τὴν διδακτικὴν καὶ λοιπὴν ζωήν, δημιουργικώτεροι εἰς αὐτοτελεῖς ἐκφάνσεις, ἐμπειρότεροι εἰς τὴν τέχνην τοῦ ἐργάζεσθαι, πλέον εὐέλικτοι πνευματικῶς, ἐπιτηδειότεροι εἰς τὴν προφορικήν, γραπτὴν καὶ λοιπὴν ποικίλην ἔκφρασιν.

6. Τὸ βιβλίον, διὰ τῆς αὐτοερεύνης καὶ τῆς αὐτοενασχολήσεως τῶν μαθητῶν ἐχρησιμοποιήθη σκοπιμώτατα ὡς πηγὴ αὐτομορφώσεως καὶ αὐτοανατάσεως, ψυχικῆς καὶ πνευματικῆς.

7. Ἀναμφισβητήτως, ἡ βαρεῖα συναίσθησις τῶν εὐθυνῶν ὑπὸ τοῦ διδασκάλου, ἔναντι τῶν μαθητῶν, τῆς πολιτείας, καὶ τῶν συν)φων, ἡ εὐσυνειδησία αὐτοῦ καὶ ἐργατικότης, ἡ διαρκὴς ἀνησυχία καὶ ἔρευνα, ὁ ἐπιστημονικός του ἐξοπλισμὸς καὶ ἄλλαι ἀρεταὶ ἀποτελοῦν κυρίως τὴν κλεῖδα τῆς ἐπιτυχίας εἰς τὸ ἔργον του. Ἂς μᾶς ἐπιτραπῇ ὅμως, ἐν κατακλείδι, νὰ ἐκφράσωμεν τὴν γνώμην, ὅτι εἶναι ἀπαραίτητος καὶ ἡ γενναία ἐκ μέρους τῆς Πολιτείας οἰκονομικὴ ἐνίσχυσις τῶν προτύπων.

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΑΔΑΛΟΓΛΟΥ
Δημ)λου Ν. Μακροχωρίου Βεροίας

ΠΩΣ ΕΡΓΑΣΤΗΚΑ ΣΤΗΝ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑΤΙΚΗ ΤΑΞΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Στὴν ἀρχὴ τῆς σχολικῆς χρονιᾶς ὕστερα ἀπὸ τὰ πορίσματα καὶ τὶς ἀποφάσεις τοῦ συνεδρίου μας μὲ ἀπόφαση τοῦ διδασκαλικοῦ Συλλόγου τοῦ σχολείου μου ἀνέλαβα τὴν Ε' καὶ Στ' τάξη ὡς ὑποδειγματική, συνδιδασκόμενες. Μαθηταὶ ποὺ ἀποτελοῦσαν τὶς τάξεις αὐτὲς ἦσαν 28 κορίτσια καὶ 35 ἀγόρια. Γιὰ νὰ πετύχω καλύτερα ἀποτελέσματα στὸν τρόπο τῆς ἐργασίας μου, στὴν ὀργάνωση τοῦ περιβάλλοντος καὶ στὴν ἀπόδοση τῶν μαθητῶν μου στηρίχθηκα πρῶτα-πρῶτα στὰ ἴδια τὰ παιδιά, ἐξετάζοντας τὶς ἀδυναμίες τους, τὸ πνευματικό τους ἐπίπεδο, τὴν οἰκογενειακή τους κατάσταση καὶ γενικὰ κάθετι ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ μὲ βοηθήσῃ γιὰ νὰ ξεσκεπάσω τὴ παιδικὴ ψυχὴ μὲ τὰ πνευματικὰ καὶ σωματικὰ ὑλικὰ γιὰ ν' ἀρχίσω τὴν σχολικὴ μου ἐργασία.

Γιὰ τὴν ὀργάνωση τοῦ ἄμεσου καὶ ἔμμεσου περιβάλλοντος στηρίχθηκα πάλι στὴ βοήθεια τῶν παιδιῶν, στὴν συνεργασία τὴν ἁρμονικὴ τῶν συναδέλφων, στὴ συνδρομὴ τῶν ἀρχῶν τοῦ τόπου καὶ τῶν γονέων καὶ κηδεμόνων τῶν μαθητῶν, γιὰ νὰ φτιάξω στὴν τάξη μου ἕνα χαρούμενο καὶ παιδικὸ περιβάλλον μὲ τὰ πιὸ ἀπαραίτητα ἐποπτικὰ μέσα διδασκαλίας καὶ μεθόδους ἐργασίας.

Γιὰ τὴν ἀπόδοση καὶ τὴν πνευματικὴ ἄνοδο τῶν μαθητῶν μου προσπάθησα νὰ καλλιτεράψω γενικὰ τὴ στάθμη τῆς ζωῆς τους γιὰ ν' ἀποκτήσουν κεῖνα τὰ πράγματα ποὺ θὰ τοὺς χρειασθοῦν τώρα σὰ μαθητὲς καὶ αὔριο σὰν πολίτες στὴν κοινωνία, καὶ κυρίως ν' ἀγαπήσουν μαζὶ μὲ τὰ γράμματα καὶ τὴν ἐργασία, τὸ Σχολειό, τὴν οἰκογένεια, τὴ θρησκεία καὶ τὴν πατρίδα μας Ἑλλάδα.

Δὲν μὲ ἀπαγορέψαν οὔτε ἡ μεγάλη καθυστέρηση στὰ μαθήματα, οὔτε τὰ διάφορα ἐλλαττώματα μὲ τὸ ἄδειο περιβάλλον ἀπὸ ὑλικὸ καὶ ζωὴ τάξη τοῦ Σχολειοῦ μου. Μὲ τὴ διδασκαλικὰ ἀγάπη γιὰ τὸ παιδὶ μὲ πίστη στὴν ἀποστολή μου, μὲ ὑπομονὴ ἄρχισα τὴ δουλειά μου στὴν ὑποδειγματικὴ τάξη τοῦ σχολείου μου.

Τοὺς μαθητές μου χώρισα σὲ 9 ὁμάδες, χωριστὰ ὁμάδες κοριτσιῶν καὶ χωριστὰ ἀγοριῶν. Μὲς στὶς ὁμάδες ἔβαλα καὶ ἀπὸ τὶς δύο τάξεις καλοὺς καὶ ἀδυνάτους μαθητὲς γιὰ νὰ μποροῦν νὰ δουλεύουν καὶ νὰ πετύχουν στὶς πνευματικὲς ἢ χειροτεχικὲς ἐργασίες ποὺ θὰ ἔπαιρναν. Ἄλλοτε ἐργάστηκαν ὁμαδικὰ καὶ ἄλλοτε ἀτομικὰ γιὰ νὰ συνηθίσουν καὶ στὶς δυὸ μορφὲς ἐργασίας. Σὲ ὅλα τὰ μαθήματα δίδαξα πρῶτα τὸ νέο μάθημα καὶ ὕστερο τὸ παλιὸ ἐξέτασα. Εἶδα στὸ τέλος τῆς ἐργασίας μου πολὺ καλὰ ἀποτελέσματα. Πρῶτα-πρῶτα μποροῦσαν νὰ μάθουν τὸ νέο μάθημα στὴν τάξη τους συζητῶντας, ἐρευνώντας καὶ βοηθούμενοι ἀναμεταξύ τους καὶ ἀπὸ τὸ δάσκαλο. Δεύτερο τοὺς μπῆρε πιὰ ἡ ἰδέα ὅτι ἔρχονται νὰ μάθουν στὸ σχολεῖο καὶ ὄχι νὰ ἐπιδειχθοῦν.

Στὴν ἀνάγνωση, ἱστορία καὶ θρησκευτικὰ ἐφήρμοσαν πρῶτα ὁ δάσκαλος μετὰ τὰ παιδιὰ στὴν ἀπόδοση τοῦ νέου μαθήματος. Καὶ εἶναι ἀλήθεια τώρα ποὖχω τ' ἀποτελέσματα τῆς τάξεώς μου μπορῶ νὰ πῶ ξεκάθαρα πόσο σωστὴ καὶ ψυχολογημένη ἦταν ἡ ἀρχὴ αὐτή. Χαιρόμουν νὰ τοὺς βλέπω νὰ διαβάζουν ἐλεύθερα καὶ ὄμορφα μιμούμενοι τὸν δάσκαλό τους στὴν ἀνάγνωση. Στὴν ἱστορία καὶ θρησκευτικὰ ἦταν ἀπερίγραπτη ἡ συγκίνηση ὕστερα ἀπὸ μιὰ ὡραία διήγηση μιᾶς ἱστορικῆς ἢ θρησκευτικῆς ζωῆς μὰ καὶ ἡ πραγματικὴ ἀπόδοση ἀπὸ τοὺς μαθητές.

Στὰ ὑπόλοιπα μαθήματα κυρίως ἑτοιμαζόνταν οἱ μαθητὲς εἴτε ἀτομικά, εἴτε ὁμαδικὰ καὶ κατὰ τὴν ὥρα τοῦ μαθήματος ὕστερα ἀπὸ μιὰ ἐλεύθερη συζήτηση, ἀπόδοση καὶ σύγκριση ἐπενέβαινα καὶ ἐγὼ συμπληρώνοντας καὶ λύνοντας κάθε τους ἀπορία. Ἔτσι καὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ τῆς ἐργασίας ἀνεπτύχθηκε ἡ αὐτενέργεια τῶν μαθητῶν, ἡ συνήθεια γιὰ τὴν ὁμαδικὴ ἐργασία καὶ μάθανε νὰ ἐργάζωνται καὶ νὰ ἐρευνοῦν, μὰ καὶ νὰ βοηθοῦνται ἀπὸ τὰ βιβλία, τοὺς συμμαθητάς τους, καὶ τοὺς γονεῖς κι' ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ζωὴν ποὺ τοὺς μιλοῦσε μὲ τὸ περιβάλλον, μὲ τὴ φύση καὶ τὰ πράγματα.

Γιὰ τὰ Ἑλληνικὰ καθιέρωσα ἕνα ἀπόγευμα τῆς ἑβδομάδος (ἐλεύθερο ἀπόγευμα ψυχαγωγίας) ποὺ διάβαζαν διάφορα περιοδικὰ ἔλεγαν διάφορα τραγούδια καὶ ποιήματα καὶ ἐλεύθερα ἀναγνώσματα, ποὺ βοήθησαν πολὺ γιὰ τὴ γλωσσική τους ἐξέλιξη, γιὰ τὴ ψυχαγωγία τους καὶ τὴ σχολικὴ τους ἐργασία. Μιὰ ὁμάδα κάθε ἑβδομάδα ἑτοίμαζε τὸ ὑλικὸ καὶ ἐγὼ κάτι βοηθοῦσα κι' ἔτσι ἀπὸ τὰ ἐλεύθερα ἀπογεύματα τῆς ψυχαγωγίας εἶχα γιὰ κάθε γιορτὴ καὶ τὸ ὑλικό μου.

Στὶς ἐκθέσεις βρῆκα πολὺ ἀποτελεσματικὸ τὸ ἀτομικὸ ἡμερολόγιο τοῦ μαθητοῦ τοὺς πίνακες κοσ-τὸ βιβλίο τῆς τάξεως μαζὺ μὲ τὴν ἐφημερίδα τῆς τάξεως, ποὺ βγάλαμε μαζύ, μὲ τὰ παιδιά.

Στὴν Γεωγραφία ἐφήρμοσα μετὰ ἀπὸ τὸ μάθημα ἐλεύθερο ἀνάγνωσμα Γεωγραφίας, σὰν τὰ ταξείδια στὸ Μωριά, ἡ Εὐρώπη κ.λ.π. ποὺ πολὺ βοήθησαν καὶ εὐχαρίστησαν τὰ παιδιὰ κι' ἔτσι γινόνταν τὸ μάθημα πιὸ εὐχάριστο καὶ πιὸ ἀντιληπτό. Στὴν Ἱστορία ἐφήρμοσα ἱστορικοὺς χάρτες, ποὺ φτιάναμε μὲ τὰ παιδιὰ καὶ τερλήψεις τῶν ἡρώων καὶ ἱστορικῶν γεγονότων ποὺ ἦταν ἕνα ἀπὸ τὰ ζωντανότερα διδακτικὰ ὑλικὰ ποὺ ὁμόρφαιναν καὶ πλούτισαν τὸ περιβάλλον τῶν παιδιῶν καὶ τὸ πνεῦμα τους.

Γενικὰ ἔβγαλα τὸ συμπέρασμα, ὅτι μποροῦν

νὰ ἐφαρμοσθοῦν μιὰ χαρὰ οἱ νέες μέθοδοι εἰς ὅλα τὰ σχολεῖα μας ἀποτελεσματικὰ ἀνάλογα μὲ τὸ πνευματικὸ ὑλικό, τὴ μορφὴ τοῦ σχολείου, τὰ μέσα καὶ τὴν προσωπικότητα τοῦ δασκάλου.

Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ θέλω νὰ προσθέσω, σήμερα ἐνώπιον τῶν συναδέλφων γιὰ τὴν ἐργασία μου στὴν ὑποδειγματικὴ τάξη ἐκτὸς ἀπὸ τὰ πορίσματα τοῦ συνεδρίου ἀπὸ τὴν διδασκαλικὴ μου πεῖρα καὶ τὴ μελέτη τῶν διαφόρων παιδαγωγικῶν βιβλίων, ἐφήρμοσα ὡρισμένα πράγματα (μορφὲς καὶ μέθοδοι ἐργασίας) ποὺ συνετέλεσαν πολὺ στὴν ἐπιτυχία τοῦ ἔργου μου καὶ εἶδαν τὴν ζωντανὴ εἰκόνα τῶν ἀποτελεσμάτων στὴ γιορτή μας «πνευματικὴ καὶ χειροτεχνικὴ ἔκθεση» ὁ κ. Ἐπιθεωρητὴς καὶ οἱ συνάδελφοι τοῦ τμήματός μου.

Ἐκεῖνα ποὺ εἰσήγαγα στὴ τάξη μου εἶναι:

1) Πίνακες πνευματικῆς καὶ χειροτεχνικῆς ἐργασίας.

2) Ἐργασίες μὲ περιλήψεις σ' ὅλα τὰ μαθήματα.

3) Μαθητικὴ βιβλιοθήκη.

4) Διαλέξεις στοὺς γονεῖς ἐν συνδυασμῷ μὲ ψυχαγωγία.

5) Ἔκθεση πνευματικῆς καὶ χειροτεχνικῆς ἐργασίας.

Ἂς δοῦμε τώρα περιληπτικὰ χωριστὰ γιὰ τὸ καθένα ἀπ' αὐτὰ γιὰ νὰ πάρουμε μιὰ ἰδέα.

Α' ΠΙΝΑΚΕΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΕΙΡΟΤΕΧ. ΕΡΓΑΣΙΑΣ.

Πρὶν ἀρχίσουμε τὴν ἐργασία μας στὴ τάξη στὴν ἀρχὴ τῆς σχολικῆς χρονιᾶς πέρνουμε κόλλες περιτυλίγματος καὶ κρεμᾶμε στὸν τοῖχο σὲ κανονικὸ ὕψος τόσες δσα μαθήματα κάνομε θεωρητικὰ καὶ τεχνικά. Μὲ ἀνάλογες κόλλες φτιάχνουμε φακέλλους καὶ γράφουμε πάνω σ' αὐτοὺς τ' ὄνομα τοῦ μαθήματος, π.χ. Ἱστορία, Ἰχνογραφία κλπ. Ἐσὰ πλέον στὴν Ἱστορία κρεμᾶμε καὶ ἕναν χάρτην φτιαγμένον μόνο μὲ τὸ σχῆμα τῆς Ἑλλάδος. Τώρα σὲ κάθε μάθημα ποὺ κάνουμε παίρνουμε τὶς καλύτερες πνευματικὲς ἢ χειρατεχνικὲς ἐργασίες τῶν μαθητῶν καὶ τοποθετοῦμε στοὺς ἀνάλογους πίνακες στὸν τοῖχο καὶ στὸν φάκελλό μας. Ἔτσι σιγὰ-σιγὰ ἡ αἴθουσα μεταβάλλεται σ' ἕνα πνευματικὸ καὶ καλλιτεχνικὸ ἐργαστήριο καὶ τὰ παιδιὰ μαθαίνουν νὰ ἑτοιμάζουν τὰ ὑλικά, τὰ ὡραιότερα ἐποπτικὰ μέσα γιὰ τὴ μόρφωση καὶ τὴν ἀνάπτυξή των.

Δημιουργεῖται, ἡ ἀγάπη γιὰ τὴν ἐργασία, τὸ καλαισθητικὸ συναίσθημα, ἡ ἐκτίμηση γιὰ ὅτι δημιουργοῦν μονάχοι τους. ἡ εὐγενὴς ἅμιλλα τὸ ὡραῖο περιβάλλον μὲ τὰ ζωντανὰ ἐποπτικὰ μέσα, ποὺ τοῦ διδάσκει καὶ ἀναπλάσσει τὶς παραστάσεις. Τέλος ἑτοιμάζει τὸ προϊὸν μιᾶς γόνιμης ἐργασίας, γιὰ τὴν πνευματικὴ καὶ χειροτεχνικὴ ἔκθεση, ἀπαραίτητο σὰ σφραγίδα τῆς χρονιάτικης ἐργασίας μας.

Δὲν μπορεῖ νὰ φαντασθῆ κανεὶς πόση ἐπίδραση εἶχε αὐτὴ ἡ ἐργασία καὶ στὶς ἄλλες τάξεις. Ἤθελαν καὶ κεῖνες νὰ δημιουργήσουν μιὰ τέτοια ζωή, ἐργασία καὶ περιβάλλον.

Β' ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ.

Σὲ κάθε μάθημα θεωρητικὸ τὰ παιδιά, εἴτε ὁμαδικὰ εἴτε ἀτομικὰ βγάζουν περιλήψεις. Στὴν ἀρχὴ κανένα μῆνα μόνο προφορικὰ γιὰ νὰ συνηθίσουν. Ὕστερα ἀρχίζουν γραπτές.

Μαζεύουμε κάθε φορὰ τὶς καλύτερες καὶ ἀναρτοῦσε ἕνα δύο στὸν πίνακα καὶ τὶς ἄλλες βάζουμε στὸ εἰδικὸ φάκελλο. Ἔπσης ἔχουν οἱ μαθητὲς καὶ γιὰ κάθε μάθημα εἰδικὸ τετράδιο περιλήψεων.

Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο συνηθίζουμε τὰ παιδιὰ νὰ ἐργασθοῦν καὶ νὰ κρατοῦν ἀπὸ τὸ μάθημά τους τὸ ἀπαραίτητο ποσὸν ὕλης καὶ νὰ δημιουργοῦν μόνοι τους καὶ νὰ ἑτοιμάζουν τὰ ζωντανὰ ἀνοικτὰ παιδικά τους βιβλία στὴν τάξη, γιὰ τὴ ζωή τους. Τὸ σύστημα τῶν περιλήψεων μετὰ ἀπὸ κάθε μάθημα εἶναι μιὰ ἐργασία πολὺ ὠφέλιμη διδακτικὴ καὶ ἀποδοτική.

Δυναμώνει τὴν κρίσιν καὶ συντελεῖ στὴ δημιουργικὴ ἐργασία.

Γ' ΜΑΘΗΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ.

Γιὰ νὰ πετύχουμε καλύτερα στὴν ἐργασία μας στὸ σχολειὸ καὶ ἰδίως σὲ μιά, ὑποδειγματικὴ τάξη γιὰ τοὺς πνευματικοὺς πίνακες καὶ τὶς περιλήψεις θὰ μᾶς βοηθήσῃ πολὺ μιὰ καλὴ βιβλιοθήκη. Τὸ σχολειὸ δὲ μᾶς βοηθεῖ τὶς περισσότερες φορὲς μὰ οὔτε καὶ οἱ γονεῖς.

Τὰ παιδιὰ βρίσκουν ἕνα ἄθειο περιβάλλον γιὰ τὴν ἐργασία τους μέσα καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ σχολειό. Χρειάζονται βιβλία νὰ τοὺς βοηθήσουν στὴν ἐργασία τους στὴ μόρφωσή τους, μιὰ μαθητικὴ βιβλιοθήκη. Μὰ ποῦ θὰ τὰ βροῦμε τὰ βιβλία; Καὶ ἐδῶ θὰ μᾶς βοηθήσουν τὰ ἴδια τὰ παιδιά. Κάθε χρόνο φεύγουν, ἀπ' τὸ σχολειὸ ἀπ' τὴν Στ' τάξη, τόσα παιδιὰ ποὺ ἔξ χρόνια ζήσανε μορφωθήκανε καὶ δημιούργησαν δεσμοὺς μὲ τὸ σχολεῖο καὶ τοὺς συμμαθητές τους.

Φεύγοντας καθένας τους θ' ἀφιερώνῃ κι' ἕνα βιβλίο. Καὶ τὸ σχολικὸ ταμεῖο κάτι θὰ βοηθήσῃ γι' αὐτὴν τὴ δουλειά. Κι' ἔτσι σιγὰ-σιγὰ θὰ ἔχουμε μιὰ καλὴ βιβλιοθήκη. Ἐγὼ ἄρχισα ἔτσι στὴν τάξη μου καὶ τώρα ἔχω μιὰ μαθητικὴ βιβλιοθήκη ἀξιοπρόσεχτη.

Δ' ΔΙΑΛΕΞΗ ΣΤΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ ΜΕ ΨΥΧΑΓΩΓΙΑ.

Εἶναι γνωστὸ σ' ὅλους μας πὼς οἱ γονεῖς μποροῦν νὰ μᾶς βοηθήσουν πολύ, ὅταν θέλουν στὴν ἀποστολή μας καὶ στὴν ἐργασία μας καὶ νὰ γκρεμίσουν ἄλλοτε πάλι ὅσα δημιουργοῦμε στὴν παιδικὴ ψυχὴ καὶ στὸ σχολεῖο μὲ τὴν ἀμορφωσιά τους μὲ τὴ στραβὴ ἀντίληψη γιὰ τὴν μόρφωση τῶν μαθητῶν καὶ τὴν παθητική τους στάση κ.λ.π. Ἰδιαίτερα γιὰ μιὰ τάξη ὑποδειγματικὴ εἶναι ἀπαραίτητη ἡ συνδρομὴ τῶν γονέων γιὰ τὰ παιδιὰ καὶ γιὰ τὸ δάσκαλο συνδρομὴ ἠθικὴ οἰκονομικὴ καὶ μορφωτική.

Γι' αὐτὸ μέσα στὶς ἐνέργειές μου γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς ἀποστολῆς μου ἔβαλα σὰν ἄμεσο σκοπὸ νὰ γνωρίσω τοὺς γονεῖς (μὲ τὸ μέσο τῶν ἀτομικῶν διαλέξεων) νὰ τοὺς διαφωτίσω καὶ νὰ προσπαθήσω νὰ πλησιάσουν ὅσο μποροῦν πιὸ κοντὰ στὴ τάξη νὰ δοῦν τὰ παιδιά τους νὰ τ' ἀγαπήσουν καὶ νὰ μᾶς βοηθήσουν τραγμα-

ΔΗΜ. Ι. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ
Δημ)λου Βατολάκκου — Γρεβενῶν

Η ΩΡΑ ΤΩΝ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΝ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Εἶναι εἰς ὅλους μας γνωστὸν ὅτι τὸ Νέον Σχολεῖον σήμερον, στηρίζεται εἰς τὰς νέας μεθόδους καὶ συστήματα διδασκαλίας, τὰ ὁποῖα διεμόρφωσεν ἡ σημερινὴ Παιδαγωγικὴ καὶ Διδακτικὴ ἐπιστήμη, ἀκολουθοῦσα τὰ πολύτιμα συμπεράσματα τῶν πολυετῶν ἐρευνῶν τῆς σπουδαιοτάτης ἐπιστήμης, τῆς Ψυχολογίας τοῦ παιδός. Διότι μποροῦμε νὰ ποῦμε, ὅτι ἡ ἐπιστήμη αὐτή, ἀποτελεῖ τρόπον τινὰ τὴν «Θεωρητικὴν Παιδαγωγικήν» καὶ τὸν ἀπαραίτητον «Ὀφθαλμὸν» τῆς διδακτικῆς τέχνης. Αἱ νεώτεραι σήμερον βασικαὶ καὶ θεμελιώδεις ἀρχαὶ τῆς μαθήσεως, τῶν ὁποίων ἡ ἐφαρμογὴ ἐπιζητεῖται εἰς τὸ Σχολεῖον, εἶναι ἀποτέλεσμα ἐπιστημονικῶν πορισμάτων τῆς Ψυχολογίας, ἡ ὁποία μᾶς παρέχει ἕτοιμα διδάγματα ὅσον ἀφορᾷ, τὴν λειτουργίαν τῆς μυστηριώδους ψυχῆς μας, προκειμένου μάλιστα, νὰ ἐνεργήσῃ αὕτη γνωστικῶς, εἰς τὸν περιβάλλοντα κόσμον. Καὶ ἐνῷ παλαιότερον ἡ Διδακτικὴ ἐστηρίζετο μεθοδικῶς εἰς τὴν ξηρὰν παροχὴν γνώσεων εἰς τοὺς καθηλωμένους μαθητάς μας ἐκ τῶν ἔξω, σήμερον αὕτη, πιστεύει εἰς τὴν δημιουργικὴν καὶ αὐθόρμητον δύναμιν τῆς ψυχῆς τοῦ ἀτόμου. Ἐξετάζοντες λοιπὸν τὴν ἱκανότητα αὐτὴν τῆς ψυχῆς ὁδηγούμεθα ἀσφαλέστερον εἰς τὸν τρόπον, κατὰ τὸν ὁποῖον τὰ παιδιὰ σήμερον πρέπει νὰ μαθαίνουν, ὅ,τι πρέπει νὰ μάθουν.

Ἄλλωστε καὶ οἱ σοφοὶ πρόγονοί μας, οἱ ὁποῖοι μὲ ἐξαιρετικὸν ζῆλον ἐστράφησαν καὶ πρὸς τὴν ἔρευναν τῆς ψυχῆς μας, εἶπαν διὰ τοῦ σοφοῦ καὶ μεγάλου Ἀριστοτέλους τὸ ἀναλλοίωτον ρῆμα: «Ὁ ἄνθρωπος φύσει τοῦ εἰδέναι ὀρέγεται». Ὥστε λοιπὸν ἡ ψυχή μας ὅλως ἀδιάστως καὶ μὲ πολλὴν μᾶλιστα αὐθορμησίαν καὶ ἱκανοποίησιν στρέφεται πρὸς γνῶσιν τοῦ περιβάλλοντος. Κατάτιν τούτων εἶναι εὐνόητον, ὅτι δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπεμβαίνωμεν ἡμεῖς οἱ ἐνήλικοι πιέζοντες τὴν ψυχὴν τοῦ παιδιοῦ νὰ ἀποκτήσῃ γνώσεις διὰ τῆς βίας, ἀφοῦ ἡ ἴδια αὐτή, ἔχει μεγάλην καὶ Φυσικὴν ὄρεξιν. γιὰ τοῦτο.

Ἐξ ὅλων τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται ὅτι εἶναι πολὺ ἀναγκαῖον νὰ ἐφαρμόζεται σήμερον, ὅπως καὶ ἐφαρμόζεται, εἰς τὸ σχολεῖον ἡ βασικὴ ἀρχὴ τῆς αὐτενεργείας. Ἡ ἀρχὴ αὐτή, ὅπως ἡ λέξις ὑποδηλοῖ, ἀφήνει τὸ παιδὶ νὰ ἐνεργήσῃ ἐλευθέρως κατὰ τὴν μάθησιν, ὥστε νὰ λαμβάνῃ αὐθόρμητον μέρος ἡ ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ, ἀκολουθοῦσα οὕτω τὴν φυσικήν της γνωστικὴν λειτουργίαν καὶ ἐξέλιξιν. Ἡ ἀρχὴ τῆς αὐτενεργείας ἐφαρμοζομένη μὲ δεξιοτεχνίαν καὶ ὑπομονὴν εἰς τὸ σχολεῖον, δύο καλὰ ἀποδίδει. α) Ἀπαλλάσσει τὸ παιδὶ τῆς ἐξωτερικῆς πιέσεως κατὰ τὸ δυνατὸν εἰς τὴν μάθησιν καὶ τῆς ἀναγκαστικῆς εἰσδοχῆς ξηρῶν γνώσεων καὶ οὕτω ὑποβοηθεῖ μεγάλως τὴν φυσικὴν αὐτοῦ ψυχικὴν ἐξέλιξιν καὶ β) Αἱ προσκτώμεναι διὰ τῆς αὐτενεργείας γνώσεις, ἀποτελοῦν κτῆμα τῶν παιδιῶν καὶ μόνιμον περιεχόμενον τῆς παιδικῆς των συνειδήσεως. Ἡ αὐτενέργεια δύναται πολυμερῶς νὰ ἐφαρμοσθῇ κατὰ τὴν διδασκαλίαν ὅλων τῶν μαθημάτων εἰς τὸ σχολεῖον. Ἀλλὰ ἐπιτυγχάνεται καὶ θεραπεύεται αὕτη καλ-

---

τιὰ. Ἐπειδὴ ὅμως εἶναι δύσκολο ὅπως ξέρουμε ἀπὸ τὴ πεῖρα μας ἰδιαίτερα στὰ χωριὰ νὰ πετύχη μιὰ συγκέντρωση γιὰ μορφωτικὴ διάλεξη (γιὰ τὴν συνεργασία σχολείου καὶ οἰκογενείας) ἔκαμα συνδυασμὸ μὲ ψυχαγωγία. Δηλ. στὶς κυριώτερες ἐποχὲς ποὺ πέφτουν ὡρισμένες γενικῶς ἑορτὲς ἐθνικὲς ἢ θρησκευτικὲς ἔκαμα τὴν διάλεξή μου μὲ μιὰ μικρὴ γιορτὴ μὲ ποιήματα, τραγούδια καὶ σκέτς καὶ πνευματικὴ καὶ χειροτεχνικὴ ἔκθεση. Ἀπ' τὴν ἀρχὴ ὥς τὸ τέλος τῆς χρονιᾶς εἶπα νὰ ἔρχονται μὲ εὐχαρίστηση στὶς διαλέξεις, ἀλλὰ πέτυχε καὶ ὁ σκοπὸς τῆς συνεργασίας σχολείου καὶ οἰκογενείας. Καὶ σ' ὅλη τὴν περίοδο τῆς Σχολικῆς ζωῆς εἶχα φανερὰ τὴ συνδρομή τους καὶ τὴν ἀγάπη γιὰ τὸ σχολεῖο καὶ γιὰ τὸ παιδί.

Ε' ΕΚΘΕΣΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΕΙΡΟΤΕΧ. ΕΡΓΑΣΙΑΣ.

Κάθε σχολεῖο ἰδιαίτερα οἱ ὑποδειγματικὲς τάξεις πρέπει στὸ τέλος μιᾶς γόνιμης ἐργασίας νὰ παρουσιάσουν μιὰ ἔκθεση πνευματικῆς καὶ χειροτεχνικῆς ἐργασίας ποὺ δημιούργησαν πνευματικὰ καὶ τεχνικὰ ποὺ θὰ καθρεπτίζει ὁλόκληρο τὸ παιδαγωγικὸ ἔργο τῆς χρονιᾶς.

Μέχρι σήμερα συνηθίζαμε στὸ τέλος τῆς χρονιᾶς τὶς γνωστὲς ἐκθέσεις χειροτεχνικῶν ἔργων τῶν σχολείων καὶ δὲν εἴχαμε δώσει ἀξία ἀλλὰ καὶ σημασία στὴν πνευματικὴ ἐργασία, στὰ πνευματικὰ λουλούδια ἂς ποῦμε τῶν παιδιῶν.

Οἱ ἐργασίες ὅπως εἴπαμε μὲ τοὺς πνευματικοὺς καὶ χειροτεχνικοὺς πίνακες ἐντόμων, φυτῶν, οἱ ἱστορικοὶ χάρτες, οἱ γλάστρες μὲ τὰ λουλούδια, οἱ ἐφημερίδες τῆς τάξεως κ.λ.π. εἶναι τὰ πιὸ ζωντανὰ ψυχικὰ τὰ τεχνικὰ ἔργα γιὰ μιὰ ἔκθεση ἀπ' τὴ ζωὴ τῶν παιδιῶν. Μήπως δὲν γίνεται καὶ στὴ ζωή μας τὸ ἴδιο μὲ τὴν ἔκδοση τῶν βιβλίων τῶν παλιτιστικῶν ἔργων καὶ γεωργικῶν προϊόντων;

Ἔτσι ἡ ἔκθεση στὸ σχολειὸ θὰ πάρη τὴν πραγματικὴ ἀξία καὶ τὴν πραγματικό της σκοπὸ μὲ τὴν ἀνάλογη καὶ πραγματικὴ ἐργασία καὶ προσφορὰ τῶν μαθητῶν μας.

ΝΙΚΟΣ ΑΔΑΛΟΓΛΟΥ

λύτερον καὶ τελειώτερον, ὅταν ἐκτὸς τῶν κυρίως μαθημάτων, ἐφαρμόζεται καὶ εἰς ὅλας τὰς ἄλλας ἐκδηλώσεις τῆς σχολικῆς ζωῆς τῶν παιδιῶν ἐκτὸς τῆς διδασκαλίας. Ὅταν ἐφαρμόζεται εἰς κάθε ἐκδήλωσιν τῆς ἐν τῷ σχολείῳ ζωῆς τοῦ παιδιοῦ. Μία ἐκ τῶν πολλῶν μορφῶν τῆς ἐφαρμογῆς τῆς αὐτενεργείας εἰς τὸ σχολεῖον εἶναι καὶ ἡ καθιέρωσις μιᾶς ὥρας καθ' ἑβδομάδα, ὡς ὥρας τῶν ἐλευθέρων ἀνακοινώσεων τῶν μαθητῶν. Τὸ σπουδαῖον τοῦτο μέτρον, συνιστᾶται καὶ ἐξηγεῖται ἀναλυτικῶς εἰς τὸ περισπούδαστον ἔργον «Γενικὴ Διδακτική» Τόμος Α'. τοῦ σοφοῦ παιδαγωγοῦ μας κ. Ν. Ἐξαρχοπούλου.

Ἀποβλέποντες λοιπὸν καὶ ἡμεῖς εἰς τὴν καλλιτέραν καὶ εὐρυτέραν ἐφαρμογὴν τῆς σπουδαιοτάτης αὐτῆς ἀρχῆς τῆς μαθήσεως εἰς τὸ σχολεῖον μας, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, καθωρίσαμεν μίαν ὥραν ἑβδομαδιαίως ὡς ὥραν ἐλευθέρων ἀνακοινώσεων τῶν μαθητῶν, τοποθετήσαντες αὐτὴν καὶ εἰς τὸ ὡρολόγιον πρόγραμμα, καὶ μάλιστα εἰς τὴν τελευταίαν ὥραν τοῦ Σαββάτου. Ἡ τοιαύτη τοποθέτησις ἐγένετο: α) διὰ ν' ἀποτελῇ ἡ ἐλευθέρα αὕτη ἐργασία, τὸ ἐπιστέγασμα οὕτως εἰπεῖν καὶ ὁλοκλήρωσιν τῆς ὅλης αὐτενεργοῦ ἑβδομαδιαίας ἐργασίας τῶν μαθητῶν, ἐφ' ὅσον κατ' αὐτὴν θὰ ἐξετάζωνται καὶ θὰ συζητοῦνται θέματα, τῆς ἀπολύτου αὐτῶν προτιμήσεως καὶ ἀρεσκείας. β) Διὰ ν' ἀποτελῇ αὕτη «πνευματικὴν ἀποθεραπείαν» οὕτως εἰπεῖν τῆς ὅλης ἐργασίας τῆς ἑβδομάδος, καθότι εἶναι πράγματι μία πολὺ εὐχάριστος ἐνασχόλησις τῶν μαθητῶν, ἐφ' ὅσον ἐπιτρέπει εἰς αὐτοὺς νὰ διαβοῦν τώρα τὰ «ἐσκαμμένα» καὶ νὰ ἐργασθοῦν ἔξω τοῦ «κοινοῦ κύκλου» τῆς καθημερινῆς σχολαστικῆς ἐργασίας. Διότι παρετηρήσαμεν πράγματι ὅτι οἱ μαθηταί μας νοιώθουν κάποιο αἴσθημα εὐδιαθεσίας καὶ ξεκουράσεως, ὅταν ἔρχεται ἡ ὥρα τῶν ἐλευθέρων ἀνακοινώσεων γιὰ νὰ μιλήσουν γιὰ ὅ,τι αὐτοὶ ἐξ ὁλοκλήρου ἐπιθυμοῦν. καὶ γ) Ἡ τοποθέτησις τῆς ὥρας τῶν ἐλευθέρων ἀνακοινώσεων εἰς τὸ Σάββατον, ἐγένετο καὶ διὰ νὰ συγκεντρώνωνται κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἑβδομάδος ἐκ παρατηρήσεων τῶν μαθητῶν, ἀπορίων κ.λ.π. τὰ ἐνδιαφέροντα καὶ ζωτικὰ θέματα — ζητήματα, ὥστε ν' ἀποκρυσταλλοῦνται ταῦτα εἰς τὰ γενικώτερα καὶ σπουδαιότερα καὶ τίθενται οὕτω ἐνώπιον τῆς τάξεως πρὸς συζήτησιν καὶ λύσιν. Ἡ ἐργασία αὕτη ἤρχισεν ἐφαρμοζομένη εἰς τὸ σχολεῖον μας ἀπὸ τοῦ παρελθόντος σχολικοῦ ἔτους. Πρὸς ἐπιτυχίαν δὲ τῆς σπουδαιοτάτης καὶ λίαν ἐποικοδομητικῆς αὐτῆς ἐργασίας τῶν μαθητῶν, ἐγένοντο κατ' ἀρχὰς αἱ σχετικαὶ πρὸς αὐτοὺς συστάσεις ὅσον ἀτορᾷ τὴν ἀξίαν καὶ σημασίαν τῆς συμπληρωματικῆς αὐτῆς ἐλευθέρας ἐργασίας, ὡς καὶ τὸν τρόπον διὰ τοῦ ὁποίου θὰ κατώρθωναν οἱ μαθηταί νὰ ἀνευρίσκουν παρατηρῶν καὶ παρουσιάζουν πρὸς συζήτησιν τὰ σπουδαιότερα θέματα εἰς τὴν τάξιν. «Ὅτι ἀκριβῶς σᾶς ἐνδιαφέρει παιδιά, ὅ,τι νοιώθει ἡ ψυχή σας, ὅτι βλέπετε καὶ ἀκοῦτε γύρω σας, τὸ ὁποῖον σᾶς γεννᾶ ἐνδιαφέρον καὶ παραξενιά, ὅ,τι δὲν καταλαβαίνετε ἀπὸ τὸν γύρω σας κόσμον, χωρὶς ἐπιφύλαξι καὶ φόβο, ἀπολύτως ἐλευθέρα. Θὰ ἰδῆτε πῶς σιγὰ-σιγὰ θὰ συνηθίσετε νὰ βρίσκετε καὶ νὰ συζητᾶτε σπουδαῖα πράγματα. Μάλιστα δὲ διὰ τὴν καλλιτέραν ὀργάνωσιν τῆς ἐργασίας μας αὐτῆς κατάταν προτάσεως τῆς τάξεως κατεσκευάσθη μικρὸν κυβικὸν κιβωτίδιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐρίπτοντο γραπτὰ τὰ ὑπὸ συζήτησιν θέματα τῶν παιδιῶν ἐνυπογράφως, μὴ ἀποκλειομένης ὡς εἶναι εὐνόητον καὶ τῶν κατὰ τὴν ἰδίαν ὥραν προφορικῶς τιθεμένων τοιούτων. Τὸ μικρὸν τοῦτο κιβώτιον οἱ μαθηταί μας ὠνόμασαν «Ἐρωτήσεις — Ζητήματα — Ἀπορίες», καὶ ἦτο καθημερινῶς εἰς τὴν διάθεσιν παντὸς «συνδρομητοῦ». Οὕτω κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἑβδομάδος οἱ μαθηταί μας ὅλως ἐλευθέρως, ἔθετον γραπτὰ ζητήματα, ἀπορίας κ.λ.π. εἰς τὸ κιβώτιόν των, ἢ καὶ ἑτοίμαζον τοιαῦτα, διὰ προφορικὴν εἰς τὴν τάξιν τοποθέτησιν. Κατ' ἀρχὰς βεβαίως εἶναι ἀλήθεια ὅτι οἱ μαθηταί μας ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐλάχιστα καὶ παλλάκως ὄχι σπουδαῖα θέματα παρουσίαζον, διότι δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀναπτυχθῇ ἡ ἐρευνητικὴ ἱκανότης καὶ παρατηρητικότης των καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐφαίνοντο περιορισμένοι εἰς τὴν ὅλως ἐλευθέραν συζήτησιν καὶ πολλάκις ἄφηναν ἀνεξάντλητα τὰ ὑπὸ κρίσιν καὶ συζήτησιν θέματα. Παρερχομένου ὅμως τοῦ χρόνου καὶ ἐφ' ὅσον ἐσυνήθιζον καλλίτερον εἰς τὴν αὐτενεργὸν Ἐργασίαν, τόσον εἰς τὰ μαθήματα, ὅσον καὶ εἰς ὅλους γενικῶς τοὺς τομεῖς τῆς Σχολικῆς των ζωῆς, οἱ μαθηταὶ ἀνεπτύχθησαν εἰς ἱκανοποιητικὸν βαθμὸν εἰς τὸ ἐλευθέρως ἐκφράζεσθαι καὶ εὐτρεπῶς συζητεῖν. Σὺν τῷ χρόνῳ ἡ παρατηρητικότης των ὀξύνεται, τὸ ἀπαιτούμενον θάρρος ἀποκτᾶται καὶ τὸ συναίσθημα τῆς ἀτομικῆς συμβολῆς εἰς κοινὰς ὑποθέσεις καὶ προβλήματα, ἀναπτύσσεται. Οἱ μαθηταὶ πλέον, θέτουν κατὰ τὰς ἐλευθέρας ἀνακοινώσεις σωρείαν ζητημάτων πρὸς κρίσιν καὶ ἐπίλυσιν. Ταῦτα ἀναφέρονται, εἴτε εἰς τὴν μαθητικὴν ζωὴν καὶ τὰς ἐκδηλώσεις αὐτῆς, τὴν οἰκογενειακήν, τὴν κοινοτικὴν ἢ γενικώτερον κοινωνικὴν Ζωήν, εἴτε εἰς τὴν περιβάλλουσαν φύσιν. Πολλάκις ἐκ τῆς πληθώρας τῶν θεμάτων — ἀπορίων κ.λ.π. προέκυπτεν ἡ ἀνάγκη μετὰ σύμφωνον γνώμην καὶ τῶν μαθητῶν, νὰ γίνεται ἐκλογὴ τῶν σπουδαιοτέρων καὶ ὠφελιμωτέρων πρὸς συζήτησιν. Μερικὰ δὲ ἐκ τούτων ἐλύοντο καὶ διὰ συντόμων ἀπαντήσεων τοῦ δ)λου, ὅταν ἦσαν ἀνώτερα τῆς ἀντιληπτικῆς ἱκανότητος τῶν μαθητῶν.

Ἡ φύσις τῆς ἐργασίας αὐτῆς καταβάλλεται προσπάθεια νὰ προσομοιάζῃ ἀπολύτως εἰς τὴν ἐλευθέραν πραγματικὴν κοινωνικὴν συζήτησιν ὥστε οὐσιωδῶς νὰ διαφέρῃ τῆς ἄλλης ἐν τῷ σχολείῳ μαθήσεως. Φροντίζομεν ὥστε αὕτη ν' ἀποτελῇ καθαρῶς, τεμάχιον τῆς πραγματικῆς ζωῆς ἐν σμικρογραφίᾳ, τὸ ὁποῖον μεταφέρεται αὐτούσιον εἰς τὴν σχολικὴν ζωήν.

Ἡ συζήτησις ἀρχίζει πάντοτε μὲ μικρὰν εἰσήγησιν τοῦ μαθητοῦ, τοῦ θέτοντος τὸ ζήτημα, ἢ ἀπορίαν. Ἐπακολουθεῖ ὅπως ἀκριβῶς καὶ εἰς τὴν ἔξω κοινωνίαν, εὐτρεπὴς καὶ ἀξιοπρεπὴς κοινωνικὴ συζήτησις μὲ σοβαρότητα καὶ λογικήν, εἰς τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ λαμβάνουν μέρος, ἐὰν εἶναι δυνατόν, ὅλοι οἱ μαθηταί. Μερικὰ ἀδρανῆ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα συνήθως ὑπάρ-

χουν εἰς τὴν τάξιν, εἶναι δυνατὸν μὲ ἐνθαρρυντικὰς καὶ ἐπαινετικὰς παρορμήσεις τοῦ Δ)λου, νὰ «ξυπνήσουν» καὶ νὰ παίρνουν καὶ αὐτὰ ἐνεργὸν μέρος. Ἡ θέσις τοῦ Δ)λου, εὐνόητον τυγχάνει, ὅτι εἶναι ἐντελῶς τυπικὴ καὶ καθοδηγητική, ἡ παρουσία του ἐπαβάλλει τὸν ἀπαραίτητον σεβασμὸν τῆς συζητήσεως, καὶ πολλάκις ἔρχεται ὡς πολύτιμος βοηθὸς εἰς τυχὸν «ἀποτελμάτωσιν» τῶν μαθητῶν σ' ἕνα θέμα. Ἡ ὡραία αὐτὴ συζήτησις μὲ συμμετοχὴν ὅλων τῶν παιδιῶν τὰ ὁποῖα ἐκφέρουν γνώμην συνεχίζεται, ὡς ὅτου ἡ τάξις καταλήξει δι' ἓν ἕκαστον θέμα εἰς ὡρισμένον συμπέρασμα, καὶ θεωρηθῇ τοῦτο λυμένον. Τὰ συζητούμενα θέματα δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει ἐὰν ἀνάγωνται εἰς τὸν αὐτὸν τομέα τῆς ζωῆς, ἢ εἶναι ὁμοίας Φύσεως. Αὐτὰ μπορεῖ νὰ εἶναι πολυποίκιλα καὶ πολυμερῆ. Ἀνάλογα μὲ τὰ «κενὰ» τῶν παιδιῶν.

Πολλάκις ἐκ τῶν ἐλευθέρων αὐτῶν ἀνακοινώσεων, προέκυπτον καὶ σοβαραὶ ἀποφάσεις τῶν μαθητῶν, αἱ ὁποῖαι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ προκύψουν εἰς τὴν καθ' ἡμέραν σχολικὴν ἐργασίαν καὶ αἱ ὁποῖαι ἐτίθεντο ἀμέσως εἰς ἐφαρμογήν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐγίνοντο καὶ διάφοροι ἐργασίαι, αἵτινες παρὰ πολὺ ἀπεικονίζουν τὰς πραγματικὰς κοινωνικὰς ἐργασίας τῶν ἀτόμων ποὺ γίνονται διὰ τὴν πρόοδον καὶ ἐξυπηρέτησιν τοῦ συνόλου. Οὕτω οἱ μαθηταί μας ἐκ τῶν ἐλευθέρων ἀνακοινώσεων ὁρμώμενοι, ἐπεσκεύασαν κατεσπαραμένον ἀποχωρητήριον τοῦ σχολείου μας τελείως μόνοι των, ἔκαμαν ἐπιπρόσχωσιν εἰς τὸ ὑδραγωγεῖον τοῦ χωριοῦ μας διὰ τὴν συντήρησίν του καὶ τὴν προφύλαξιν τοῦ ὕδατος, ἐφύτευσαν γυμνὸν λόφον τοῦ χωριοῦ μας μὲ 1500 δενδρύλλια πρὸς ἀναδάσωσιν κ.λ.π. Αἱ τοιαῦται ἐργασίαι, εἶχαν ἀφορμὴν εἰς τὰς παρατηρήσεις τῶν μαθητῶν καὶ μεταφορὰν θεμάτων πρὸς συζήτησιν εἰς τὸ σχολεῖον. Κατωτέρω παραθέτομεν ὡρισμένα ἐκ τῶν τεθέντων ζητημάτων — ἀπορριῶν τῶν μαθητῶν διὰ τὴν ὥρα τῶν ἐλευθέρων ἀνακοινώσεων δύο ἑβδομάδων, διὰ ν' ἀντιληφθοῦμε τὸ σπουδαῖον κενὸν δύναται ν' ἀναπληρώσῃ ἡ ὥρα αὐτή, πόσον ἐπωφελοδομητικὴ τῆς ὅλης μορφωτικῆς προσπαθείας γίνεται καὶ πόσον ὀξύνεται ἡ ἐρευνητικότης καὶ παρατήρησις τῶν μαθητῶν μας:

1) Γιατὶ ἐνῶ ἡ γῆ γυρίζει ἐμεῖς δὲν τὸ καταλαβαίνουμε, οὔτε πέφτουμε;

2) Ἐγὼ παιδιὰ θέλω νὰ σᾶς μιλήσω γιὰ τὸ δάσος. Πῶς ἦταν πρῶτα ὁ τόπος καὶ πῶς θὰ εἶναι μὲ τὸ δάσος.

3) Οἱ μορφωτικές μας ὁμάδες, δὲν λειτουργοῦν καλά. Μερικὰ παιδιὰ τῆς ὁμάδος μου πολὺ ξέρουν καλὰ τὰ μαθήματα, τὰ κρατοῦν γιὰ τὸν ἑαυτό τους, γιὰ νὰ κάνουν ἐξυπνάδα. Ἔτσι εἴπαμε;

4) Οἱ ἐπιμεληταί μας ὅλο γράφουν —σβήνουν στὸν πίνακα ὀνόματα καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ ξοδεύουν τὶς κιμωλίες. Γιατὶ τοὺς ἔχουμε;

5) Μάθαμε πὼς ὅλα τὰ ἔμψυχα, καὶ τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα καὶ οἱ ἄνθρωποι, χρειάζονται ὀξυγόνο γιὰ νὰ ζήσουν. Πῶς λοιπὸν δὲν τελειώνει τὸ ὀξυγόνο ἀπὸ τὴ φύση;

6) Οἱ συχωριανοί μας δὲν ἔμαθαν ὑγιεινὴ καὶ γι' αὐτὸ ὅταν ψοφήσει κάποιο ζῶο, τὸ πετοῦν χωρὶς νὰ τὸ θάψουν στὸν κῆπο τους. Ἢ στὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ. Προχθὲς πίσω ἀπ' τὸ σπίτι μας ἔριξαν ἕνα ψόφιο σκυλί. Καὶ ἄλλα πάρα πολλὰ ἐρωτήματα καὶ θέματα, τίθενται ὑπὸ τῶν μαθητῶν καὶ ἀναφέρονται εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς, εἰς τὰ μαθήματά των καὶ εἰς τὴν φύσιν.

Καὶ τώρα ἂς ἴδωμεν ποιὰ εἶναι τὰ εὐεργετικὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐλευθέρας αὐτῆς ἐργασίας εἰς τὸ σχολεῖον διὰ τὴν ἐν γένει ἀγωγὴν τῶν παιδιῶν.

1) Αὕτη ἀποτελεῖ ἕνα εἶδος ἀπολύτως ἐλευτέρας μορφωτικῆς ἐργασίας τῶν παιδιῶν, ἡ ὁποία δίδει ἀπόλυτον ἐλευθερίαν κινήσεως καὶ ἐκλογῆς εἰς τὴν παιδικὴν ψυχὴν ποὺ τόσον τῆς εἶναι ἀπαραίτητος. Θεραπεύει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὴν φυσικὴν γνωστικὴν λειτουργίαν τῆς ψυχῆς καὶ τὴν κανονικὴν αὐτῆς ἐξέλιξιν, ἐφ' ὅσον ἐπιτρέπεται δι' αὐτῆς ἡ ἐνασχόλησις εἰς ἐργασίαν καὶ μάθησιν τοῦ ἀποκλειστικοῦ ἐνδιαφέροντος τῆς παιδικῆς ψυχῆς, εἰς ὑπνησιχίας ἐξ ὁλοκλήρου ἰδικάς της, ὥστε αὕτη νὰ φαίνεται ὅτι ἀποτελεῖ συνέχισιν οὕτως εἰπεῖν τῆς προσχολικῆς φυσικῆς καὶ ἀδιάστου μαθήσεως. Μὲ τὰς ἐλευθέρας ἀνακοινώσεις, ἀναπτύσσεται εἰς καλὸν σημεῖον ἡ ἐν γένει αὐτενεργὸς ἐργασία τῶν μαθητῶν καὶ εἰς τὰ ἄλλα μαθήματα ἡ τόσον ἀναγκαία αὐτὴ ἀρχὴ τοῦ μανθάνειν.

2) Ἡ ἐλευθέρα αὐτὴ ἐργασία εἶναι βέβαιον ὅτι πολλάκις ἱκανοποιεῖ καὶ πληροῖ κενά, τῶν ὁποίων τὴν ὕπαρξιν δὲν ἀντιλαμβάνεται, ἢ δὲν δίδει τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐκδηλωθοῦν, ἡ καθ' ἡμέραν σχολικὴ ἐργασία τῶν τακτῶν μαθημάτων. Πολλάκις κατ' αὐτήν, γίνονται καὶ συμπληρώσεις λεχθέντων πραγμάτων πρὸς καλλιτέραν κατανόησιν καὶ ἐμπέδωσιν, ἀλλὰ ἰδίᾳ ἐξετάζονται θέματα ποικίλης φύσεως, τὰ ὁποῖα τὸ σχετικὸν πρόγραμμα παραβλέπει, ὄχι ὅμως καὶ ἡ ἐρευνῶσα Ψυχή.

Εἰς τὴν ἐξέτασιν καὶ συζήτησιν φερ' εἰπεῖν τοῦ ἀνωτέρω θέματος «Γιατὶ δὲν τελειώνει τὸ ὀξυγόνο ἀπ' τὴ φύση», ἔγινε εὐρεῖα συζήτησις γιὰ τὴν χρησιμοποίησίν του καὶ καταλλήλως οἱ μαθηταὶ ὡδηγήθησαν εἰς τὴν εὕρεσιν τῆς ἐν τῇ φύσει Θείας Οἰκονομίας καὶ τοῦ ἀναλλοιώτου νόμου, ὅτι δηλ. ὅπως ὑπάρχουν οἱ καταναλωταὶ εἰς τὴν φύσιν, οἱ ὁποῖοι ξοδεύουν συνεχῶς τὰ συστατικὰ καὶ τὶς οὐσίες της, ὑπάρχουν ἀντιστοίχως καὶ ἄλλαι «πηγαί» αἱ ὁποῖαι πάλι ἀποδίδουν εἰς τὴν φύσιν ὅ,τι αὐτὴ πρὸς τὸ παρὸν φαίνεται ὅτι ἔχασεν, ἢ κατηνάλωσεν, ἐν γένει δὲ ἐξήχθη ὁ σπουδαῖος νόμος τῆς ἀφθαρσίας τῆς ὕλης, ἡ ὁποία ἔχει ἐφαρμογὴν καὶ εἰς ἄλλα ἀπαραίτητα διὰ τὴν ζωήν μας στοιχεῖα, ὅπως εἶναι τὸ ὕδωρ, αἱ διάφοροι θρεπτικαὶ οὐσίαι τῆς γῆς κ.λ.π.

Ἡ εὕρεσις αὐτῆς τῆς ἀληθείας, τόσον πολὺ εὐχαρίστησεν καὶ ἱκανοποίησεν τὰ παιδιά, ὥστε ὅλως αὐθορμήτως μία μαθήτρια τῆς Στ' τάξεως εἰς τὸ τέλος τῆς συζητήσεως, εἶπεν: «Σήμερα κύριε, εἶναι ἀλήθεια, ὅτι μάθαμε τὸ σπουδαιότερο πρᾶγμα ἀπ' ὅσα μάθαμε ὡς τώρα».

Γ. Σ. ΔΑΝΟΥ
Δημ)λου τοῦ μονοταξίου προτύπου Ἰωαννίνων

ΑΝΑΝΤΙΡΡΗΤΑ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΟΛΙΚΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ ΚΑΙ ΒΑΣΙΚΑΙ ΤΗΡΗΤΕΑΙ ΑΡΧΑΙ ΠΡΟΣ ΕΠΙΤΥΧΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗΝ ΑΥΤΗΣ

Παραλείποντες, ἐλλείψει χώρου, τὸ πρῶτον μέρος τῆς μελέτης τοῦ συν)φου κ. ΔΑΝΟΥ, διὰ τοῦ ὁποίου ἀνασκευάζονται αἱ διατυπωθεῖσαι ἐσχάτως ἀντιρρήσεις κατὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ὁλικῆς μεθόδ. ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς πρώτης ἀναγνώσεως, δημοσιεύομεν τὸ 2ον μέρος τῆς μελέτης ταύτης, τὸ ὁποῖον ἐμφανίζει τὰ ἐπιστημονικῶς παραδεδεγμένα πλεονεκτήματα τῆς μεθόδου καὶ βασικὰς ἀρχάς, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ τηρήσῃ ὁ ἐπιθυμῶν νὰ ἐργασθῇ μὲ τὴν μέθοδον ταύτην, ἐξηγημένας ὄχι μόνον ἀπὸ βαθεῖαν θεωρητικὴν μελέτην του ζητήματα, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πλουσίων πορισμάτων 2ετοῦς ἐπιτυχοῦς ἐφαρμογῆς ὑπὸ τοῦ ἰδίου τῆς μεθόδου ταύτης. ΤΟ ΕΠΙΣΤ. ΒΗΜΑ

1) Γενικὴ εἶναι ἀπὸ τὴν Ψυχολογία καὶ τὴν Παιδαγωγικὴ ἡ ἀναγνώριση τῆς ψυχολογικῆς ὀρθότητας καὶ τῆς ἀποτελεσματικότητας στὴν ἐφαρμογή της τῆς ὁλικῆς μεθόδου.

2) Ἀνταποκρίνεται στὴν ψυχολογικὴ κατάσταση τοῦ παιδιοῦ καὶ ἱκανοποιεῖ πολλοὺς ψυχολογικοὺς καὶ παιδαγωγικοὺς λόγους, ὅπως εἶναι γνωστό, ὡς καὶ τὴν ἐσωτερική του ἀνάγκη νὰ ἐκφρασθῇ καὶ νὰ διαβάσῃ καὶ γι' αὐτὸ ἡ ἀξία της εἶναι μεγάλη. Ἐννοεῖται ὅτι πρέπει μὲ κάθε μέσο νὰ προσπαθοῦμε νὰ γίνῃ ἡ ἀνάγνωση πνευματικὴ ἀνάγκη στὸ παιδί.

3) Μπορεῖ νὰ ἐφαρμοσθῇ σὲ ὅλα τὰ σχολεῖα μας γενικά, εἴτε τὴν ἐνιαία διδασκαλία ἐφαρμόζουν, εἴτε μὲ τὸν καθιερωμένο τρόπο

3) Ὀξύνει τὴν παρατήρησιν τῶν παιδιῶν καὶ **ἀσκονίζει τὸ πνεῦμα των,** καθ' ὅτι οἱ μαθηταὶ συνηθίζουν νὰ παρατηροῦν τὰ πράγματα τὰ ὁποῖα τυχὸν θὰ ἐχρειάζοντο λύσιν, ἀνευρίσκουν θέματα ποὺ ἀπασχολοῦν οἱανδήποτε ἐκδήλωσιν τῆς ζωῆς καὶ ἡ δύναμις αὐτὴ θὰ ὠφελήσῃ πάρα πολὺ τὰ παιδιὰ εἰς τὴν μετέπειτα πραγματικὴν κοινωνικὴν ζωήν.

Οἱ αὐριανοὶ πολῖται οἱ μαθηταί μας δὲν θ' ἀποτελοῦν ἁπαθῆ μέλη τοῦ κοινωνικοῦ των συνόλου, ἀλ' ἐνεργητικὰ καὶ δραστήρια τοιαῦτα, τὰ ὁποῖα θὰ ἔχουν τὴν δύναμιν νὰ διαβλέπουν εἰς τὰ πράγματα τὴν πραγματικὴν των ἀξίαν καὶ εἰς τὰ πολυμερῆ προβλήματα τοῦ συνόλου νὰ λαμβάνουν ἐνεργὸν μέρος καὶ

4) Ὅπερ καὶ σπουδαιότερον, οἱ μαθηταὶ διὰ τῶν ἐλευθέρων ἀνακοινώσεων ἀποκτοῦν ἐξαιρετικὰς καὶ σπουδαίας ἀρετάς. Συνηθίζουν δηλονότι εἰς τὸ νὰ ἐκφράζουν ἐλευθέρως τὴν γνώμην των ἐνώπιον τῆς κοινότητός των, κοινωνία γειωτερο, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ σπουδαίαν ἀρετήν, ἀπαραίτητον διὰ τὴν πρόοδον τοῦ ἀτόμου. Συνηθίζουν νὰ λαμβάνουν μέρος εἰς τὰς συζητήσεις τὰς κοινωνικὰς καὶ εὐθαρσῶς, ἀλλὰ ἀξιοπρεπῶς καὶ ἐντίμως, νὰ προτείνουν λύσεις ἐν ἐπιγνώσει τῆς ἀτομικῆς συμβολῆς ἑνὸς ἑκάστου ἀτόμου, εἰς τὰ συμφέροντα τοῦ συνόλου. Εἶναι δὲ εἰς ὅλους μας γνωστόν, ὅτι τῶν σπουδαίων αὐτῶν ἀρετῶν, στερεῖται δυστυχῶς ὁ σημερινὸς Ἕλλην. Τὸ εἰς τὸν σημερινὸν Ἕλληνα ἔφηβον παρατηρούμενον θλιβερὸν φαινόμενον, νὰ μὴ τολμᾷ νὰ παρουσιασθῇ εἰς ἀνώτερόν του ἢ μεγαλύτερον κατὰ τὴν ἡλικίαν του, γιὰ νὰ ἐκθέσῃ κάτι ποὺ τὸν ἐνδιαφέρει πολὺ δὲ περισσότερον ν' ἀποφεύγῃ νὰ παρευρίσκεται ἀπὸ φόβον καὶ συστολὴν εἰς κύκλον τινὰ κοινωνικὸν καὶ νὰ ἐκθέτῃ τὴν γνώμην του ἢ νὰ λαβαίνῃ μέρος εἰς τὰς συζητήσεις, βλέποντας μόνον τὸν «ἑαυτούλη του» πρέπει νὰ ἐκλείψῃ, διότι προδίδει ἔλλειψιν σπουδαιοτάτων ἀρετῶν. Πόσες φορὲς δὲν ἀκούμε τὸν σημερινὸν Ἕλληνα νὰ λέγῃ «Δὲν βαρυέσαι καημένε, ἀφοῦ δὲν τὸ σκέφθηκε κανεὶς ἄλλος, τί ἐγὼ θὰ τὸ πῶ; Τὸν Πρόεδρο τῆς Κοινότητος τί τὸν ἔχομε; Δὲν βλέπει αὐτὸς;»

Τέτοιες λοιπὸν σπουδαῖες καὶ ἀπαραίτητες ἀρετές, πρέπει νὰ ἀποκτήσῃ τὸ ἄτομον σήμερον καὶ μάλιστα ἀπὸ τῆς μικρᾶς ἡλικίας, ὁπότε εὐκολώτερον ἀποκτῶνται. Μὲ τὴν αὐτενεργὸν εἰς τὸ σχολεῖον ἐργασίαν καὶ τὰς ἐλευθέρας ἀνακοινώσεις καὶ συζητήσεις, συγκροτοῦμεν μικρὸν κατὰ μικρὸν ψυχικῶς, πραγματικῶς ἐλευθέρους ἀνθρώπους, γνησίους δημοκρατικοὺς πολίτας τῆς Ἑλληνικῆς μας Ἐλευθέρας Πολιτείας, ἀνταξίους τῶν προγόνων μας, οἱ ὁποῖοι τὴν ἐλευθερίαν τῆς γνώμης καὶ τῆς βουλήσεως καὶ τὸ ἐνεργὸν μέρος τῶν καθ' ἕκαστον ἀτόμων εἰς τὰ κοινὰ πράγματα, εἶχαν εἰς ἐπιστήμην ἀναγάγει. Ἡ προωδευμένη σήμερον Ἑλληνικὴ μας Κοινωνία, ἔχει πραγματικὴν ἀνάγκην τοιούτων ἐλευθέρων καὶ δημοκρ. χαρακτήρων, οἱ ὁποῖοι θὰ διέπωνται ἀπὸ τὸ κοινωνικὸν καὶ ὄχι τὸ ἀτομοκεντρικὸν ἰδανικὸν καὶ νὰ διαβλέπουν εἰς τὸ συμφέρον τοῦ συνόλου παρὰ εἰς τὸ ἀτομικὸν των τοιοῦτον. Μόνον οὕτω δύναται νὰ διατηρηθῇ καὶ νὰ ἀναπτυχθῇ τὸ Ἔθνος μας. Μὲ τὰς ἐλευθέρας ἐργασίας εἰς τὸ σχολεῖον, δημιουργοῦμεν ὄχι νευρόσπαστα, ἀλλὰ πραγματικοὺς ἐθνικοὺς χαρακτῆρας μὲ συγκροτημένην ψυχικὴν ὀργάνωσιν, ἱκανοὺς νὰ ἀνταπεξέλθουν εἰς τὸν πολυσχιδῆ ἀγῶνα τῆς σημερινῆς ζωῆς, ὥστε καὶ τὸ ἄτομον καὶ τὴν Πατρίδα νὰ ὠφελήσουν.

ΔΗΜ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

ἐργάζονται ἢ καὶ μὲ ἀλφαβητάριο ἀκόμη, παρὰ τὶς δικαιολογημένες ἀντιρρήσεις γι' αὐτό. Μὲ τὴν ἐνιαία θὰ παρατηροῦμε μία ἑνότητα, θὰ ἀνακοινώνωμε κλπ. καὶ ὅλα αὐτὰ θὰ τὰ συνοψίζωμε σὲ μιὰ φράση ἢ λέξη.

Μὲ τὸν καθιερωμένο τρόπο θὰ συνοψίσωμε τὶς λεκτικὲς ἀσκήσεις σὲ μιὰ φράση ἢ λέξη, ὅπως τὴν προτοεφήρμοσα κι' ἐγώ, καὶ μὲ τὸ ἀλφαβητάριο θὰ παρατηροῦμε τὴν εἰκόνα του, θὰ ἀνακοινώνωμε ὅτι παρατηροῦμε κλπ. καὶ ἔπειτα θὰ γράψωμε τὴ φράση ἢ τὴ λέξη τῆς κάθε εἰκόνας. Ἡ διδασκαλία, βέβαια, τῆς πρώτης ἀνάγνωσης μὲ ὑλικὴ καὶ ἀλφαβητάριο παρουσιάζει μειονεκτήματα, ἀλλὰ εἶναι πιὸ ψυχολογημένη καὶ πολὺ προτιμότερη ἀπὸ τὴν συνηθισμένη μέθοδο.

4) Ἡ πρώτη ἀνάγνωση θὰ ἀρχίση ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποὺ θ' ἀρχίση ἡ σχολικὴ ἐργασία τῆς πρώτης τάξης.

5) Μὲ λέξεις ἢ μὲ φράσεις θὰ ἀρχίση; Πολὺς λόγος ἔγινε γι' αὐτό. Ἡ φράση γενικὰ εἶναι «νοητικῶς πληρέστερη ἀπὸ τὴ λέξη», ἀλλὰ καὶ οἱ λέξεις πολλὲς φορὲς ἀναφέρονται σὲ κάτι τὸ συγκεκριμένο καὶ πραγματικό, ἀντιπροσωπεύουν μιὰ ἰδέα καὶ ἐκφράζουν ἕνα τέλειο νόημα. Ἄλλως τε καὶ οἱ λέξεις καὶ οἱ φράσεις ἔχουν τὰ ὑ π ὲ ρ καὶ τὰ κ α τ ά. Τὰ παιδιὰ εὐκολώτερα γράφουν ἀπέξω τὴ λέξη παρὰ τὴ φράση, ἐνῶ οἱ φράσεις διευκολύνουν καὶ ἐπιταχύνουν τὶς αὐτόματες συγκρίσεις καὶ ἀναλύσεις. Ὅσο περισσότερες ὀπτικὲς εἰκόνες λέξεων καὶ φράσεων —καὶ ἡ κάθε φράση ἀποτελεῖται ἀπὸ 2, 3, 4 καὶ περισσότερες λέξεις— ἔχουν ἐντυπώσει τὰ παιδιά, τόσο καλύτερα τὶς συγκρίνουν αὐτόματα καὶ ἀνακαλύπτουν τὶς ὁμοιότητές τους, τὶς ἀναλύουν. Μποροῦμε λοιπὸν νὰ μεταχειρισθοῦμε λέξεις καὶ φράσεις, ὅπως παρουσιασθοῦν. Μονάχα νὰ ἀναφέρωνται σὲ κάτι τὸ συγκεκριμένο καὶ πραγματικὸ καὶ νὰ εἶναι σχετικὲς μὲ τὶς παρατηρήσεις καὶ ἀσχολίες τους, οἱ δὲ φράσεις νὰ εἶναι ἁπλὲς καὶ μικρές, κυρίως στὴν ἀρχή, νὰ ἔχουν δὲ καὶ ὅμοιες λέξεις. Νὰ περιέχουν ὅλα τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου, χωρὶς καμμιὰ διάκριση κεφαλαίων καὶ μικρῶν, παρὰ ὅπως παρουσιάζονται αὐτὰ στὰ σχολεῖα καὶ στὴ ζωή. Νὰ περιέχουν ἐπάσης τὶς δυσθόγγους καὶ λέξεις καὶ φράσεις νὰ γράφωνται σὲ χαρτονάκια, καθημερινὰ δὲ κάθε παιδὶ νὰ παίρνη ἀπὸ ἕνα. Ἕως ὅτου γίνη ἡ ἀνάλυση νὰ γράφουμε μονάχα μιὰ λέξη ἢ μιὰ φράση τὴν ἡμέρα στὰ ὀλιγοτάξια, κυρίως, σχολεῖα. Περισσότερες φράσεις οὔτε νὰ τὶς γράψουν ἀπέξω μποροῦν τὰ παιδιά, οὔτε καὶ νὰ τὶς ἐντυπώνουν καὶ νὰ τὶς ἀναγνωρίζουν εὔκολα, ἀλλὰ καὶ βλάβη στὴν κανονικὴ πνευματική τους ἐξέλιξη μποροῦν νὰ προξενήσουν. Τὸ ἴδιο, κατὰ τὴ γνώμη μου, πρέπει νὰ γίνεται στὰ ἄλλα σχολεῖα, τοὺς πρώτους, τοὐλάχιστο, μῆνες.

6) Ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποὺ θὰ ἀρχίση ἡ ἀνάγνωση θὰ ἀρχίση καὶ ἡ γραφὴ σὲ ὅτι δήποτε τετράδιο νὰ εἶναι. Στὴν ἀρχὴ σχεδιάζουν τὶς φράσεις ἢ λέξεις μὲ τὸ μολύβι ἢ πλαστελίνη καὶ πολλὲς φορὲς τὸ σχέδιό τους μπορεῖ νὰ εἶναι μπερδεμένο, χωρὶς νὰ καταλαβαίνης τί λέει. Σιγὰ - σιγὰ ὅμως συνηθίζουν νὰ γράφουν καλά. Μετὰ τὴν ἀνάλυση γίνονται καὶ ξεχωριστὲς ἀσκήσεις γιὰ ὅλα ἢ μερικὰ γράμματα. Καλὸ εἶναι τὴν κάθε φράση ἢ λέξη νὰ τὴ γράφουν ἀπέξω ἀπὸ τὴν πρώτη ἀκόμη ἡμέρα.

7) Οἱ φράσεις καὶ οἱ λέξεις πρέπει νὰ ἐντυπωθοῦν καλὰ καὶ νὰ ἀναγνωρίζωνται εὔκολα. Γι' αὐτὸ θὰ κάνωμε πολὺ συχνές, ἢ καθημερινές, ἂν εἶναι δυνατό, ἐπαναλήψεις μὲ τὴ μορφὴ τοῦ παιγνιδιοῦ. Τὸ σημεῖο αὐτὸ εἶναι βασικό.

8) Ἄλλο βασικὸ σημεῖο εἶναι ἡ ἀνάλυση καὶ οἱ ἀναλυτικοσυνθετικὲς ἐργασίες. Τὰ πιὸ ἔξυπνα παιδιὰ μόνα τους κάνουν γρήγορα διάφορες συγκρίσεις καὶ βρίσκουν τὶς ὁμοιότητες ποὺ ἔχουν οἱ λέξεις καὶ οἱ φράσεις. Κάνουν δηλ. ἀνάλυση καὶ ἀποκτοῦν μόνα τους τὸ μηχανισμὸ τῆς ἀνάγνωσης, αὐτὸς δὲ εἶναι καὶ ὁ καλύτερος τρόπος. Δὲν εἶναι ὅμως ὅλα τὰ παιδιὰ ἔξυπνα καὶ πρέπει ὅλα νὰ μάθουν τὴν πρώτη χρονιὰ νὰ διαβάσουν. Γι' αὐτὸ ἡ ἀνάλυση πρέπει νὰ γίνη ὁπωσδήποτε μὲ κάποιο τρόπο. Χωρὶς ἀνάλυση καὶ ἀναλυτικοσυνθετικὲς ἐργασίες δὲν ἀποκτοῦν καλὰ τὸ μηχανισμὸ τῆς ἀνάγνωσης. Θὰ περιμένωμε νὰ γίνη ἡ ἀνάλυση ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ παιδιά, ἀπὸ ὅλα ἐννοεῖται, καὶ ἂν δὲν γίνη, ἀπὸ τὸν Μάρτη καὶ πέρα θὰ τὰ βοηθήσωμε ἐμεῖς νὰ τὴν κάνουν. Οἱ φράσεις ἔχουν πολλὲς ὅμοιες λέξεις καὶ πολὺ περισσότερες συλλαβές. Αὐτὲς θὰ ἐπαναλαβαίνωμε πολὺ συχνὰ καὶ τὰ παιδιὰ θὰ καταλάβουν τὶς ὁμοιότητές τους. Θὰ κάνωμε τότε ἀνάλυση. Ἀπὸ ποῦ ὅμως θ' ἀρχίσωμε; Ἀπὸ τὴ λέξη ἢ τὴ φράση; Μερικοὶ κάνουν ἀμέσως ἀπὸ τὴν πρώτη φράση καὶ τὴν ἀνάλυσή της σὲ λέξεις. Κανένα σοβαρὸ λόγο δὲ βρίσκω, ὁ ὁποῖος νὰ δικαιολογῆ τὴν ἄμεση αὐτὴ ἀνάλυση σὲ λέξεις, ποὺ μᾶς θυμίζει λιγάκι τὶς ἀρχικὲς προσπάθειες τῆς ἀναλυτικοσυνθετικῆς καὶ ποὺ μπορεῖ νὰ μὴ χρειασθῆ ὁλωσδιόλου νὰ γίνη, ἂν τὰ παιδιὰ τὴν κάνουν αὐτόματα. Διαβάζοντας τὴν κάθε φράση θὰ δείχνωμε, βέβαια, καὶ τὴν κάθε της λέξη, ἀλλὰ χωρὶς νὰ κάνωμε ἀμέσως, τὴν ἴδια ἐκείνη στιγμή, καὶ τὴν ἀνάλυσή της σὲ λέξεις. Θὰ ἀρχίσωμε λοιπὸν τὴν ἀνάλυση ἀπὸ τὶς φράσεις. Θὰ ξεχωρίσωμε ἔτσι καὶ θὰ διαβάσωμε τὶς λέξεις, χωριστὰ τὴν καθεμιά, ἀπὸ ὅλες τὶς φράσεις. Ἡ φυσικότητα τῆς ἀνάγνωσης δὲν μπορεῖ νὰ καταφανῆ μὲ τὴν ἀνάλυση αὐτή, ὅπως τοῦτο γίνεται μὲ τὴν ἀναλυτικοσυνθετικὴ μέθοδο Γιὰ ἀνάγνωση, ἄλλως τε, μὲ φυσικότητα γίνεται λόγος ὅταν διαβάζωμε ὁλόκληρες φράσεις ἢ προτάσεις καὶ ὄχι μεμονωμένες λέξεις. Ὅλα τὰ παιδιὰ θὰ διαβάζουν τώρα ὅλες τὶς λέξεις, τὶς ὁποῖες θὰ ἐντυπώσουν καὶ μόνα τους αὐτόματα, χωρὶς δική μας ὑπόδειξη, ὅπως γράφουν στὰ πολὺ καλὰ σχετικὰ βιβλία τους οἱ κ.κ. Γιαννόπουλος (σελ. 95) καὶ Τσίγκαλος (σελ. 70), θὰ ξεχωρίσουν τὰ γράμματά τους. Ἐὰν γίνη αὐτὸ δὲ χρειάζεται καμμιὰ ἄλλη ἀνάγνωση, ἐκτὸς ἀπὸ ἐλάχιστες περιπτώσεις. Μπορεῖ νὰ βρεθοῦν ὅμως καὶ παιδιά, τὰ ἀργοκίνητα, ποὺ θὰ δυσκολευθοῦν, ἢ δὲ θὰ μπορέσουν νὰ τὰ ξεχωρίσουν, ὅλα τὰ

γράμματα —ἀπὸ τὴν πράξη τὰ λέω αὐτά— ὁπότε θὰ πρέπει νὰ τὰ βοηθήσωμε ἐμεῖς. Θὰ κάνωμε δηλ. ἀνάλυση τῶν λέξεων. Ἀλλὰ σὲ τί θὰ τὶς ἀναλύσουμε; Σὲ γράμματα ἢ συλλαβές; Ἡ ἀνάλυση τῶν λέξεων σὲ συλλαβὲς δὲν εἶναι ἀπαραίτητη πάντοτε. Ὄχι γιατὶ «ὁ συλλαβισμός, ποὺ εἶναι ἐπινόηση δική μας» δυσκολεύει τὴν ἀνάγνωση. Νομίζω ὅτι πρέπει νὰ γίνη κάποια διάκριση μεταξὺ συλλαβισμοῦ, συλλαβιστικῆς ἀνάγνωσης, μὲ τὴν ὁποία μαθαίνουν τὰ παιδιὰ τὴν πρώτη ἀνάγνωση καὶ ἀνάλυσης τῶν λέξεων σὲ συλλαβές, ποὺ γίνεται ὕστερα ἀπὸ 5—6 μῆνες μετὰ τὴν ἔναρξη τῆς πρώτης ἀνάγνωσης καὶ τότε ποὺ ἔχουν σχιδὸν καταλάβει τὸ μηχανισμό της. Ὄχι, λοιπόν, γι' αὐτὸν τὸ λόγο, ἀλλὰ γιατὶ τὰ παιδιά, καὶ μερικὰ ἀπὸ τοὺς πρώτους μῆνες ἀκόμη, αὐτόματα, ὅπως εἴπα καὶ παραπάνω, ἢ καὶ μὲ δική μας ὑπόδειξη καὶ βοήθεια, ξεχωρίζουν ἀπὸ τὶς λέξεις τὰ γράμματα, χωρὶς νὰ κάνουν κανένα συλλαβισμό. Κάνουν ἀνάλυση τῶν λέξεων σὲ γράμματα. Δὲν εἶναι δηλ. πάντοτε ἀπαραίτητη ἡ ἀνάλυση τῶν λέξεων σὲ συλλαβές. Εἶναι ὅμως ἀπαραίτητη σὲ ὡρισμένες περιπτώσεις, γιὰ μερικοὺς συνειρμούς, γχ, γκ, γγ κ.ἄ. καὶ διφθόγγους. Οἱ συνειρμοὶ αὐτοὶ καὶ οἱ δίφθογγοι δὲν μποροῦν νὰ ἐκτυπωθοῦν καλὰ μὲ τὴν μεμονωμένη ἀνάλυση τῶν γραμμάτων τους. Ἀλλὰ καὶ γενικὴ ἀνάλυση σὲ συλλαβὲς ἂν γίνη, ὅπως ὁρίζει καὶ τὸ ΕΑΠ, τίποτε δὲ ζημιώνει. Ὑποβοηθεῖ τὴν ἀνάγνωση καὶ ἀσκεῖ τὴν ἀναγνωστικὴ δεξιότητα. Οἱ λέξεις δηλ. θ' ἀναλυθοῦν σὲ γράμματα καὶ σὲ μερικὲς περιπτώσεις καὶ σὲ συλλαβές.

Μετὰ τὴν ἀνάλυση, τὴν μὲ ὁποιοδήποτε τρόπο καὶ μορφὴ ἀνάλυση, ἀκολουθοῦν οἱ ἀναλυτικοσυνθετικὲς ἐργασίες μὲ λέξεις, ὡρισμένες ἢ πολλὲς συλλαβές, καὶ γράμματα. Τὸ κάθε παιδὶ θὰ ἀσχολεῖται ἀτομικὰ μὲ τὶς ἐργασίες αὐτές. Εἶναι εὐχάριστη καὶ ἀποτελεσματικὴ ἐργασία καὶ γιὰ τὰ ὀλιγοτάξια σχολεῖα ἀρίστη σιωπηρὴ ἐργασία. Ἔτσι τὰ παιδιὰ θὰ ἀποκτήσουν καλὰ τὸ μηχανισμὸ τῆς ἀνάγνωσης καὶ θὰ διαβάσουν μὲ ὕφος παιδικὸ καὶ φυσικό.

Αὐτὰ εἶχα νὰ ἐπαναλάβω γιὰ τὴν ὁλικὴ μέθοδο. Θεμελιωμένη ψυχολογικὰ καὶ ἀποτελεσματικὴ στὴν πράξη, μὲ τὴν προϋπόθεση, πάντοτε, ὅτι θὰ ἐφαρμόζεται σωστὰ καὶ μελετημένα, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ἀναγνωρισθῆ, ἐπιβληθῆ καὶ τελικὰ ἐπικρατήση.

Στὰ ἐκπαιδευτικὰ περιοδικὰ καὶ σὲ παιδαγωγικὰ συνέδρια συνεχίζεται ἡ συζήτηση γιὰ τὴν ὁλικὴ μέθοδο ἀπὸ ἐκλεκτοὺς παιδαγωγούς, Ἐπιθεωρητὰς καὶ συναδέλφους. Τὸ σπουδαιότερο σημεῖο στὸ ὁποῖο ἐντοπίζονται τώρα οἱ διαφωνίες, εἶναι ὁ χρόνος, κατὰ τὸν ὁποῖο θὰ γίνη ἡ ἀνάλυση μὲ τὴ μέθοδο αὐτή. Ἀνάλυση καὶ ἀναλυτικοσυνθετικές, συστηματικὲς μάλιστα, ἐργασίες, θὰ γίνουν ὁπωσδήποτε. Ἡ ἐργασία αὐτὴ εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ νὰ ἀποκτηθῆ καλὰ ὁ μηχανισμὸς τῆς ἀνάλυσης. Ἄμεση ὅμως ἀνάλυση, ἢ καὶ διαστικὴ καὶ σὲ καθωρισμένα κι' ὅλας χρονικὰ διαστήματα*, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνη, ὅπως μᾶς διδάσκει ἡ πράξη, ὄχι τόσο γιατὶ αὐτὸ εἶναι ἀντίθετο μὲ τὸ ὅλο πνεῦμα καὶ τὶς ἀρχὲς τῆς ὁλικῆς μεθόδου, ἀλλὰ γιὰ ἄλλους, δύο κυρίως, λόγους : 1) Μὲ τὴν ἀνάλυση αὐτὴ δὲν ἐνυφαίνεται ἡ ἀνάγνωση μὲ τὴν ἄλλη σχολικὴ ἐργασία, ἢ ἐνυφαίνεται σπάνια ἢ περιωρισμένα. Καὶ 2) δὲν ἀποφεύγομε τὸ γ+α=γα καὶ λ+α=λα =γάλα κλπ., τὴν ἀψυχολόγητη δηλ. καὶ βασανιστικὴ πορεία τῆς ἀναλυτικοσυνθετικῆς μεθόδου. Ὅσο πιὸ γρήγορα γίνει ἡ ἀνάλυση, τόσο παὸ κοντὰ μὲ τὴν πορεία τῆς ἀναλυτικοσυνθετικῆς μεθόδου καὶ τὰ ἐπακόλουθά της εἴμαστε. Ὄχι λοιπὸν ἄμεση ἢ διαστικὴ ἀνάλυση, ἀλλὰ ἐντύπωση, γραφὴ καὶ ἀνάγνωση, μὲ τὸν τρόπο ποὺ ἀνέφερα παραπάνω, πολλῶν γραφικῶν εἰκόνων καὶ ἔπειτα ἀνάλυση αὐτῶν καὶ συστηματικὲς ἀναλυτικοσυνθετικὲς ἐργασίες. Ὁ τρόπος αὐτὸς διευκολύνει καὶ τὴν ἀνάλυση, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπόκτηση τοῦ μηχανισμοῦ τῆς ἀνάγνωσης.

---

* Περιοδικὸ «Νέο Σχολεῖο» τεῦχος 42—43.

Γ.Σ. ΔΑΝΟΣ

Ἡ διδασκαλία στηρίζεται ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τῆς ἐποπτείας, τῆς αὐτενεργείας, τῆς εἰσαγωγῆς τῶν παίδων εἰς τὰς μεθόδους τοῦ ἐργάζεσθαι, τῆς ἐμβαθύνσεως εἰς τὰ διδασκόμενα καὶ τῆς πολλαπλῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν.

***

Συστηματικαὶ ἐκδρομαί, εὐρεῖα ἐφαρμογὴ ἀτομικῶν καὶ ὁμαδικῶν ἐργασιῶν, ἐναλλαγὴ ἐργασιῶν ἐν τῇ αἰθούσῃ, ἐν ὑπαίθρῳ καὶ ἐπ' εὐκαιρίᾳ χρῆσις σχολικοῦ κήπου, ὧραι ἀνακοινώσεων, ἐλευθέρων συζητήσεων, καὶ λύσεων ἀπορίων.

Ν. ΕΞΑΡΧΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΤΕΦ. ΠΑΣΧΑΛΙΔΗ
Δημοδιδασκάλου Θεσσαλονίκης

Η ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΜΑΘΗΤΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς καὶ καθηγητὴς τῆς Παιδαγωγικῆς κ. Νικ. Ἐξαρχόπουλος εἰς τὸν Ι τόμον σελ. 273 τοῦ περισπουδάστου συγγράμματός του «Γενικὴ Διδακτικὴ» μετοξὺ τῶν μέτρων, ποὺ διευκολύνουν τὴν ἐφαρμογὴν τῆς αὐτενεργείας ἐκτὸς τῆς διδασκαλίας περιλαμβάνει καὶ τὴν ἵδρυσιν καὶ λειτουργίαν μαθητικῆς βιβλιοθήκης καὶ γράφει αὐτολεξεί:

«Ἐν σχολείῳ, ὅπερ ἀποδίδει ὑψίστην σημασίαν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς αὐτενεργείας, εἶναι ἀπαραίτητος ἡ λειτουργία Μαθητικῆς Βιβλιοθήκης καὶ ἡ ἐλευθέρα χρῆσις αὐτῶν ὑπὸ τῶν μαθητῶν. Αὕτη ἀποτελεῖ συμπλήρωμα τῆς ἐν ταῖς τάξεσι τοῦ σχολείου τελουμένης ἐργασίας, ἐξυπηρετοῦσα κατ' ἐξοχὴν τὴν κατ' ἰδίαν αὐτόβουλον ἐνέργειαν τῶν παίδων. Ἐν αὐτῇ θὰ εὑρίσκουν οὗτοι τὰ μέσα, ὅπως ἐκτελέσουσι ποικίλας ἀτομικὰς ἐργασίας, προπαρασκευαστικὰς ἢ συμπληρωματικὰς τῆς διδασκαλίας».

Ἀπὸ τὶς παραπάνω σκέψεις «α' ἀπὸ τὶς παρόμοιες ἄλλων παιδαγωγῶν καὶ ταγῶν τῆς παιδείας βγαίνει ὁλοφάνερο τὸ συμπέρασμα πὼς ἡ Μ.Β. εἶναι ἀπαραίτητο συμπλήρωμα ἑνὸς συγχρονισμένου σχολείου. Ὅλες τὶς ἀνθρώπινες ἐπιστημονικές, τεχνικές, γενικὲς καὶ λοιπὲς γνώσεις δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ περιλαμβάνουνε τὰ βοηθητικὰ βιβλία τῶν μαθητῶν μας, ὅσο καὶ νάναι συγχρονισμένα καὶ παιδαγωγημένα.

Μία Μ.Β. εἶναι ἀπαίτηση τῆς ἑλληνικῆς πραγματικότητας, τοῦ σύγχρονου σχολείου, γιατὶ αὐτὴ συντελεῖ διὰ τῆς ψυχαγωγίας καὶ τέρψεως μὲ τὴν ἀνάγνωση διαφόρων ἐκλεκτῶν μαθητικῶν βιβλίων, στὸν πλουτισμὸ τῆς γνώσεως, τὴν αὔξηση τῆς ἐμπειρίας καὶ τὴν ἐμπιστοσύνη τῆς πνευματικῆς ἢ κατ' αἴσθησιν ἐποπτείας τῶν μαθητῶν μας.

Ἕνας Γερμανὸς σχολικὸς μεταρρυθμιστής, ὁ Σνάϊνερ (SCHEIBNER) γιὰ τὴ χρήση καὶ τὴν ἀξία τῶν βιβλίων τῆς Μ.Β. γράφει τὰ ἑξῆς:

«Κατὰ τὸν τρόπον αὐτόν, ἀπομακρύνομεν τὴν ἀδιάλειπτον μεσιτείαν τοῦ διδασκάλου μεταξὺ τοῦ μανθάνοντος καὶ τοῦ ὑποκειμένου τῆς μαθήσεως, καὶ ἀντιθέτως συνδέομεν ἀμέσως βιβλίον καὶ ἀναγνώστην, ᾠδὴν καὶ ἐξεταστήν αὐτῆς, διανοήματα καὶ διανοούμενον».

Παράλληλα μὲ τὶς ἄλλες φροντίδες καὶ παιδαγωγικὲς ἐνέργειες (διδ)λία, γιορτές, παιγνίδια, αὐτοδιοίκηση, ὁμάδες Ἐρυθροσταυρῶν κλπ.) καὶ πολὺ κοντὰ μὲ τὴν εἰσαγωγὴ καὶ ἐφαρμογὴ νέων παιδαγωγικῶν μέτρων, κανόνων καὶ συστημάτων, εἶναι ἀναγκαία ἡ ἵδρυση, ὁ πλουτισμὸς καὶ ἡ λειτουργία μιᾶς ἀνεκτῆς καὶ σχετικὰ πλούσιας Μαθητικῆς ταξικῆς Βιβλιοθήκης. Ἕνα συγχρονισμένο διδασκαλεῖο, ἕνα συγχρονισμένο Δημοτικὸ Σχολεῖο, εἶναι παιδαγωγικὴ ἀπαίτηση νὰ τὸν ἀποσχολῆ καὶ νὰ τὸν βασανίζῃ συνεχῶς, μέχρι βαθμοῦ ἔμμονης ἰδέας, ὅταν δὲν γίνῃ ὁ πόθος πραγματικότητα, ἡ λειτουργία Μ.Β. στὶς τέσσαρες ἀνώτερες τάξεις κατ' ἀρχὴν καὶ κατ' ἐπέκτασιν σ' ὅλες τὶς τάξεις, δίχως αὐτὸ νὰ φανῇ παραδοξολογία ἢ εἰσαγωγὴ καινῶν δαιμόνων.

Σ' ὅλες τὶς τάξεις τοῦ Δημοτικοῦ, ὅπως θὰ ποῦμε παρακάτω, εἶναι παιδαγωγικὴ ἀνάγκη νὰ ἱδρυθῇ καὶ νὰ λειτουργήσῃ Μ.Β. Ἀπὸ προσωπικὲς ὅμως παρατηρήσεις καὶ πεῖρα μας διαπιστώσαμε τὴν ἔλλειψη, γιὰ νὰ μὴν ποῦμε τὴν ἀδιαφορία, Μ.Β. στὶς τάξεις, ἀκόμη καὶ σὲ σχολεῖα τῆς Θεσ)νίκης, ὅπου ἀπὸ διετίας ὑπηρετοῦμε. Νὰ ποῦμε ὅτι δὲν δίνεται ἡ δέουσα προσοχὴ καὶ σημασία στὴν ἀξία τοῦ βιβλίου γενικά, δὲν ἔγινε ἡ κατανόηση τοῦ σκοποῦ, τοῦ προορισμοῦ καὶ τῆς ἀξίας τῶν ὡραίων βιβλίων, ποὺ εἶναι «Οἱ συμπυκνωτῆρες τῆς ἀνθρωπίνης πείρας καὶ σοφίας, οἱ καλύτεροι καὶ πολυτιμώτεροι διδάσκαλοι, οἱ ὁποῖοι μᾶς διδάσκουν χωρὶς θυμούς, ραπίσματα καὶ ἄλλας σωματικὰς ποινάς, τὴν πεῖραν τῆς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ», κατὰ τὴν γνώμην ἑνὸς Ἄγγλου φιλοσόφου. Δύσκολο!

Εἶναι καιρὸς πὰ νὰ κατανοηθῇ γιὰ καλά, ἀπὸ τὴν πλειοψηφία τῶν φίλων μας συναδέλφων, ἡ μεγάλη ἀποδοτικὴ καὶ παιδαγωγικὴ σημασία τῆς Μ.Β. καὶ νὰ στραφῇ πρὸς αὐτὴν κατεύθυνση τούτη ὁ φακὸς τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ μορφωτικοῦ μας ἐνδιαφέροντος στὰ σχολεῖα μας.

Η ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ Μ.Β.

Ἡ ἵδρυσις καὶ λειτουργία μιᾶς Μ.Β. μπορεῖ νὰ γίνῃ κατὰ διαφόρους τρόπους, ἀνάλογα καὶ μὲ τὶς προτιμήσεις τοῦ διδασκάλου, ἀλλὰ καὶ ἀνάλογα μὲ τὶς συνθῆκες, κυρίως τὶς οἰκονομικές, ποὺ ἐπικρατοῦνε στὴν ἀτμόσφαιρα ἑνὸς σύγχρονου Δημοτικοῦ Σχολείου. Καὶ ἐξηγούμεθα:

Ὅταν ὑπάρχῃ ἡ οἰκονομικὴ εὐχέρεια στὸ Σχολικὸ Ταμεῖο, καλὸ εἶναι στὰ Πολυτάξια Σχολεῖα, σὲ κάθε Σχολικὸ ἔτος μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα ἔξοδα, νὰ γίνουνε καὶ τὰ ἔξοδα γιὰ τὴν προμήθεια μιᾶς Μ. Β., ὥστε σὲ μιὰ ἑξαετία ὅλες οἱ τάξεις τοῦ Σχολείου νἄχουνε τὴν Μ.Β.

τους σὰν ἔπαθλο καὶ σὰν πηγὴ πνευματικῆς τροφῆς.

Μπορεῖ οἱ δυὸ ἀνώτερες τάξεις ἀπὸ τὸ ταξικό τους ταμεῖο μὲ τὴν προαιρετικὴ μηνιαία εἰσφορὰ τῶν μαθητῶν, ἐν συνδυασμῷ μὲ καμιὰ ταξικὴ γιορτὴ ἢ τὴν συλλογὴ χρηματικοῦ ποσοῦ ἀπὸ τὰ κάλαντα, κάλλιστα νὰ ἱδρυθῆ ἡ Μ.Β. ποὺ σιγὰ-σιγὰ μὲ τὴν βοήθεια τῶν μαθητῶν, τοῦ δασκάλου, τοῦ σχολικοῦ ταμείου καὶ μὲ διάφορες δωρεές, πλουτίζεται τοὐλάχιστον κατὰ τὸ δεύτερο καὶ τρίτο ἔτος ἀπὸ τὴν ἵδρυσή της καὶ ἀξιατοιεῖται ὁ σκοπός της.

Ἐμεῖς προσωπικὰ ἱδρύσαμε Μ.Β. σὲ δυὸ σχολεῖα ἀπὸ τὴν προαιρετικὴ εἰσφορὰ κατὰ μῆνα τῶν μαθητῶν μας γιὰ τὴν ἀγορὰ τῆς Μ.Β. καὶ ἔπειτα μὲ τὴν ἐνίσχυση τοῦ σχολικοῦ ταμείου διὰ τὸν πλουτισμό της μὲ διάφορα κατάλληλα ἱστορικά, λογοτεχνικά, παιδικά, παραμύθια, ποιήματα, θεατρικὰ κλπ. βιβλία, ποὺ εὐτυχῶς ἀφθονοῦν στὰ βιβλιοπωλεῖα μας.

Σὲ ἄλλο σχολεῖο τὴν μηνιαία προαιρετικὴ εἰσφορὰ συνδυάσαμε μὲ τὴν εἰσπραξη χρημάτων ἀπὸ τὰ Χριστουγεννιάτικα κάλαντα καὶ ἱδρύσαμε Μ.Β. Τὸ πᾶν εἶναι ἡ θέληση στὴν ἀρχή, ἡ ἀπόφαση κατόπιν, ἡ πίστη πρὸς τὴν σκοπιμότητα τῆς Μ.Β. καὶ τελευταῖα νὰ γίνη ἡ ἀρχὴ καλά, γιατὶ ὅπως γνωρίζουμε «Ἡ ἀρχὴ εἶναι τὸ ἥμισυ τοῦ παντός». Δὲν χρειάζονται ἀναβολὲς γι' αὔριο, γιὰ τοῦ χρόνου, γιὰ τὸ μέλλον, διότι ὅπως λέγει μιὰ ἔξυπνη καὶ ψυχολογημένη Ἱσπανικὴ παροιμία: «Ὁ δρόμος τῆς αὔριον, ὁδηγεῖ στὴ πόλη τοῦ ΠΟΤΕ» δὲν κάνουμε τίποτε καὶ ζημιώνουμε. Κάθε τάξη, ἀπὸ τὴν Α΄ τάξη μέχρι τὴν Στ΄ μπορεῖ νἄχη καὶ πρέπει νἄχη τὴν Μ.Β. της καὶ ὄχι μόνον νὰ περιορισθῆ ἡ ἵδρυσή της στὶς 3 ἀνώτερες τάξεις ἢ καὶ στὴν Στ΄ μονάχα. Γιὰ τὶς μικρὲς τάξεις (Α΄ Β΄ καὶ Γ΄) δὲν θἄναι δανειστική, ἀλλὰ περισσότερο ἐπικουρικὴ γιὰ τὸ ἔργο τοῦ διδ)λου, θὰ περιλαμβάνη δὲ βιβλία, κυρίως ποιήματα, παραμύθια, ἱστορίες, αἰνίγματα καὶ τραγουδάκια μὲ μεγάλα στοιχεῖα, καὶ μὲ πλούσια εἰκονογράφηση, ὅπως εἶναι τὰ βιβλία τῆς κ. Ἀντιγόνης Μεταξᾶ τοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου Ἀλικιώτου, ποὺ τὸν ἔχομεν ὑπ' ὄψει, καθὼς καὶ τὰ ἀριστουργηματικὰ παιδικὰ διηγήματα τῆς ἀδελφότητος Θεολόγων «Ἡ Ζωή», 17 τὸν ἀριθμὸ καὶ πολὺ ὄμορφα, θαυμάσια καὶ ψυχοπαιδευτικὰ διὰ τὰ Ἑλληνάπουλα. Θερμῶς τὰ συσταίνουμε γιὰ τὶς τρεῖς ἀνώτερες τάξεις. Ἡ ὀργάνωση καὶ λειτουργία τῆς Μαθητικῆς Βιβλιοθήκης κυρίως στὶς μεγάλες τάξεις πρέπει νὰ γίνεται μὲ τὴ συμβολὴ τῶν μαθητῶν, ποὺ μὲ τὴν κατάλληλη καθοδήγηση τοῦ διδασκάλου, τὰ καταφέρνουνε μιὰ χαρά, ὅπως ἔχουμε ἀντιληφθεῖ ἀπὸ προσωπική μας πεῖρα.

Ὁ δανεισμὸς τῶν βιβλίων στοὺς μαθητές, ἡ ἔγκαιρος ἐπιστροφὴ ἀπ' αὐτούς, ἡ καθαριότητα τῶν βιβλίων, ἡ καλὴ διατήρηση, ἡ τακτοποίηση τῶν βιβλίων μέσα στὴ βιβλιοθήκη καὶ γενικὰ ἡ περιποίηση ἀνατίθεται στοὺς ἰδίους τοὺς μαθητὲς τῆς τάξεως ὑπὸ τὴν ἄμεση ἐπίβλεψη τοῦ διδασκάλου.

Ὅμοια οἱ ἴδιοι οἱ μαθητὲς φροντίζουν γιὰ τὸν πλουτισμὸ τῆς Μαθητικῆς Βιβλιοθήκης μὲ τὴ συνδρομὴ τῶν συμμαθητῶν τους, ποὺ δανίζουν διάφορα βιβλία κατάλληλα γιὰ τὴ βιβλιοθήκη τῆς τάξεώς τους. Ἐκτὸς ἀπὸ συνεργάτες, ποὺ ἔχουνε κατὰ καιροὺς δημοσιευθῆ στὰ παιδαγωγικὰ περιοδικὰ τοῦ τόπου μας: «Παιδαγωγικὴ Ἐπιθεώρησις», «Νέο Σχολεῖο» καὶ «Σχολεῖο καὶ Ζωὴ» κι' ἄλλοῦ, περὶ Μαθητικῆς Βιβλιοθήκης, ἀναφέρει ὁ καθηγητὴς κ. Ἐξαρχόπουλος εἰς τὰ περισπούδαστα συγγράμματά του «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Παιδαγωγικὴν» καὶ «Γενικὴ Διδακτική» τόμοι 2 κυρίως στὸν Α΄ τόμο, σελὶς 273.

Εἰδικὰ καὶ λεπτομερειακὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ μελετήση τὰ ὄρθρα τῆς Παρ. Καμπάνη «Ἡ ἵδρυσις καὶ λειτουργία τῆς Μαθητικῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Πειραματικοῦ Σχολείου τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἐπιστημονικὰ δημοσιεύματα τοῦ Πειραματικοῦ Σχολείου τόμος Α΄ σελ. 48 ἐν Ἀθήναις 1933, ὁμοίως τῆς ἰδίας εἰς τὸν Γ΄ τόμον τῶν ἐπιστημονικῶν δημοσιευμάτων σελὶς 216 ἐν Ἀθήναις 1936 ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ Μαθητικὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Πειραματικοῦ Σχολείου».

Κατὰ τὴν γνώμην μας τὰ καταλληλότερα βιβλία γιὰ μιὰ σύγχρονη Μαθητικὴ Βιβλιοθήκη εἶναι ἐκεῖνα ἀκριβῶς ποὺ ἀρέσουνε στὴν παιδικὴ ψυχὴ καὶ στὸ παιδικὸ πνεῦμα, γραμμένα μὲ τὴ συνεργασία παιδαγωγοῦ καὶ λογοτέχνου παιδικῆς βιβλιογραφίας σὲ μιὰ στρωτὴ δημοτικὴ γλῶσσα.

Ὁ συγγραφέας τοῦ βιβλίου «Οἱ Ἥρωες» Καρλάϋλ γράφει πὼς: «Μιὰ καλὴ συλλογὴ καλῶν βιβλίων, εἶναι τὸ ἀληθινὸ Πανεπιστήμιον τῆς ἐποχῆς μας», καὶ δὲν ὑπερβάλλει στὴ σοφή του γνώμη ὁ Ἄγγλος φιλόσοφος καὶ ἰδιαίτερος φίλος τοῦ Γερμανοῦ ποιητοῦ Γκαῖτε. Τὰ βιβλία ποὺ θὰ ψυχαγωγήσουνε, θὰ τέρψουνε καὶ θὰ ὠφελήσουνε τὴν παιδικὴ ψυχὴ ἀνάλογα μὲ τὴν πνευματικὴ ὡριμότητα καὶ ἡλικία τῶν μαθητῶν τοῦ Δημ. Σχολείου, εἶναι ἀρκετὰ πολλὰ καὶ πλούσια, καθὼς καὶ τὰ παιδικὰ περιοδικὰ σὰν ἐλεύθερα ἀναγνώσματα καὶ βοηθήματα τῶν παιδιῶν μιᾶς τάξης.

Ὁ φιλότιμος κι' ἐργατικὸς διδ)λος εὔκολα μπορεῖ νὰ διαλέξη τέτοια βιβλία ἀπὸ τοὺς ταμιακαταλόγους τῶν βιβλιοπωλείων Ἀθηνῶν Ἀλικιώτη, Δημητράκου, («Ἀτλαντὶς») Σιδέρη, «Ζωὴ» κ. ἄ., ἀρκεῖ νὰ μὴν ἔχη πάρει διαζύγιο ἀπὸ τὴν ἀνάγνωση ἐξωσχολικῶν βιβλίων καὶ νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴ δουλειά του, γιὰ τὴ μόρφωση τῶν μικρῶν του μαθητῶν, γιὰ τὴν ἀνύψωση τοῦ πνευματικοῦ ἐπιπέδου, τῆς μορφωτικῆς στάθμης τῶν μαθητῶν τῆς τάξεως καὶ τοῦ σχολείου του.

Καὶ δικαιολογημένα εἶναι σπουδαῖο ζήτημα ἡ ἐκλογὴ τοῦ καλοῦ, ὠφελίμου βιβλίου καὶ ἀσφαλῶς ἀπασχολεῖ τοὺς παιδαγωγοὺς ὅλης τῆς ὑφηλίου, γιατὶ ἀπ' αὐτὴ ἐξαρτᾶται καὶ ὁ πλουτισμὸς μιᾶς συγχρονισμένης ταξικῆς Μαθητικῆς Βιβλιοθήκης. Ὁ ψυχολόγος κι' ἔμπειρος διδ)λος, ὁ γνώστης τῆς παιδικῆς ὡριμότητας πνευματικὰ καὶ τῶν ποικίλων ψυ-

χιών διαφόρων της μαθητικής ηλικίας του Δημ. Σχολείου, πόσα θα κάμη την γνωριμία του καταλήγουν, τελικού και χρησιμοβιβλίων. Γενικός κανόνας: κάθε τόσο μέρες και πέρα είναι μας στη Μαθητική Βιβλιοθήκη δεν πρέπει να μένουν, ή δεν πρέπει να δίδεται βιβλίο στο μαθητή προς αναγνωσιν, αν πρώτα ο ίδιος ο διδάσκαλος δεν έχει διαβάσει το βιβλίο. Το λιγότερο έτσι μπορεί να μορφωθή γνώμη για ένα απασχολούμενο βιβλίο, ώς ζήτηση τη γνώμη και το ενδιαφέρον και συμβουλή άλλων, που γνωρίζουν και διαβάσουν το βιβλίο, γιατί τα μεν καλά, τα θέματα δεν πρέπει ανεγνωσμένα, δίνουν μορφωτική ώθηση, τα δε ακατάλληλα και κακά, τα δηλητηριώδη κατασπείρουν και αλλοιώνουν μέσα στην παιδική ψυχή και μόνιμα.

Τα καλά βιβλία είναι τα παραθύρια, απ' όπου βλέπουν προς τα έξω οι ανθρώπινες ψυχές και σχολείων η τάξη χωρίς Μαθ. Βιβλιοθήκη είναι δυσκολο δηλο παραθύρι. Κ' έτσι για τη σωματική τροφή, ανάλογα με την ηλικία και το διαιτητικό, είναι ανάγκη οι γεννήτορες τα τερατώδη τέρατα και ψεκτικά, αλλά τα ηλικιακά και ωφελιμότερα, έτσι και για την πνευματική μας τροφή, χρειάζεται να διαλέγουμε τα ωφελιμότερα και ηλικιακά βιβλία, που να ε ξ υ ψ ώ ν ο υ ν το ή θ ι κ ό μ α ς, να καλλιεργούν την καρδιά μας και σύνεση, ήθικα αισθήματα και ιδανικά για να πετύχουμε τον σκοπό και την αποστολή της Μαθητ. Βιβλιοθήκης και γενικά του σχολείου.

Η φλαναγνωσία και το διάβασμα δεν πρέπει να επιδιώκει την κατασπορά κακών ενστίκτων δημ. του πνεύματος ανθρώπων, όπως τόσο συχνά βλέπουμε και ήμαστε μάρτυρες τέτοιων ανεγνωσμένων.

Ο ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ, Η ΘΕΣΗ ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΤΟΥ ΠΕΙΡΑ

Ο Γάλλος φιλόσοφος Καρτέσιος γράφει: «Η ανάγνωσις των καλών βιβλίων είναι όσον συνδιάλεξη με τους τελειοτέρους ανθρώπους του παρελθόντος», και δεν έχει παρεξηγηθή λάθος.

Κάθε διδάσκαλος, ανάλογα με την αγάπη, που έχει προς τα βιβλία, με την φλογερότητα, που από την αρχή του χαρακτηρίζει τον Έλληνα φύλο, σαν σπουδαία ιδιότητα και με την φλαναγνωσία που έχει, θα κάμει, θα μεριμνήσει και θα προσπαθήσει να ιδρύσει στο σχολείο και στην τάξη του παραδείγμα ωραίο και τον Μαθητικό του Βιβλιοθήκη, και τη πλουσίαν διαφόρων.

Μάλλον από την Μαθητική Βιβλιοθήκη πρέπει να προχωρήσει για την επιτυχία ή καθιέρωση άλλων ζητημάτων (δημοτική εργασία, αυτοδιοίκηση, σχολικός κήπος κ.λπ.), που σήμερα ή σύγχρονη παιδαγωγική έπιστήμη στο σχολείο από μας τους διδασκάλους. Ένας από τους διδασκάλους του γένους μας, ο παιδαγωγός Λάσκαρις, λέγει την εξής γνώμη, που άφησε: «Διδάσκαλος χωρίς διδακτικά είναι φάντης χωρίς δόλωμα, χωρίς φαλίδι, χωρίς κλωστή». Και επί αναλογία σχολείου και τάξη λέγω: στο σχολείο και Μαθητική Βιβλιοθήκη. Η τέχνη του άρτιου και φιλοπαίδου συναδέλφου, η ταλαντούχα του προσωπικότητα, θα κάμει τα πάντα δυνατά για να ιδρύση Μαθητ. Βιβλιοθήκη αρκεί να καταφέρη τον ψυχικό μας κόσμο ή βαθειά τάση προς την έλλειψη και ανθρωπιστική μας ευαισθησία, αρκεί να μπορέσει μέσα μας το ίνδαλμα: άνθος του παιδαγωγικού ενθουσιασμού και τη ριζοβολιά στο χώμα μας ή άνοιξη προς το μέλλον Έλληνόπουλο Μαθητικής Νεολαίας, την αύριανη Ελλάδα. Όλα πραγματικά τα θέματα της ιδέας και λειτουργία Μαθ. Βιβλιοθήκης με λίγη καλή θέληση, με λίγο καταλαβαίνετε πρωτοβουλία, καταφέρουμε πολλά για το καλό όλους.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΓΕΝΙΚΑ

Τελειώνοντας σαν σύνολο της μορφής ως τέτοιας για την Μαθ. Βιβλιοθήκη μπορούμε να πούμε σαν συμπεράσματα για την καλύτερη άνοιξη και την μορφωτική ανάδειξη των Μαθ. Βιβλιοθηκών μέσα στις τάξεις του σύγχρονου Δημοτικού Σχολείου τα εξής:

1) Η πραγματικότητα του Σημερινού Ελληνικού Δημοτικού Σχολείου θέλει την ίδρυση και λειτουργία σε κάθε τάξη, ιδιαίτερης Μαθ. Βιβλιοθήκης.

2) Η ίδρυση, ο χαρακτήρας και η σύνταξη για μιάς Μαθ. Βιβλιοθήκης πρέπει ν' αποφασίσει ξεχωριστά και άδικοτα, μεριμνά τα ... δυνατά λόγια.

3) Λόγω των μεγάλων και πολυαριθμών ωφελημάτων που στο έργο μας, δεν πρέπει να μείνη καμμία σχολείο και καμμία τάξη δημ. Μαθητική Βιβλιοθήκη.

4) Οι γενικότερες παιδαγωγικές και εθνικές ωφέλειες θα είναι καλές δν καταφέρουμε να αναπτύξουμε στην παιδική ψυχή και ριζοβολήσουμε την φιλαναγνωσία, την αγάπη του παιδιού προς το καλό βιβλίο. Έτσι, έτσι όπως την διάβασε, που μπορεί στους μαθητές μιάς δημοτικής Μαθ. Βιβλιοθήκη κατά τον λίγο διαφόρων ατομικών και τον αύξησης ζητήματα διαφόρων ατομικών και διαλυθών έργων κατά το ανοιγμα του Νέου Σχολείου, αν μπορούσαμε η αναπαστική δεξιότητα του μαθητού, πλουτίζεται καταπώς τό λεξιλόγιο του, η ορθογραφική του δεξιότητα, η γλωσσική ευχέρεια και η πνευματική του θησαυρός.

Κι' όταν το Ελληνόπουλο σαν μαθητής αγαπήσει το καλό, τρώνει και ωφέλιμα βιβλία, όταν θα γίνη μέλος της αύριανής Ελληνικής Κοινωνίας, θα μπορέσει να διαβάσει λογικά και θετικά δια την ίδρυση Δημών, Δημοτικών, Σχολικών και λαϊκών βιβλιοθηκών στη Πατρίδα μας και να την καταπολεμήσει τη αγραμματοσύνη, μιαρότερο της Δημοκρατίας, πού και στο μεγαλύτερό της δόξα χωρά έχει την μόνιμη η κίνηση της Βιβλιοθήκης.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΙΤΣΟΥ
Δημοσίου, διευθύνοντος τοῦ Ι.Ε.Υ. εἰς Ἑλβετίαν

ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟΝ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΤΟΥ "ΝΕΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ FREINET,, ΕΙΣ ΓΑΛΛΙΑΝ

Εἰς τὴν Γαλλικὴν πόλιν Chalon-sur-Saône ἀπὸ 12—17 Ἀπριλίου ε. ἔ. συνεκεντρώθησαν εἰς Διεθνὲς Διδασκαλικὸν Συνέδριον 800 δημοδιδάσκαλοι ἀπὸ ὅλας τὰς ἐπαρχίας τῆς Γαλλίας καὶ ἀπὸ 10 ἄλλας χώρας. Τὸ συνέδριον συνεκάλεσαν ἡ γνωστὴ εἰς Γαλλίαν Παιδαγωγικὴ κίνησις τοῦ «Νέου Σχολείου Freinet».

Ἐκ τῶν συνέδρων οἱ περισσότεροι ἦσαν ὀπαδοὶ καὶ ἐφαρμόζουν τῶν τεχνικῶν μεθόδων τοῦ παιδαγωγοῦ Freinet, οἱ δὲ ὑπόλοιποι διδάσκαλοι ἐπιθυμοῦντες νὰ γνωρίσουν τὰς νέας μεθόδους. Ἡ παιδαγωγικὴ κίνησις Freinet διευθύνεται ἀπὸ ἕνα Συνεταιρισμὸν Γάλλων διδασκάλων, οἱ ὁποῖοι συνεργάζονται εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν τομέα καὶ εἰς τὴν προμήθειαν καὶ κατασκευὴν τεχνικῶν ὀργάνων καὶ ὑλικῶν διὰ τὸ σχολικὸν ἔργον.

Μέχρι σήμερον διεθνεῖς εἶναι τὸ Δημοτικὸν σχολεῖον, Τυπογραφεῖα, πολυγραφεῖς, γεωμετρικῶν σχημάτων, κινηματογραφικὰς μαθητικὰς ταινίας, πλάκες σχολικοῦ γραμμοφώνου, φωτοηλεκτρικὰ μηχανήματα, δέλτια ἐντύπων ἀτομικῶν ἐργασιῶν, βοηθητικὰ βιβλία διὰ τοὺς μαθητάς, πυρογράφους, μικρὰ ἠλεκτρικὰ μηχανήματα ξυλοκοπτικῆς, παιδικὰ περιοδικὰ κλπ.

Ἡ ὅλη ἐργασία εἰς τὸ σχολεῖον στηρίζεται εἰς τὴν ἐλευθέραν δημιουργίαν τοῦ παιδιοῦ, εἰς τὸ ἐλεύθερον κείμενον τῆς ἐκθέσεως περὶ τῶν βιωμάτων του καὶ καταρθοῦται ὥστε νὰ συνδυάζωνται αἱ ἀρχαὶ τοῦ νέου σχολείου, τῆς πατριδογνωσίας, τῆς συγκεντρωτικῆς διδασκαλίας καὶ τῆς αὐτενεργείας τῶν μαθητῶν διὰ τῆς ἀτομικευμένης διδασκαλίας καὶ διὰ τῶν ὁμαδικῶν ἐργασιῶν. Εἰδικαὶ ἐπιτροπαὶ ἐργάζονται συνεχῶς διὰ τὴν βελτίωσιν τῶν τεχνικῶν μέσων καὶ τῶν διδακτικῶν μεθόδων.

Τὸ πρόγραμμα τῶν ἐργασιῶν τοῦ συνεδρίου περιελάμβανε: Συνεδριάσεις τῶν τοπικῶν ἀντιπροσωπειῶν, ἀνάπτυξιν θεμάτων ἀναφερομένων εἰς τὰς τεχνικὰς μεθόδους Freinet, πρακτικὰς ἀσκήσεις διὰ τὴν μύησιν εἰς τὴν νέαν διδακτικὴν Freinet, ἐκθέσεις χειροτεχνικῶν ἔργων τῶν μαθητῶν σχολείων ἐφαρμοζόντων τὸ σύστημα Freinet, προβολὴ ταινιῶν, τῶν ὁποίων ἡ σύνθεσις ἐγένετο ἀπὸ τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ συστήματος αὐτοῦ, ἐργασίαι, τῶν ἐπιτροπῶν ἐπὶ τοῦ συντελεσθέντος ἔργου ἑκάστου μέλους κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος, χρονολογικὴν ἔκθεσιν περὶ τῆς ἐξελίξεως τῶν νέων τεχνικῶν μεθόδων, ἐπισκέψεις καὶ βραδυνὰς ψυχαγωγίας.

Κατὰ τὸ συνέδριον τοῦτο διεκρίναμεν τὴν ἀφοσίωσιν τοῦ Freinet καὶ τῶν ὀπαδῶν του εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀγωγῆς, τὴν τάσιν των πρὸς συνεχῆ βελτίωσιν τῶν τεχνικῶν μεθόδων σχολικῆς ἐργασίας καὶ, λαμβάντες ὑπ' ὄψει τὰς ἀρχὰς των καὶ τὴν προπολεμικὴν κριτικὴν ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν σχετιζομένων μὲ πολιτικὰς κινήσεις, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι οἱ ἐργάται τῆς παιδαγωγικῆς αὐτῆς Γαλλικῆς κινήσεως κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἶναι ἐλεύθεροι ἀπὸ δόγματα εἰς τὴν παιδαγωγικὴν των σκέψιν καὶ ἐργασίαν.

Ἐν μὲν ταῖς κατωτέραις τάξεσι τοῦ δημοτικοῦ σχολείου νὰ καταργηθῇ ἡ κατὰ μαθήματα διδασκαλία, ἀντικαθισταμένη διὰ τῆς καλουμένης ἐνιαίας διδασκαλίας καὶ τῆς μετ' αὐτῆς ἐν στενῷ συνδέσμῳ εὑρισκομένης ἐπ' εὐκαιρίᾳ διδασκαλίας, ἐν δὲ ταῖς ἀνωτέραις ἀνακαινισθῶσι τὰ προγράμματα τῶν μαθημάτων διὰ τῆς ἀφαιρέσεως πολλῶν γνώσεων ἀναγεγραμμένων εἰς αὐτὰ καὶ τῆς προσθήκης ἄλλων, τὰς ὁποίας αἱ σύγχρονοι ἀντιλήψεις, ἡ συντελεσθεῖσα πρόοδος τῶν ἐπιστημῶν καὶ αἱ γεννηθεῖσαι νέαι κοινωνικαὶ ἀνάγκαι κατέστησαν ἐπιβαλλομένας. Παραλλήλως νὰ δοθῇ εἰς τὸ πρόγραμμα ἡ ἀπαιτουμένη ἐλαστικότης, ὅπως προσαρμόζηται πρὸς τὰς ἰδιαιτέρας συνθήκας καὶ ἀνάγκας ἑκάστης περιφερείας.

Ν. ΕΞΑΡΧΟΠΟΥΛΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΗ

"ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟΝ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΕΝ ΤΗ ΠΡΑΞΕΙ,,

ΚΩΝΣΤ. ΧΑΝΙΩΤΗ

Τὸ νὰ γράψῃ κανένας κάποιο οἱοδήποτε βιβλίο, ἴσως νὰ μὴ θεωρῆται σήμερα καὶ τόσο πολὺ μεγάλο κατόρθωμα. Τὸ νὰ γράψῃ ὅμως ἕνα βιβλίο μὲ παιδαγωγικὸ περιεχόμενο γενικῆς φύσεως ἀποτελεῖ αὐτὸ δύσκολο ἐπιχείρημα καὶ προσπάθεια ἐξαιρετικὰ λεπτή. Εἶναι δὲ δύσκολη μιὰ τέτοια ἐργασία, γιατὶ σήμερα τὰ προβλήματα τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης μέσα στὴν προσπάθεια, ποὺ καταβάλλει αὐτὴ γιὰ τὴν προσαρμογή της στὶς παροῦσες ἀνάγκες, ἔχουν καταντήσει σὲ ἀφάνταστο βαθμὸ πολύπλοκα. Ἕνα δὲ παιδαγωγικὸ βιβλίο τότε ἔχει τὴν πρέπουσα ἀξία, ὅταν αὐτὸ συμβάλλῃ στὸν πληρέστερο θεωρητικὸ ἐξοπλισμὸ καὶ ἐπαγγελματικὸ καταρτισμὸ κάθε ἀναγνώστη δασκάλου, ποὺ θὰ τὸ πάρῃ στὰ χέρια του γιὰ νὰ τὸ μελετήσῃ.

Τὸ βιβλιαράκι τοῦ συναδέλφου κ. Κων. Χανιώτη, ποὺ κυκλοφόρησε ἐδῶ καὶ λίγον καιρὸ μὲ τὸν τίτλο «Τὸ σχολεῖον ἐργασίας ἐν τῇ πράξει» μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ σχετικὰ μὲ τὴν παραπάνω ἄποψη, πολὺ ἐξυπηρετικό. Μέσα στὶς 50 σελίδες του θίγει καὶ ἐξετάζει πολλὰ ἀπὸ τὰ προβλήματα, ποὺ σήμερα ἀπασχολοῦν τὴ σχολικὴ πράξη στὴ χώρα μας. Συμβάλλει μὲ θετικὸ τρόπο στὴν ὀρθὴ πρακτικὴ λύση τοῦ προβλήματος τῆς λαϊκῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς πατρίδας μας. Καὶ τοῦτο, γιατὶ ὁ κ. Χανιώτης καὶ διορατικὸς καὶ στοχαστικὸς μελετητὴς τοῦ θεωρητικοῦ μέρους τοῦ θέματος τοῦ σχολείου ἐργασίας εἶναι, καθὼς φαίνεται ἀπ' τὴν πλούσια βιβλιογραφία, ποὺ παραθέτει στὸ βιβλίο του, ἀλλὰ καὶ βαθὺς γνώστης τῆς ἑλληνικῆς πραγματικότητας, ὡς πρὸς τὸ πρακτικὸ μέρος τῆς σχολικῆς ἐργασίας, γιατὶ ἐργάζεται πολλὰ χρόνια σὰν πραγματικὸς καὶ ἄξιος σκαπανέας τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας στὸ σχολεῖο του καὶ γι' αὐτὸ προσπαθεῖ νὰ βάλῃ στὸ βιβλίο του τὴν σφραγῖδα τῆς πλούσιας προσωπικῆς του πείρας.

Ὁ συγγραφέας, ἐξετάζοντας τὸν τρόπο τῆς λειτουργίας τῶν δημοτικῶν μας σχολείων σήμερα, καταλήγει σὲ σοβαρὲς διαπιστώσεις, ὡς πρὸς τὰ ἐλαττωματικὰ σημεῖα. Κατόπιν ἐξηγεῖ τὰ αἴτια τῆς ὄχι εὐχάριστης καταστάσεως καὶ προτείνει γιὰ τὴν θεραπεία τῶν ἐλλείψεων σειρὰν μέτρων, ποὺ πρέπει νὰ παρθοῦν, ὅπως τέτοια εἶναι, ἀνάμεσα σὲ πολλὰ ἄλλα, ποὺ ἀναφέρει καὶ τὰ ἑξῆς: ἡ ἐνεργὸς συμπαράσταση τῆς Διδ. Ὁμοσπονδίας, τὰ παιδαγωγικὰ συνέδρια, τὰ πρότυπα σχολεῖα, ἡ συνδρομὴ τῆς οἰκογενείας, ἡ τροποποίηση τοῦ Ἀναλυτ. Προγράμματος, χωρὶς νὰ παραλείπῃ καὶ τὴν ἀνάγκη τῆς βελτιώσεως τῆς θέσεως τοῦ δασκάλου ἀπὸ οἰκονομικὴ πλευρά. Τέλος ἀρκετὸ μέρος τοῦ βιβλίου καταλαμβάνει τὸ τμῆμα, ποὺ διαπραγματεύεται γιὰ τὶς βασικὲς ἀρχὲς καὶ τὶς μορφὲς τῆς ἀγωγῆς καὶ διδασκαλίας κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ σχολείου ἐργασίας. Μικρὸ βέβαια, ὅπως ἀναφέρθηκε πιὸ πάνω, σὲ ἔκταση τὸ βιβλίο, ἀλλὰ μὲ ἀρχιτεκτονικὴ διάρθρωση τῶν ἰδεῶν ἀρκετὰ καλή. Μελέτη ἐμπεριστατωμένη, παρὰ τὴ συντομία της. Ἂν μάλιστα ἦταν αὐτὸ γραμμένο καὶ σὲ γλῶσσα κάπως ζωντανή, δημοτική, θὰ ἦταν ἀκόμη πιὸ πολύτιμο. Παρὰ τό — γιὰ μένα — μειονέκτημά του αὐτό, τὸ βιβλίο τοῦ κ. Χανιώτη εἶναι πολὺ ἀξιοπρόσεκτο. Ἂν λάβουμε ὑπ' ὄψει μας, ὅτι ἕνα παιδαγωγικὸ βιβλίο προσφέρει σημαντικὴ ὑπηρεσία, ὅταν αὐτὸ μπορῇ νὰ κεντρίσῃ τοὺς νέους δασκάλους καὶ νὰ τοὺς κάνῃ νὰ ἀνησυχήσουν γιὰ τὰ θέματα τοῦ ἐπαγγέλματός των, τὸ βιβλίο τοῦ κ. Χανιώτη ἀνταποκρίνεται πληρέστατα σὲ μιὰ τέτοια ἀποστολή, γιατὶ ὑποχρεώνει τὸ πνεῦμα τοῦ δασκάλου νὰ ἐργασθῇ πάνω στὰ διδακτικὰ προβλήματα τῆς ἐποχῆς μας, δίνοντας τὰ ἀνάλογα κίνητρα. Οἱ συνάδελφοι πολλὰ ἔχουν νὰ ὠφεληθοῦν ἀπὸ τὴν μελέτη τοῦ βιβλίου αὐτοῦ. Ὁ κ. Χανιώτης μὲ τὴν ἐργασία του αὐτή, νομίζουμε, ὅτι προσθέτει καὶ αὐτὸς τὴν ἀνάλογο μερίδα του στὴν προσπάθεια ποὺ καταβάλλεται σήμερα γιὰ τὴν πρόοδο τῆς Ἑλληνικῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης καὶ γι' αὐτὸ τοῦ ἀξίζουν θερμὰ συγχαρητήρια.

ΚΩΣΤΑΣ ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

"ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ,,

Θ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗ

Μέσα στοὺς κόλπους τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης, κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια, ξέσπασε μιὰ ἀληθινὴ ἐπανάσταση. Σὲ τοῦτο συνετέλεσε ἡ μεγάλη πρόοδος τῶν πνευματικῶν ἐπιστημῶν, οἱ ὁποῖες μὲ τὶς νέες του ἔρευνες, ἔρριξαν νέο φῶς στὸ ἐσωτερικὸ καὶ στὸν περιβάλλοντα κόσμον τοῦ ἀνθρώπου, κι' οἱ γενικὲς πολιτιστικὲς τάσεις τοῦ παρόντος. Ἔτσι οἱ ἔρευνες τῆς Παιδαγωγικῆς, μὲ βάσι τὰ καινούργια δεδομένα τῶν συναφῶν πρὸς αὐτὴν ἐπιστημῶν καὶ κάτω ἀπὸ τὸ σύγχρονο γενικὸ πνεῦμα ὡδήγησαν σὲ μιά, ἄνευ προηγουμένου, ἀναγέννησι καὶ ἄνθησί της.

Ἡ ἀστινοβολία τῶν νέων παρισμάτων χάρισε, εἰς ἐκείνους ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ τὸ φαινόμενο τῆς ἀγωγῆς, τὴν αἰσιοδοξία καὶ ἀσφάλεια. Γιὰ τοῦτο ἐγράφησαν πλῆθος βιβλία, σύμφωνα μὲ τὴ σημερινὴ ἐξέλιξι τῆς Παιδαγωγικῆς.

Ἀνάμεσα εἰς τὰ βιβλία αὐτά, τὸ νέο ἔρ-

γο τοῦ κ. Χαραλαμπίδη «Τὸ ἔργο τῆς Παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης», ποὺ ἔχει ὑπότιτλο «θεμελιώδη ζητήματα συστηματικῆς παιδαγωγικῆς», παίρνει ξεχωριστὴ θέση. Ὁ συγγραφεὺς εἶναι ἀρκετὰ γνωστὸς στὸν πνευματικὸ κόσμο τῆς πατρίδος μας, ἀπὸ τὸ πλῆθος ἄλλα ἔργα καὶ ἄρθρα εἰς τὸν ἡμερήσιο καὶ περιοδικὸ τύπο τοῦ τόπου μας.

Σὲ ὅλα τοῦτα διακρίνει κανένας τὴ βαθειὰ γνῶση τῶν φιλοσοφικο— παιδαγωγικῶν προβλημάτων καὶ ἰδιαίτερα στὴ συγκεκριμένη μορφὴ ποὺ παίρνουν σήμερα ὑπὸ τὸ πρῖσμα τοῦ συγχρόνου πολιτιστικοῦ πνεύματος, καὶ μιὰ ἀπέραντη ἀγάπη γιὰ τὸ παιδὶ καὶ τὶς ἀνάγκες του, ποὺ τοποθετεῖ τὸν συγγραφέα στὴ πρωτοπορεία ἐκείνων, ποὺ ἐργάζονται νύχτα —ἡμέρα, γιὰ νὰ βελτιώσουν τὶς συνθῆκες τῆς ἀγωγῆς του.

Εἰς τὸ βιβλίο τοῦτο ὁ κ. Χαραλαμπίδης καταπιάνεται μὲ ὅλα τὰ θεμελιώδη προβλήματα τῆς παιδαγωγικῆς, ὅπως αὐτὰ παρουσιάζονται σήμερα. Ἐρευνῶντας τα, τὰ τοποθετεῖ κατὰ τέτοιο τρόπο, ὥστε ὁ ἀναγνώστης νὰ τὰ συλλαμβάνῃ εὐκολώτατα στὴ σημερινὴ τους μορφή.

Οἱ 160 σελ. τοῦ βιβλίου, περικλείουν ὅλο τὸ καταστάλαγμα τῶν νέων τάσεων καὶ ἐπιτευγμάτων τῆς Παιδαγωγικῆς, μὲ τρόπο σαφέστατο καὶ περιεκτικώτατο, προσαρμοσμένο ἀπόλυτα εἰς τὴν σύγχρονο πραγματικότητα. Ζητήματα τὰ ὁποῖα ἀπασχολοῦν τὸν συγγραφέα στὸ βιβλίο του εἶναι, ἡ ἔννοια καὶ τὸ περιεχόμενο τοῦ ἔργου τοῦ διδάσκοντος, ἡ ἐπιστημονικότης τῆς παιδαγωγικῆς, ζητήματα ὁδηγητικῆς καὶ ὀργανώσεως, οἱ ἐξωσχολικοὶ πολιτιστικοὶ παράγοντες, ποὺ συμπελοῦν στὴν ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς κ.ἄ.

Μὲ ὅλα ταῦτα ἀσχολεῖται μὲ μεθοδικότητα μαθηματική, οἱ δὲ προσωπικὲς ἀπόψεις του ἐγγίζουν τὰ ὅρια τῆς πρωτοτυπίας.

Ἐρευνῶντας τὴν ἔννοια καὶ τὸ περιεχόμενο τοῦ ἔργου τοῦ διδάσκοντος εἰς τὴν ἀρχὴ τοῦ βιβλίου, φωτίζει μὲ νέο φῶς ὅλες τὶς πτυχὲς τῆς προσωπικότητός του καθὼς καὶ τὴν μεγάλη ἐπίδρασι, ποὺ ἀσκεῖ, γιὰ τὴν ἐπίτευξι τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς.

Ἀσχολούμενος μὲ τὸ περιεχόμενο καὶ τὸ κεντρικὸ πρόβλημα τῆς Ἐπιστημονικότητος τῆς Παιδαγωγικῆς καταλήγει εἰς τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικά: «Ἡ Παιδαγωγικὴ ἐπιστήμη, ὅπως γίνεται καὶ μὲ κάθε ἐπιστήμη, ἀποτελεῖ μιὰ ἐκδήλωσι τοῦ ὑπολογισμοῦ, μία πλευρὰ τῆς ζωῆς. Καὶ τὸ ρεῦμα τῆς ζωῆς εἶναι κάτι τὸ ἑνιαῖο καὶ δὲ χωρίζεται σὲ τμήματα μὲ στεγανὰ τείχη μεταξύ τους. Στὴ θεωρία βέβαια χωρίζομε τὸν πολιτισμὸ σὲ διαφόρους τομεῖς, τοῦτο μοιάζει ὅμως σὰν νὰ σταματοῦμε τὸ ρεῦμα ἑνὸς ποταμοῦ, γιὰ νὰ τὸ ἐξετάσουμε καλύτερα. Στὴ πραγματικότητα καμμία ἐπιστήμη δὲν βρίσκεται σὲ πνευματικὸ ἀπομονωτισμὸ ἀπὸ τὶς ἄλλες, σὰν μιὰ ὄασις μέσα στὴν ἔρημο, ὥστε οὔτε τέλεια διαχωρισμένη ἀπὸ τὶς ἄλλες ἐπιστῆμες θᾶταν σωστὸ νὰ θεωρηθῇ, οὔτε ἀπόλυτα ὑποτακτική τους. Τὸ ἀντικειμενικό της, ποὺ ἀποτελεῖ καὶ ἀντικείμενο ἄλλων ἐπιστημῶν, τὸ ἐρευνάει μὲ τὸ δικό της τρόπο, ὥστε ἡ Παιδαγωγικὴ οὔτε ἀπόλυτα διαχωρισμένη ἀπὸ τὶς ἄλλες ἐπιστῆμες θᾶταν σωστὸ νὰ θεωρηθῇ οὔτε τέλεια ὑποταχτική τους».

Ἔτσι μ' ἕνα τρόπο ἁπλὸ ἀποκαθίσταται ἡρεμία σ' ἕνα τομέα, ποὺ συγκλονίζεται ἀπὸ τὸ σάλο τῶν ἀλληλοσυγκρουομένων ἀπόψεων.

Μὲ μεγάλη, ἐπίσης, δύναμι ὁ συγγραφεὺς ἐδῶ ἀποσαφηνίζει ὅλους τοὺς Παιδαγωγικοὺς ὅρους καὶ συναψίζει ὅλα τὰ στοιχεῖα, ποὺ ἀπαρτίζουν τὸ ἔργο τῆς Παιδαγωγικῆς Ἐπιστήμης, στὰ ζητήματα τῆς ὁδηγητικῆς καὶ τῆς ὀργανώσεως. Ἀποδίδει πρωταρχικὴ σημασία στὸν ὀρθὸ φρονηματισμὸ τῶν τροφίμων, διὰ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ διδάσκοντος, ὥστε νὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ δημιουργία προσωπικοτήτων, ἐφόσον οἱ γνώσεις αὐτὲς μποροῦν στὰ χέρια τοῦ ἀνδρουμένου τροφίμου ν' ἀποτελέσουν ὅπλα γιὰ τὸ καλό, ὅπως καὶ γιὰ τὸ κακό. Σὲ τοῦτο βοηθάει ἄριστα ἡ ὀργάνωσις τῆς σχολικῆς ζωῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως ἐν γένει, σύμφωνα μὲ τὶς ἀπαιτήσεις τῆς Νέας Παιδαγωγικῆς.

Τὰ ζητήματα ταῦτα, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ συγγραφεὺς ἀποδίδει ἐξαιρετικὴ σημασία, ἀντιμετωπίζει ρεαλιστικώτατα, τόσο στὸ ἔργο τοῦτο, ὅσο καὶ σὲ πλῆθος ἄλλα ἔργα καὶ ἄρθρα. Οἱ ἀπόψεις του ἐπάνω στὸ ζήτημα τῆς ἀναδιοργανώσεως τῆς ἐκπαιδεύσεως, γιὰ τὴν ὅσο τὸ δυνατὸ ἀποτελεσματικώτερη ἐκτέλεσι τοῦ Ἔργου της, εἶναι ἀναμφισβήτητες.

Βασικὸ καὶ πρωταρχικὸ ἐπίσης ζήτημα γιὰ τὴν στήριξιν τοῦ ἔργου τῆς ἀγωγῆς ἐπάνω σὲ γερὰ θεμέλια, ἀποτελεῖ ἡ γνῶσις καὶ ἀξιοποίησις τῶν ἐξωσχολικῶν πολιτιστικῶν παραγόντων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐξαρτᾶται κατὰ μέγα μέρος ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἔργου τῆς ἀγωγῆς. Οἱ παράγοντες αὐτοὶ τοποθετοῦνται ἀπὸ τὸν συγγραφέα ἀνάλογα μὲ τὴν ἐπίδρασι τὴν ὁποία ἀσκοῦν καὶ τὴ σχέσι εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκονται πρὸς τὸ φαινόμενο τῆς ἀγωγῆς, κατὰ τρόπο ἀρχιτεκτονικό, ποὺ δὲν ἀφήνει οὔτε ἕνα σκοτεινὸ σημεῖο.

Τέλος κλείνει τὸ βιβλίο του ὁ συγγραφεύς, μὲ τὶς βασικὲς ἀρχές, γιὰ τὴν καταρτισι καὶ μετεκπαίδευσι τοῦ διδακτικοῦ καὶ διοικητικοῦ προσωπικοῦ τῆς Ἐκπαιδεύσεως.

Ἀφοῦ εἰς τὴν ἀρχὴ καταλήγει εἰς τὴν ἀναγκαία ὕπαρξι προσωπικοτήτων διδασκόντων ὑποδείχνει τὸν πιὸ σωστὸ δρόμο ποὺ χρειάζεται ν' ἀκολουθήσῃ ἡ ἐκπαιδευτική μας πολιτικὴ γιὰ νὰ τοὺς ἀποκτήσῃ. Ἡ βαθειὰ γνῶσις ἐκ μέρους τοῦ συγγραφέως τῶν παγκοσμίων ἐκπαιδευτικῶν ζητημάτων τὸν κάνει νὰ ἔχῃ τὴν πιὸ βαρύνουσα γνώμη ἐπάνω στὸ ζήτημα αὐτό.

Τελειώνοντας κρίνω ἀπαραίτητο νὰ προσθέσω δυὸ λόγια γιὰ τὴ γλῶσσα τοῦ βιβλίου. Σπανίως διαβάζει κανένας ἐπιστημονικὸ ἔργο, τόσο εὐχάριστα χωρὶς νὰ αἰσθανθῇ τὴν παραμικρὴ κόπωσι. Τοῦτο ὀφείλεται στὴ σπρωτὴ καὶ καθαρὴ γλῶσσα του, καὶ π' ἀναβίβει ζωὴ καὶ δροσιά.

Ὕστερα ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω, θὰ ἦταν ἐνοχλητικὸς πλεονασμός, ἐλάχιστος μαθητὴς ἐγὼ τοῦ κ. Χαραλαμπίδη, νὰ συστήσω τὸ βιβλίο του ὡς πλέον ἀπαραίτητο σὲ ὅλους μας.

Κ. Γ. ΜΑΝΤΑΣ Ἄρτα

"Η ΕΝΙΑΙΑ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΕΝ ΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΠΡΑΞΕΙ„

ΔΗΜ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Κυκλοφόρησε τελευταῖα ἕνα Βιβλίο τοῦ κ. Δημ. Παπαδημητρίου Δημ)λου μὲ τίτλο ἡ «Ἐνιαία συγκεντρωτικὴ διδασκαλία ἐν τῇ σχολικῇ πράξει» ποὺ ἐκ πρώτης ὄψεως προδίδει κάτι τὸ πολὺ γνώριμο, ὡστόσο σ' ἕνα Βιβλίο ὁ τίτλος δὲν κάνει καὶ τὸ πραγματικὸ βιβλίο.

Ἡ μελέτη του μᾶς ἀνάγκασε νὰ γράψουμε δύο λόγια γιὰ νὰ τὸ γνωρίσωμε στοὺς κ.κ. συναδέλφους κι' ἀκόμη γιὰ νὰ τιμήσωμε τὴν ἀξιέπαινο ἐργασία του.

Τὸ Βιβλίο του ἀποτελεῖται ἀπὸ 110 σελίδες σὲ σχῆμα μέγα καὶ χωρίζεται σὲ δύο κύρια μέρη.

Στὸ α΄ μέρος πραγματεύεται μὲ σαφήνεια μέσα σὲ 10 σελίδες τὴν ἔννοιαν τῆς Ε.Σ.Δ. ἀποφεύγοντας τὴν περιττὴν καὶ ἀνούσιον θεωρίαν, ποὺ ἐκτενέστατα ἄλλωστε μᾶς τὴν παρέχει ἡ πλούσια Ἑλληνικὴ καὶ ξένη Βιβλιογραφία. Ἐπίσης στὸ ἴδιο μέρος μᾶς ἐμφανίζει λεπτομερῶς ὁλόκληρον τὸ προσχέδιον ἐργασίας γιὰ κάθε ἑνότητα καθὼς καὶ τὰς παρατηρήσεις καὶ συμπεράσματα ἐξηγμένα ἀπὸ τὴ σχολικὴ πράξι.

Τὸ Βον μέρος μᾶς παρουσιάζει ἀνάγλυφον τὴν ἐπεξεργασία κάθε ἑνότητος ἡμερολογιακὰ στὴ Β τάξι.

Οἱ ἑνότητες εἶναι καλοδαιλμένες ,σφιχτοδεμένες καὶ ἀνταποκρίνονται στὴ φύσι τοῦ παιδιοῦ στὴ ἡλικία του, στὸ περιβάλλον του καὶ μποροῦν νὰ προσαρμοσθοῦν σὲ κάθε περιοχὴ τῆς Ἑλλάδος μὲ εὐκολία κάνοντας μόνο μερικὲς ἀλλαγὲς στὴ διάταξι τῶν ἑνοτήτων καὶ στὴν ὀργανικὴν συνύφασιν τῶν ἐπὶ μέρους μαθημάτων.

Τοῦτο τὸ πέτυχε ὁ συγγραφεύς, γιατὶ οἱ ἑνότητες εἶναι βασισμένες στὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τοῦ τόπου, στὶς θρησκευτικὲς καὶ ἐθνικὲς μας γιορτές, στὶς ἐποχιακὲς καταβολὲς καὶ στὴν Ἑλληνικὴ ὕπαιθρο καὶ γενικὰ στὸ πολιτισμό μας.

Ἡ μορφή του εἶναι καλλιεργημένη καὶ ἀνταποκρίνεται στὸ γλωσσικό μας αἴσθημα, τὸ δὲ περιεχόμενο ἔχει φυσικὴ πλοκή, εἶναι ἀφομοιώσιμο καὶ γίνεται περισσότερον δροσερὸ καὶ καλλιτεχνικό, γιατὶ ἀγκαλιάζει αὐτοσχέδια στιχουργήματα καὶ μύθους ἀπὸ κάθε ἑνότητα τονισμένα πάνω σὲ γνωστοὺς σκοποὺς τῶν Ἑλληνικῶν τραγουδιῶν.

Συνιστῶ αὐτὸ τὸ παλύτιμο βοήθημα σὲ κάθε συνάδελφο καὶ συγχαίρω τὸν ἀγαπημένο μας συνάδελφο, ποὺ σκυμμένος στὸ παιδαγωγικό του ἐργαστήρι σμίλευσε τὸ πετραδάκι του γιὰ νὰ τοποθετηθῇ στὸ μεγαλόπρεπο πνευματικό μας οἰκοδόμημα.

Χ. ΓΚΙΤΖΙΟΣ

Διορθωτέα τυπογραφικὰ σφάλματα.

Εἰς τὴν δημοσιευθεῖσαν μελέτην τοῦ Κων. Κίτσου: «Ἀπόψεις ἐκ τῆς ἐξελικτικῆς ψυχολογίας τῆς Σχολῆς τῆς Γενεύης καὶ παιδαγωγικὰ πορίσματα».

Τεύχη: Ἰανουαρίου, Φεβρουαρίου, Μαρτίου, Ἀπριλίου 1954:

Παραλείποντες τὰ τυπογραφικὰ σφάλματα τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν τὴν ὀρθογραφίαν λέξεων, τοὺς ἀναγραμματισμοὺς καὶ μερικὲς ἄλλες περιπτώσεις, θεωροῦμεν ἀπαραίτητον διὰ τὸν ἀναγνώστην νὰ διορθωθοῦν τὰ ἀκόλουθα:

1) Ἐγράφη εἰς πολλὰ σημεῖα ἡ λέξις: ἐξελεγκτικὴ (ψυχολογία), ἐξελεκτικὴ ἐξελιγκτική: Νὰ διαβασθῇ = ἐξελικτικὴ (ψυχολογία).

2) Εἰς τὸ τεῦχος Ἰανουαρίου 1954.

—Σελὶς 7, στίχος 57 τῆς 1ης στήλης: Ἐγράφη: «Βλέπομεν ὅτι θὰ ἐφαρμόση γιὰ ἕνα. . . . . ἡ ἀκόμη δὲν ἐμετρήθη.»: Νὰ διαβασθῇ: «Βλέπομεν ὅτι κάθε πρόβλημα εἶναι ἕνα σχέδιον μιᾶς ἐνεργείας, τὸ ὁποῖον ὁ ἄνθρωπος θὰ ἐφαρμόση γιὰ ἕνα νέον ἀντικείμενον, ποὺ ἀκόμη δὲν ἐταξινομήθη ἢ δὲν ἐτακτοποιήθη εἰς τὸν χῶρον καὶ χρόνον ἢ δὲν ἐμετρήθη».

—Σελὶς 7, στίχ. 32 τῆς 2ας στήλης: adgotation=adaptation.

—Σελὶς 8, στίχ. 30 τῆς 2ας στήλης: παρέλειψεν τὸ ὄνομα: Piaget.

—Σελὶς 8, στίχ. 47 τῆς 2ας στήλης: ἐγράφη: μέχρι τελικῆς λύσεως: νὰ προστεθῇ: τοῦ προβλήματος.

—Σελὶς 8, στίχ. 45 τῆς 2ας στήλης: γενετικῆς=γενετικῶς.

3) Εἰς τὸ τεῦχος Φεβρουαρίου 1954:

—Σελὶς 13, στίχ. 16-17 τῆς 1ης στήλης: δευτερεύουσες ἀντιδράσεις=δευτεροβάθμιες ἀντιδράσεις.

—Σελὶς 18 στίχ. 23 τῆς 2ας στήλης: intelligence intuctive=intelligence intuitive.

4) Εἰς τὸ τεῦχος Μαρτίου 1954:

—Σελις 25, στίχ. 48 τῆς 1ης στήλης: μὲ χειρονομίες καὶ πνεύματα=μὲ χειρονομίες καὶ νεύματα.

—Σελὶς 29, στίχ. 24-25 τῆς 2ας στήλης: . . . ἀναπαραστῶντας. . . . .καλαισθητὰ=ἀναπαριστῶντας καλαισθητικά.

5) Εἰς τὸ τεῦχος Ἀπριλίου 1954:

—Σελὶς 23, στίχ. 29 τῆς στήλης: αἰσθητικοκοινωνικῆς=αἰσθητικο—κινητικῆς (νοημοσύνης)

—Σελὶς 23, στίχ. 34 τῆς 11ς στήλης: εἰς τὴν ἔρευνάν μας χρησιμοποιοῦμε = εἰς τὴν ἔρευνάν μας διὰ τὴν νοημοσύνην θὰ μποροῦμε νὰ χρησιμοποιοῦμε.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΤΟΜΟΥ

1. ΤΕΥΧΟΣ ΜΗΝΟΣ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1953

1. Διοικήσεως: Ἐπιστημονικὸν Περιοδικόν.
2. Κων. Γεωργούλη: Γενικὴ μόρφωσις καὶ ἐπαγγελματολογία.
3. Σπυρ. Καλλιάφα: Ἐπιστολή.
4. Νικολ. Μιλανίτου: Ἐπιστολή.
5. Γεωργ. Παλαιολόγου: Περὶ τῶν Παιδαγωγ. Ἀκαδημιῶν.
6. Θ. Χαραλαμπίδη: Σχέσεις ὀργανώσεως διδασκαλίας καὶ ὁδηγητικῆς στὴν ἐκπαίδευσι.
7. Νικ. Δημητροκάλλη: Μέθοδος Decroly καὶ ὁλικὴ μέθοδος ἀναγνώσεως.
8. Γεωργ. Ἀσλανίδου: Οἱ σεισμοὶ (παιδαγ. ἐπικαιρότητα ντεκρολιακῆς τεχνικῆς).
9. Ἐπιθεωρητοῦ Κονίτσης: Πορίσματα (παιδαγωγ. συνεδρίων.
10. Οὐρ. Γκουζούμα: Ἐνιαία διδ)λία εἰς τὴν Β΄ τάξιν.
11. Δ. Μπελδέκου: Ὁ συνεταιρισμὸς στὸ σχολεῖο
12. Δημ. Σίσκου: Σύστημα καὶ μέθοδος διδασκαλίας ἐν τῇ Δ΄ τάξει τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου.
13. Ἐκπαιδευτικοῦ: Βιβλιοκρισία εἰς Ν. Ἐξαρχοπούλου: «Ψυχικαὶ ἀνωμαλίαι τῶν παιδων καὶ τρόπος βελτιώσεως αὐτῶν».
14. Λ. Τατσιοπούλου: Γιὰ ὅλα τὰ σχολεῖα σχολικὸ τυπογραφεῖο.
15. Χρίστου Κεφάλα: Ἐπιβάλλεται ἐλευθερία εἰς ὅλα τὰ μέσα τὰ ὁποῖα διαθέτει ἡ ἀγωγὴ διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ μας.

2. ΤΕΥΧΟΣ ΜΗΝΟΣ ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1953

1. Διοικήσεως: Δικαίωσις προσδοκιῶν.
2. Κων. Γεωργούλη: Ἡ διάρκεια τῆς φοιτήσεως εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Στοιχ. Ἐκπαιδεύσεως καὶ ἡ ἐπαγγελματικὴ ὡριμότης.
3. Χρίστου Κεφάλα: Ἡ διδασκομένη ἀριθμητικὴ εἰς τὴν Στ΄ τάξιν τοῦ Δημ. Σχολείου.
4. Κώστα Λαζαρίδη: Σύντομη εἰσήγηση γιὰ τὸν ἐπαγγελματικὸ προσανατολισμό.
5. Ἀφρ. Καραγατσίδου —Ψαρουδάκη: Ἡ χαρὰ στὸ σχολεῖο.
6. Νικ. Καραχάλιου: Τὰ ποιήματα.
7. Δ. Δελφινοπούλου: Γιὰ τὴν προσέγγιση καὶ συνεργασία σχολείου καὶ οἰκογενείας.
8. Γεωργ. Γκουριώτη: Τὸ ἀναγνωστικὸν ὡς ἀνάγνωσμα τῆς οἰκογενείας.
9. Ἑλένης Χρυσοῦ: Σχολικὸς ἐκδρομισμὸς (Ι)
10. Ἐπιθεωρητοῦ Γρεβενῶν. 9ον Γενικὸν Παιδαγωγικὸν Συνέδριον.
11. Ἀθαν. Δούμα: Τὸ ἐτήσιον Πατριδογνωστικὸν ἀλφαβητάριον.
12. Ἀνδρέου Παπανδρέου: Ἡ χρονικὴ ἀνεπάρκεια στὸ μονοτάξιο.
13. Α. Παπαμιχαλοπούλου: Σὰν ἀπάντησις στὸν κ. Δημητροκάλλη.

3. ΤΕΥΧΟΣ ΜΗΝΟΣ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1953

1. Διοικήσεως: Ὑποχρέωσις, ἀλλὰ καὶ πηγὴ ὠφελείας.
2. Σπ. Καλλιάφα: Περὶ τῶν προγραμμάτων τῶν σχολείων στοιχειώδους καὶ Μέσης Ἐκπαιδεύσεως.
3. Βασ. Θεοφανοπούλου: Ἀναδιοργάνωσις, ἀρτιωτέρα λειτουργία τῶν Παιδαγωγ. Ἀκαδημιῶν καὶ ἡ ἀποτελεσματικωτέρα μόρφωσις διδασκάλων (Ι).
4. Γεωργ. Μελισσηνοῦ: Τὰ φρονηματιστικὰ μαθήματα εἰς τὸ σύγχρονον σχολεῖον.
5. Ἠλία Γκοντέλα: Ἡ ἀρχὴ τῶν Κ.Μ.Ε. στὴν Δ΄ τάξη.
6. Ἑλένης Χρυσοῦ: Σχολικὸς ἐκδρομισμὸς (ΙΙ).
7. Κώστα Λαζαρίδη: Ἀπὸ τὴν Παιδαγωγ. κίνηση στὶς ξένες χῶρες.
8. Γεωργ. Σ. Δάνου: Τὰ πρότυπα σχολεῖα.

4. ΤΕΥΧΟΣ ΜΗΝΟΣ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1954

1. Διοικήσεως: Βιβλιοθήκη Διδασκαλικῆς Ὁμοσπονδίας.
2. Κων. Γεωργούλη: Ὁ ἀναλφαβητισμὸς καὶ ἡ βασικὴ ἐκπαίδευσις.
3. Κων. Κίτσου: Ἀπόψεις ἐκ τῆς ἐξελικτικῆς ψυχολογίας τῆς σχολῆς Γενεύης καὶ παιδαγωγικὰ πορίσματα (Ι).
5. Χρ. Παρασκευοπούλου: Ἡ παιδαγωγικὴ σημασία τοῦ παιγνιδιοῦ.
6. Κων. Χανιώτου: Ἀπαραίτητα στοιχεῖα τῆς προσωπικότητος τοῦ δασκάλου.
7. Δημ. Στασινοῦ: Θεόφιλος Βορέας.
8. Ἐπιθεωρητὴς Λακωνικῆς: Πορίσματα παιδαγ. συνεδρίου.
9. Κ. Παπαντωνίου: Τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια.
10. Φώτη Παπαστεργίου: Παιδαγωγικὰ συνέδρια. Παιδαγωγικοὶ ὁμιλοι.
11. Κ. Χαραλαμποπούλου: Ὁ καταρτισμὸς ἀναλυτικοῦ προγράμματος διὰ τὰς μαθητικὰς κατασκηνώσεις.
12. Β. Θεοφανοπούλου: Ἀναδιοργάνωσις, ἀρτιωτέρα λειτουργία τῶν Παιδ. Ἀκαδημιῶν καὶ ἡ ἀποτελεσματικωτέρα μόρφωσις διδασκάλων. (ΙΙ).

5. ΤΕΥΧΟΣ ΜΗΝΟΣ ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1954

1. Διοικήσεως: Παιδαγωγικαὶ Ἀκαδημίαι.
2. Γεωργ. Παλαιολόγου: Μία εἰκοσαετία ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως καὶ λειτουργίας τῶν Παιδ. Ἀκαδημιῶν.
3. Κων. Κίτσου: Ἀπόψεις ἐκ τῆς ἐξελικτικῆς ψυχολογίας καὶ Σχολῆς Γενεύης καὶ παιδαγωγικὰ πορίσματα (ΙΙ).
4. Γεωργ. Κυριαζοπούλου: Τὸ ἄμεσο διαφέρον καὶ ἡ φυσικὴ μάθηση.

5. Βασ. Δεδούση: Τὸ παιδαγωγικὸν ἔργον τοῦ Saint Jean Baptiste de la salle.
6. Εὐθ. Λαζόγκα. Τὸ παιδικὸ ποίημα.
7. Γεωργ. Ρούσκα: Ἡ σημασία τῆς πρώτης παιδ. ἡλικίας στὸ οἰκογενειακὸ περιβάλλον.
8. Ἰ. Φωτοπούλου: Ἡ ἀξία τῶν διαγωνισμῶν
9. Κώστα Λαζαρίδη: Ἡ ἑβδομάδα τῆς ψυχολογίας τοῦ παιδιοῦ.

6. ΤΕΥΧΟΣ ΜΗΝΟΣ ΜΑΡΤΙΟΥ 1954

1. Ὁ Λόγος τῆς Α.Μ. τοῦ Βασιλέως: Αἱ ὑποχρεώσεις τοῦ πνευματικοῦ κόσμου τῆς Ἑλλάδος.
2. Ἰ. Φωτοπούλου: Ἐπιθεωρητὴς Ἐκ)σεως.
3. Εὐαγ. Παπαϊωάννου: Προσχέδιον ἀναλυτικοῦ καὶ ὡρολογίου προγράμματος νυκτερινῶν σχολείων.
4. Βασιλ. Ζορμπᾶ: Ὁ θεσμὸς τῶν προτύπων Δημ. Σχολείων.
5. Κ. Μαντᾶ—Δ. Γαλάζιου: Ἀπὸ τὰς προσπαθείας τῶν προτύπων (Ι)
6. Βασιλ. Κουρῆ: Ἰωάννης Ἑρρῖκος Πεσταλότση.
7. Γεωργ. Ξύδη: Γύρω ἀπὸ τὴν ποίηση.
8. Χρ. Κωστοπούλου: Ἡ πρώτη σχολ. ἐκπαίδευση ἐν Βυζαντίῳ.
9. Κων. Κίτσου: Ἀπόψεις ἐκ τῆς ἐξελικτικῆς ψυχολογίας τῆς σχολῆς Γενεύης καὶ παιδαγ. πορίσματα. (ΙΙΙ)
10. Κώστα Λαζαρίδη: Ἡ ἀνάπτυξη τῆς ἱκανότητας στὰ παιδιὰ νὰ προσανατολίζωνται στὸ χάρτη καὶ στὴν ὑδρόγειο σφαῖρα.

7. ΤΕΥΧΟΣ ΜΗΝΟΣ ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1954

1. Θ. Χαραλαμπίδη: Οἱ παιδαγ. Ἀκαδημίες
2. Β. Ζορμπᾶ: Ὀργάνωσις τῶν προτύπων Δημ. Σχολείων.
3. Κ. Μαντᾶ: Δ. Γαλάζιου: Ἀπὸ τὰς προσπαθείας τῶν προτύπων (ΙΙ)
4. Παν. Πορτούλα: Σχολικὸς προσανατολισμός.
5. Εὐστ. Κουράφα: Ἡ διάταξη τῆς ὕλης στὸ νέο ἀναλυτικὸ πρόγραμμα.
6. Κων. Κίτσου: Ἀπόψεις ἐκ τῆς ἐξελικτικῆς ψυχολογίας τῆς σχολῆς τῆς Γενεύης καὶ παιδαγωγικὰ πορίσματα (ΙΥ).
7. Γεωργ. Τζανέλλη. Ἀναγνωστικὰ συνδιασκαλίας.
8. Μαρίας Σαλπέα —Σακελλαριάδου: Παράδειγμα πρὸς μίμησιν.
9. Ἐπιθεωρητοῦ Πιερίας: Πορίσματα παιδαγωγικοῦ συνεδρίου.
10. Ἀφρ. Καραγατσίδου — Ψαρουδίκη: Ἡ σχολικὴ γιορτή.
11. Μαρίκας Σηφάκη: Ἡ ἀξία τοῦ παιγνιδοῦ στὰ παιδιὰ τοῦ Δημ. Σχολείου ἀπὸ ψυχολογικῆς ἀπόψεως.

8. ΤΕΥΧ. ΜΗΝΟΣ ΜΑΙΟΥ-ΙΟΥΝΙΟΥ 1954

1. Διοικήσεως: Ψήφισμα διὰ Νικολ. Ἐξαρχόπουλον.
2. Κων. Γεωργούλη: Ἡ συμβολὴ τοῦ Ν. Ἐξαρχοπούλου εἰς τὴν ἀναμόρφωσιν τῆς Γενικῆς Διδακτικῆς.
3. Σπυρ. Καλλιάφα: Περὶ τοῦ ἔργου Ν. Ἐξαρχοπούλου.
4. Κωνστ. Βουρδέρη: Ὁ καθηγητὴς Νικολ. Ἐξαρχόπουλος καὶ αἱ κλασσικαὶ σπουδαί.
5. Ἰωαν. Σκουτεροπούλου: Ἐκ τοῦ Νικολ. Ἐξαρχοπούλου διδάγματα.
6. Κων. Μαντᾶ: Νικολ. Ἐξαρχόπουλος καὶ διδάσκαλοι.
7. Κων. Σακελλαρίου: Ἡ πρώτη ἐπιθεώρησίς μου ἀπὸ τὸν κ. Νικολ. Ἐξαρχόπουλον.
8. Ἰωάν. Λέλου: Νικ. Ἐξαρχόπουλος ὁ μέγας εὐεργέτης τῆς ἐκπαιδεύσεως.
9. Κων. Βασιλάκη: Νικ. Ἐξαρχόπουλος, ὁ κορυφαῖος παιδαγωγὸς τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος.

9. ΤΕΥΧΟΣ ΜΗΝΟΣ ΙΟΥΛΙΟΥ 1954

1. Διοικήσεως: Συμπεράσματα
2. Χρίστου Κεφάλα: Εἰσαγωγὴ τῶν μαθητῶν τῆς Α' τάξεως τοῦ Δημ. Σχολείου εἰς τὴν ἀρίθμησιν.
3. Κ. Μαντᾶ-Δ. Γαλάζιου: Ἀπὸ τὰς προσαπθείας τῶν προτύπων (ΙΙΙ).
4. Νικ. Ἀδαλόγλου: Πῶς ἐργάστηκα στὴν ὑποδειγματικὴ τάξη τοῦ Σχολειου.
5. Δημ. Παπαβημητρίου: Ἡ ὥρα τῶν ἐλευθέρων ἀνακοινώσεων στὸ σχολεῖο.
6. Γ. Σ. Δάνου: Ἀναντίρρητα πλεονεκτήματα τῆς ὁλικῆς μεθόδου καὶ βασικαὶ τηρητέαι ἀρχαὶ πρὸς ἐπιτυχῆ ἐφαρμογὴν αὐτῆς.
7. Στεφ. Πασχαλίδου: Ἡ παιδαγωγικὴ σημασία τῆς μαθητικῆς βιβλιοθήκης.
8. Κωνστ. Κίτσου: Διεθνὲς διδασκαλικὸν συνέδριον τοῦ «Νέου Σχολείου Freinet» εἰς Γαλλίαν.
9. Βιβλιοκριτική.
10. Διορθωτέα σφάλματα.
11. Περιεχόμενα τοῦ Α' τόμου.

"ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΒΗΜΑ ΤΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ"
ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
Γραφεῖα: Ξενοφῶντος 15α Ἀθῆναι
Διευθύνσεις συμφώνως τῷ ἄρθρῳ 6 τῆς § 1 τοῦ Α.Ν. 1092]1932
Πρόεδρος: ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΕΛΙΣΣΗΝΟΣ Κατοικία Πάρνηθος 13 (Ἄνω Κυψέλη)
Ὑπεύθυνος Τυπογραφείου: ΒΙΚΤΩΡ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ Προύσσης 21 (Περιστέρι)